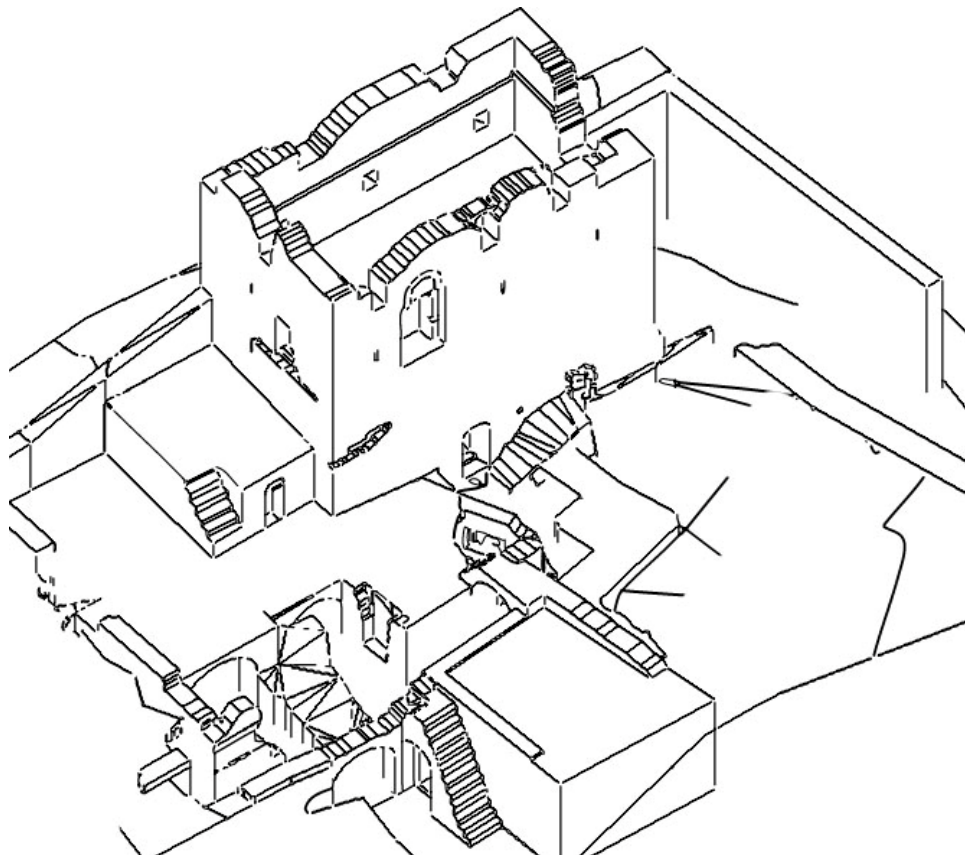

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ
ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

Διπλωματική εργασία

Θέμα: «Ο Πύργος της Νέας Μονής Χίου»

Σπουδαστής: **Ισίδωρος Δ. Πλακωτάρης** | Αρχιτέκτων Μηχανικός
Επιβλέπων Καθηγητής: **Ιωάννης Κίζης** | Ακ. Έτος **2012-2013**

«Εις μίαν δε γωνίαν, την προς δυσμάς, επί του θολωτού σκεπάσματος ευρίσκεται εις πύργος στερεώτατος, λίαν πλατὺς και ὕψους μεγάλου, εντὸς του οποίου, ως εν θησαυροφυλακίῳ, φυλάσσουν τους θησαυροὺς πάντας του μοναστηριού.»

Basil Grigorovitch Barsky (1732)

...στον μικρό Δήμο.

Εικ 1: Ο Πύργος της Νέας Μονής στην δυτική πλευρά των τειχών.
Ν. Γιαλούρης – Χίος, Το Νησί των Ανέμων (1995)

Περιεχόμενα:

Μέρος Α:

A.1: Εισαγωγή

- A.1.1 Αντικείμενο της εργασίας
- A.1.2 Σημείωμα για την μέθοδο αποτύπωσης και τη σχεδίαση
- A.1.5 Ευχαριστίες

A.2: Γενικά - Ιστορικά

- A.2.1 Χίος - Ιστορική αναδρομή
- A.2.2 Μέση και δυτική Χίος

A.3: Το μοναστήρι της Νέας Μονής

- A.3.1 Ίδρυση της μονής
- A.3.2 Η μονή μέσα στον χρόνο
- A.3.3 Το μοναστηριακό συγκρότημα - Κτίσματα

A.4: Μοναστηριακά συγκροτήματα

- A.4.1 Κτίσματα - Τρόπος διάταξης
- A.4.2 Μοναστηριακοί - Οχυρωτικοί πύργοι Αγίου Όρους

A.5: Αμυντικός πύργος νέας μονής

- A.5.1 Γενικά - Ιστορικά - Αναφορές
- A.5.2 Περιγραφή του κτιρίου - Υπάρχουσα κατάσταση
- A.5.3 Δομικό σύστημα
- A.5.4 Συγκριτικά - Μορφολογικά - Χρονολόγηση
- A.5.5 Πιθανές φάσεις

A.6: Φθορές - Βλάβες

- A.6.1 Παρουσίαση υφιστάμενης κατάστασης μνημείου
- A.6.2 Ερμηνεία κύριων βλαβών - Εκτίμηση κατάστασης

A.7: Πρόταση Αποκατάστασης - Χρήσης μνημείου

- A.7.1 Πρόταση αποκατάστασης - επισκεψιμότητας του μνημείου
- A.7.2 Μεθοδολογία επέμβασης

A.8: Επίλογος

A.9: Βιβλιογραφία

Μέρος Β:

B.1: Φωτογραφική αποτύπωση μνημείου

B.2: Κατάλογος σχεδίων

Μέρος Α:

A.1: Εισαγωγή

A.1.1 Αντικείμενο της εργασίας

Αντικείμενο της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί ο οχυρωματικός πύργος του μοναστηριακού συγκροτήματος της Νέας Μονής Χίου. Η εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου, ΔΠΜΣ «Προστασία Μνημείων» της Α΄ κατεύθυνσης: Συντήρηση και Αποκατάσταση Ιστορικών Κτιρίων και Συνόλων, μεταξύ του μήνα Μαρτίου του 2013 και του Ιανουαρίου του 2014.

Η μελέτη αφορά την αποτύπωση του, ημερεπιωμένου σήμερα, κτίσματος καθώς και των γύρω κελιών που προσαρτήθηκαν σε μεταγενέστερες, της αρχικής κατασκευής του πύργου, περιόδους. Καθώς οι ιστορικές αναφορές είναι ελάχιστες, γίνεται προσπάθεια χρονολογικής κατάταξης του μνημείου και τεκμηρίωσης της μορφής του και των επεμβάσεων που υπέστη στην πορεία του μέσα στον χρόνο. Γίνεται ακόμη προσπάθεια σύγκρισης του οχυρωματικού και κατασκευαστικού του χαρακτήρα σε σχέση με άλλες οχυρώσεις στο νησί της Χίου αλλά και αντίστοιχων μοναστηριακών πύργων στο Άγιον Όρος.

Τέλος, η παρούσα μελέτη απασχολείται με την καταγραφή και ερμηνεία των βλαβών που παρουσιάζει σήμερα το κτίριο καθώς και την πρόταση στερέωσης και χρήσης του μνημείου. Με βασικό στόχο να διατηρηθεί το κτίσμα στην σημερινή του κατάσταση, επιχειρείται να δοθεί κάποιου είδους μεθοδολογία αντιμετώπισης των φθορών έτσι ώστε να μην έχουμε επιπλέον απώλεια της ιστορικής κατασκευής και να καταστεί επισκέψιμο παραλαμβάνοντας ήπιες χρήσεις.

A.1.2 Σημείωμα για την μέθοδο αποτύπωσης και τη σχεδίαση

Η αποτύπωση του πύργου και των γύρω του κελιών, έγινε με την «συμβατική» μέθοδο αποτύπωσης, με επί τόπου μετρήσεις, παρατηρήσεις και καταγραφές σε σκαριφήματα. Έγινε χρήση μετροταινιών, ηλεκτρονικού αποστασιόμετρου και ηλεκτρονικού laser γραμμών πλακιδίων για την μέτρηση σε διαφορετικές στάθμες καθώς και φωτογραφική αποτύπωση του συνόλου του κτιρίου και των επιμέρους στοιχείων που παρουσίαζαν ενδιαφέρον. Συμπληρωματικά ακολούθησε τοπογραφική αποτύπωση του περιβάλλοντος χώρου με total station και GPS με την βοήθεια πολιτικού μηχανικού.

Η σχεδίαση των κατόψεων, όψεων και τομών, έγινε ψηφιακά σε Autocad 2009. Έγινε χρήση του προγράμματος RDF και Photoshop και ορθή προβολή των φωτογραφιών των εξωτερικών και εσωτερικών όψεων για την σχεδίαση των τμημάτων της λιθοδομής του πύργου. Η αξονομετρική - φωτορεαλιστική αναπαράσταση του συγκροτήματος σχεδιάστηκε με το πρόγραμμα Autodesk Revit 2010.

A.1.5 Ευχαριστίες

Η εργασία αυτή δεν θα μπορούσε ποτέ να ολοκληρωθεί εάν δεν συνέβαλαν ευγενικά, με τον τρόπο του ο καθένας, διάφοροι άνθρωποι που αγάπησαν αυτό το ερείπιο και την προσπάθεια να μελετηθεί, όσο και εγώ.

Θερμές ευχαριστίες οφείλω στον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Ιωάννη Κίζη για την κατανόηση και την ουσιαστική καθοδήγηση που μου προσέφερε σε όλη την διάρκεια της εργασίας. Στον καθηγητή κ. Μανώλη Κορρέ για τις πολύτιμες συμβουλές και τον χρόνο που μου διέθεσε.

Στην αρχαιολόγο κα Αριστέα Καββαδία, για τις συμβουλές που μου προσέφερε στο θέμα του πύργου και την πάντα καλή της πρόθεση. Στην αρχαιολόγο και έφορο της 3ης ΕΒΑ, κα Όλγα Βάσση, για την άδεια να μελετήσω το μνημείο και το ενδιαφέρον που έδειξε για την εργασία μου. Στον καθηγητή κ. Γεώργιο Ζερβούδη για την βοήθεια του στο ιστορικό τμήμα της εργασίας. Τον αρχιτέκτονα κ. Πασχάλη Ανδρουδή για τις υποδείξεις και τις παρατηρήσεις του.

Στην συνάδελφο και συμφοιτήτρια μου στο μεταπτυχιακό Χριστίνα Χαραμή για την βοήθεια στην αποτύπωση του μνημείου, την άψογη συνεργασία και τις όμορφες ώρες που πέρασα μαζί της στην Χίο. Στην φίλη και συνάδελφο Αναστασία Δουρίδα για την συνεργασία μας και τις συζητήσεις πάνω στα μυστήρια του πύργου.

Στους φίλους και συμφοιτητές μου στο μεταπτυχιακό Κατερίνα Βαβάλιου και Χρηστό Γιαννέλο για τις συζητήσεις και τις εύστοχες παρατηρήσεις τους. Στην φίλη και συνάδελφο κα Μαρία Μπαλοδήμου για τις συμβουλές πάνω στο θέμα και την υποστήριξη της. Στον συνάδελφο και φίλο Γεώργιο Κακούλα για την εργασία του στην τοπογραφική αποτύπωση και την πρόθυμη και ευγενική του συνεργασία. Στην φίλη αρχαιολόγο Αναστασία Δόλογλου για την βιβλιογραφική έρευνα και το ενδιαφέρον.

Στον φίλο Νικο Παναγιωτόπουλο για την ηθική στήριξη και την καλή του πίστη. Στα αδέρφια μου, Μιχάλη και Γιώργο για τις παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο και την συνεχή έγνοια τους.

Στην μητέρα μου Αγγελική, που μοιράστηκε μαζί μου αυτόν τον κόπο.

A.2: Γενικά - Ιστορικά

A.2.1 Χίος - Ιστορική αναδρομή

Σύμφωνα με την μυθολογία, το παλαιότερο όνομα του νησιού ήταν, κατά τον Όμηρο, προελληνικό, Κίος ή Κέως. Οι παλαιότεροι μύθοι αναφέρουν ότι το όνομα «Χίος» προέρχεται από τη Χιόνη που ήταν νύμφη, κόρη του πρώτου Βασιλιά της Χίου, του Οινοπίωνα. Άλλο όνομα της Χίου ήταν Πιτυούσα, μάλλον λόγω των πολλών πεύκων που υπήρχαν. Η προϊστορική παράδοση αναφέρει δύο ανθρώπους που πρωτοκατοίκησαν στο νησί, τον Οινοπίωνα και τον Μάκαρα.

Την 1^η χιλιετία μ.Χ. Ρώμη και Βυζάντιο χρησιμοποιούν το Αιγαίο για την εξασφάλιση των ναυτικών του δρόμων. Η Χίος περνά στο περιθώριο ως προέκταση της ερυθραϊκής γης.

Στα μέσα της χιλιετίας 4^{ης} - 6^{ης} αι. μ.Χ. το νησί χαρακτηρίζει έντονη πληθυσμιακή δραστηριότητα συνδεδεμένη με την προσπάθεια δημιουργίας οργάνωσης από το Βυζαντινό κράτος (ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορείου τους). Αναφορές απομακρυσμένων χιακών τόπων από τον 6^ο αι. δηλώνουν και την προσωρινή αναζωογόνηση του κεντρικού ενδιαφέροντος για το νησί, ως στρατηγικό χώρο.

Οι παραλιακοί οικισμοί και τα λιμάνια της Χίου καταστρέφονται στα μέσα του 7^{ου} αι. από τον Μωαβία που λεηλατεί το Αιγαίο και αργότερα, από τους "Αραβες της Κρήτης.

Τον 8^ο αι. το νησί περνά ξανά στο περιθώριο, ως τόπος απομόνωσης (τόπος εξορίας ανεπιθύμητων προσώπων), εξαιτίας της βυζαντινής ανεπάρκειας και των αραβικών, πειρατικών επιδρομών. Η μαστίχα γίνεται εμπορικά γνωστή και αναπτύσσεται κυρίως από το τέλος της χιλιετίας. Οι Χιώτες αποφεύγουν την κατοίκηση στα επικίνδυνα παράλια και συσπειρώνονται στο εσωτερικό του νησιού και βόρεια σε μεγάλα αγροκτήματα. Η μετάβαση από την αρχαία θρησκεία στην χριστιανική σημαίνει την

αντικατάσταση των παλιών λατρευτικών μνημείων με νέα και την χρήση των παλιότερων θέσεων και δομικών υλικών.

Από το τέλος της 1^{ης} χιλιετίας η Χίος αναβαθμίζεται από τους Βυζαντινούς σε έδρα ναυτικού θέματος και δημιουργείται νέα κατάσταση στο νησί από πλευράς εξουσίας (μετά το 961 και την ανακατάληψη της Κρήτης από τους Βυζαντινούς). Μαζί με την στρατιωτική ασφάλεια επιτυγχάνεται και η εντατική καλλιέργεια της γης. Η αναδιοργάνωση προχωρεί κυρίως τον 11^ο αιώνα. Στην πόλη κτίζεται το φρούριο και γύρω στα μέσα της εκατονταετίας, ή Νέα Μονή. Την περίοδο αυτή έχουμε μια νέα οικονομική τάξη πραγμάτων με τα μεγάλα αγροκτήματα (αγρόκτημα - αγρέπαυλη) και το θρησκευτικό οικονομικό καθεστώς (λατρείας - περιουσίας) με κέντρο αναφοράς τα μοναστήρια και κυρίως της Νέας Μονής. Με την αύξηση του αγροτικού πληθυσμού, αναπτύσσονται και οι οικιστικοί εκείνοι πυρήνες που θα αποτελέσουν την πρώτη μορφή του χιώτικου χωριού.

Η κυριαρχία στο νησί διατηρείται στην αρχή της 2^{ης} χιλιετίας αλλά βαθμιαία αμφισβητείται από τους Δυτικούς, Ενετούς και Γενουάτες οι οποίοι διεισδύουν σταδιακά στην εκμετάλλευση του νησιού και τελικά θα επικρατήσουν με την κατάκτηση του από τον 14^ο αι. μ.Χ.

Οι Βενετοί προσπαθούν να καταλάβουν το νησί το 1124 και 1171. Μετά το 1204 η Χίος υπάγεται στο λατινικό κράτος της Κωνσταντινουπόλεως αλλά ελευθερώνεται σύντομα (1225) από τον Ιωάννη Δούκα Βατάτζη.

Με την συνθήκη του Νυμφαίου (1261) και την τυπική εκχώρηση της περιοχής, οι Γενουάτες κατορθώνουν να οργανώσουν το εμπόριο τους στην 'Ανατολή βασιζόμενοι στην Χίο καθώς τα εμπορικά συμφέροντα των ιταλικών πόλεων εξυπηρετούνται από την καίρια θέση της στο Αιγαίο και ειδικότερα στον δρόμο προς την Μαύρη Θάλασσα.

Το νησί παραδίδεται στους Γενουάτες Zaccaria το 1307, που από τα μέσα του 14^{ου} αι. θα εγκατασταθούν στο νησί ως ιδιοκτήτες-κατακτητές για 220 χρόνια περίπου. Η αθέτηση των συμφωνιών με τον αυτοκράτορα προκαλεί την εκστρατεία του Ανδρόνικου Παλαιολόγου και την ανακατάληψη του νησιού, το 1329. Οι Γενοβέζοι καταφέρνουν να ξαναπάρουν το νησί το 1346 και εγκαθίστανται με την εταιρία Μαονα και τους Giustiniani οι οποίοι θα εκμεταλλευτούν τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του νησιού (κυρίως την μαστίχα) και θα αλλάξουν την οικονομική και οικιστική του φυσιογνωμία.

Η Χίος γίνεται ο παράδεισος της Ανατολής. Η παλαιά βυζαντινή αριστοκρατία και η νεώτερη των γενουατικών οικογενειών, με κοινά συμφέροντα, καθιερώνουν ένα τρόπο ζωής που δίνει την εικόνα της ευημερίας και εντυπωσιάζει τους ξένους περιηγητές. Ο πληθυσμός αυξάνεται και οργανώνεται ενώ οι τέχνες και κυρίως η αρχιτεκτονική ακμάζουν. Το νησί οργανώνεται αμυντικά, οικιστικά και εμπορικά ενώ παράλληλα δημιουργούνται και τα οχυρά χιώτικα χωριά που χαρακτηρίζουν την αρχιτεκτονική της περιόδου. Το διάστημα της ειρήνης θα πλήξουν η ανεπιτυχής πολιορκία της πόλεως από τους Βενετούς τον χειμώνα του 1431-1432, καθώς και η συμμετοχή των Ίουστινιάνι στην άμυνα της Πόλης το 1453.

Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν την Χίο το 1566 καταλύοντας την Γενουατική κυριαρχία. Οι περισσότεροι από τους καθολικούς κατοίκους φεύγουν από το νησί. Την κατάσταση εκμεταλλεύονται οι πειρατές στους οποίους εντάσσονται και διωγμένοι της προηγούμενης εξουσίας. Τα παράλια γίνονται χώροι πειρατικών επιδρομών με την κοινωνική ανοχή σε πολλές περιπτώσεις. Διάφορα λιμάνια στο νησί είναι γνωστά για την συμμετοχή τους σε πειρατικές δραστηριότητες (Σαρακήνικα, Κλεφτολιμένας κ.α.).

Εικ. 2: Braun and Hogenberg, Η πόλη της Χίου - Civitates Orbis Terrarum IV, 1588

Με την παράδοση του νησιού στους Τούρκους μέρος του πληθυσμού απομακρύνεται από τα καταπιεστικά χωριά προς την ύπαιθρο. Από τον 17^ο αι. και μετά με την ομαλοποίηση της εξουσίας και της ζωής στο νησί συντελείται επανασυγκέντρωση των διεσπαρμένων αγροκτηνοκόφων και ιδρύονται νέοι οικισμοί. Η κατοχή πήρε στο νησί ήπια σχετικά μορφή. Οι κάτοικοι πήραν πολλά πρόνοια, οι Τούρκοι που έμεναν στο κάστρο ήταν ελάχιστοι και η τοπική αριστοκρατία διατήρησε πολλά κτήματα, το εμπόριο και την ψηλή κοινωνική θέση. Η σχέση με την Δύση θα διατηρηθεί με το εμπόριο, τα λατινικού δόγματος μοναστήρια του νησιού και την μετάβαση αρκετών νέων για σπουδές σε ιταλικά πανεπιστήμια.

Τον 18^ο αί. το εμπόριο και η βιοτεχνία ακμάζουν φέρνοντας οικονομική άνεση στους κατοίκους ενώ η αγάπη τους για τα γράμματα εκφράζεται με την ίδρυση της Σχολής της Χίου (1792-1822).

Με την ελληνική επανάσταση θα ανατραπεί αυτή την εικόνα, καθώς η σφαγή της Χίου δεν θα αφήσει ούτε το 1/3 του πληθυσμού του νησιού. Η ζωή θα επανέλθει στα φυσιολογικά μόνο ύστερα από μια εικοσαετία για να έλθει το επόμενο καταστρεπτικό πλήγμα, ο μεγάλος σεισμός του 1881, με χιλιάδες νεκρούς.

Η Χίος απελευθερώνεται στις 11 Νοεμβρίου του 1912 για να ενωθεί με το Ελληνικό βασίλειο.

Εικ. 3: Chios, Henrici Martelli Germani (1470).
Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο

3000 π.Χ. περίπου (Νεολιθική εποχή)	Σπήλαιο στο 'Αγιο Γάλας
2600-2000 π.Χ. περίπου (Πρωτοελλαδική εποχή)	Έμποριό
1600-1100 π.Χ. περίπου (Μυκηναϊκή εποχή)	Φανά, Χίος
Περί το 800 π.Χ.	Ιωνικός αποικισμός
546-545 π.Χ.	Περσική κατάκτηση της Ιωνίας
499 π.Χ.	Ιωνική επανάσταση
493 π.Χ.	Καταστροφή της Χίου από τους Πέρσες
431 π.Χ.	Αρχή του Πελοποννησιακού πολέμου. 424 π.Χ.: Τείχιση της Χίου. 412 π.Χ.: Κατάληψη του Δελφινίου από τους 'Αθηναίους. 404 π.Χ.: Τελική ήττα των 'Αθηνών
146 π.Χ.	Υποταγή στους Ρωμαίους
86 π.Χ.	Κατάληψη και καταστροφή της Χίου από τον Ζηνόβιο ναύαρχο του Μιθριδάτη
250 μ.Χ.	Μαρτύριο του 'Αγίου Ισιδώρου στην Χίο
650 περίπου	Καταστροφές στην Χίο από τους Άραβες του Μωαβία
961	Ανακατάληψη της Κρήτης
1042-1055	Αυτοκράτωρ Κωνσταντίνος Θ' Μονομάχος. Ίδρυση της Νέας Μονής
1082	Παραχώρηση εμπορικών δικαιωμάτων στους Βενετούς από τον Αλ. Ι. Κομνηνό
1089	Επιδρομή του Τούρκου πειρατή Τζαχά
1125	Επιδρομή Βενετών. 'Αφαίρεση του λειψάνου του Αγίου Ισιδώρου
1171	Δεύτερη επιδρομή των Βενετών
1204	Άλωση της Κωνσταντινουπόλεως από τους Λατίνους - Παραχώρηση της Χίου στον Λατίνο αυτοκράτορα
1225	Ό Ιωάννης Δούκας Βατάτζης ελευθερώνει την Χίο
1261	Συνθήκη του Νυμφαίου. Πρώτη παράδοση της Χίου στους Γενουάτες
1292	Πολιορκία της Χίου από τον Ρογήρο ντέ Λόρια
1300	Επιδρομή των Τούρκων

1303	Επιδρομή των Κατελλάνων
1304	Παράδοση της Χίου στον Benedetto Zaccaria
1329	Εκστρατεία του Ανδρόνικου Παλαιολόγου στην Χίο
1346	Κατάληψη από τους Γενουάτες. Σύσταση της Μάονας
1389	Μεγάλος σεισμός στο νησί
1431	Πολιορκία του Κάστρου από τους Βενετούς
1566	Κατάληψη του νησιού από τον Πιαλή Πασά.
	Αρχή της Τουρκοκρατίας
1599	Ατυχής επίθεση των Φλωρεντινών
1694-5	Κατάληψη του νησιού από τους Βενετούς
1822	Εξέγερση κατά των Τούρκων. Σφαγή της Χίου
1881	Μεγάλος σεισμός
1912	Απελευθέρωση της Χίου

Χρονολογικό διάγραμμα

Α.2.2 Μέση και δυτική Χίος

Η Χίος διαφέρει γεωμορφολογικά από βορρά σε νότο. Περιηγητές στο παρελθόν έκαναν αυτή την διάκριση σαφή χωρίζοντας την σε άνω και κάτω μεριά, υποδεικνύοντας μάλιστα το όριο αυτό πάνω σε χάρτες με μια διακριτή, νοητή γραμμή. Η νότια πλευρά, έφορος τόπος όπου αναπτύχτηκαν οι οχυρωμένοι οικισμοί των Μαστιχοχωρίων παρουσίαζε πάντα πλεονέκτημα σε σχέση με την άγρια και δύσβατη βόρεια πλευρά. Είναι αναγνωρίσιμες σήμερα, από τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα, οι περιοχές που ιστορικά αποτέλεσαν πεδίο μάχης μεταξύ των κατακτητών για τον έλεγχο της μαστίχας και του εργατικού δυναμικού του Χιακού λαού.

Η δυτική πλευρά του έχει το πλεονέκτημα της βαθμιαίας κλίσης προς το εσωτερικό του νησιού, δημιουργώντας όρμους και κολπίσκους και την δυνατότητα της χερσαίας προσέγγισης. Την μέση και δυτική Χίο διαχωρίζουν από την πόλη τα υψώματα του Προβατά, και του Αγ. Γεωργίου του Συκούση, που μαζί με το δυτικό Αίπος αποτελούσαν πάντα περιοχές δυσπρόσιτες. Οι ακτές, απομακρυσμένες από το κέντρο και την χώρα, αποτέλεσαν εκτός από επίγεια των εσωτερικών οικισμών, χώρους κρυφών αποβάσεων και καταφύγια παράνομων δραστηριοτήτων. Η δυτική ακτογραμμή με τις διάσπαρτες Βίγλες μαρτυρά την ανάγκη για έλεγχο και φύλαξη της περιοχής.

Η Ελίντα είναι το γεωφυσικό κέντρο της δυτικής Χίου. Καλό λιμάνι, με σημαντική διείσδυση προς το εσωτερικό και με την ρεματιά προς το δυτικό Αίπος και την κεντρική - βόρεια Χίο, αποτελούσε θέση στρατηγική για όποιον επιχειρούσε να εισέρθει στην ενδοχώρα του νησιού από της δυτικές ακτές. Παράδοση και ιστορικές μαρτυρίες, αναφέρουν ποικίλες δραστηριότητες στην περιοχή, από εμπορικό λιμάνι εξαγωγής οίνου έως την απόκρυψη του υποβρύχιου Παπανικολής στον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο.

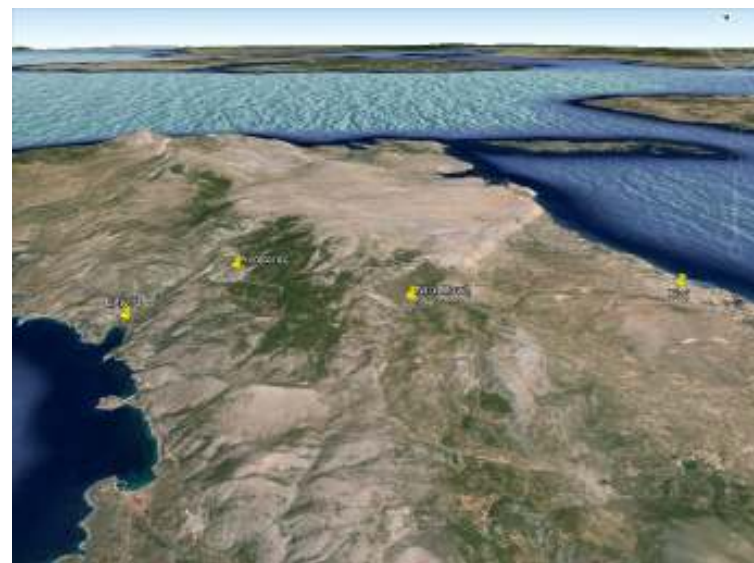

Εικ. 4: Ο κόλπος της Ελίντας, φυσική είσοδος προς το εσωτερικό του νησιού

Ο Ανάβατος είναι η χαρακτηριστική βραχώδης έξαρση στην περιοχή επί της φυσικής διόδου από την Ελίντα προς το κεντρικό Αίπος, θέση η οποία δικαιολογεί και την οχυρωματική διάταξη του οικισμού. Η επιλογή της θέσης του, στην συμβολή δυο ρεμάτων που κατερχόμενα ενώνονται και καταλήγουν στον όρμο της Ελίντας, τον καθιστούν σημείο καίριο για τον έλεγχο και την ασφάλεια της

περιοχής. Η επικοινωνία του με την πόλη της Χίου γίνονταν μέσω των παλαιών μονοπατιών του Προβατείου Όρους. Η πρώτη κατοίκηση τοποθετείται στην κορυφή του υψώματος όπου τα νεότερα αρχαιολογικά ευρήματα, νομίσματα του 6^{ου} αι. νότια του ναού του Ταξιάρχη, αποδεικνύουν την παρουσία στον χώρο ήδη από την πρωτοβυζαντινή περίοδο. Η πολύ σημαντική θέση του πιθανόν να έπαιξε ρόλο κατά την οργάνωση της άμυνας του νησιού από τους βυζαντινούς το 10^ο αι. Εικάζεται ότι μετά την ολοκλήρωση της Νέας Μονής, παραχωρήθηκε γη στους οικοδόμους του μοναστηριού, οι οποίοι ίδρυσαν τους οικισμούς Ανάβατο και Αυγώνυμα. Κατά τον Ανδ. Αξιώτακη, οι τεχνίτες οι οποίοι αναζητούσαν ξυλεία στην περιοχή, κατά το χτίσιμο της Ν. Μονής, ζήτησαν από τον Μονομάχο να τους παραχωρήσει γη. Η παράδοση λοιπόν συνδέει από την ίδρυση της, την Ν. Μονή με τον Ανάβατο, έργο καθαρά οχυρωματικό.

Μέσα σ' αυτό το γενικό πλαίσιο οχύρωσης και οργάνωσης του νησιού, από τους βυζαντινούς, ίσως είναι δυνατό να εντάξουμε και την Νέα Μονή, με τον πύργο, ο οποίος επόπτευε την ανατολική ακτή και την πόλη, αντίστοιχα προς τον Ανάβατο και σε μικρή απόσταση απ' αυτόν.

Εικ 5: Ελίντα – Ανάβατος – Νέα Μονή – Χίος, πηγή Google Earth

Εικ. 6: Ανάβατος

Α.3: Το μοναστήρι της Νέας Μονής

Α.3.1 Ίδρυση της Μονής

Η ιστορία της ίδρύσεως του μοναστηριού ξεκινά στις αρχές του 11ου αι. Η παράδοση αναφέρεται στην ιστορία των τριών αναχωρητών του Προβατείου Όρους, του Νικήτα, του Ιωάννη και του Ιωσήφ, οι οποίοι προφητεύουν στον εξόριστο από το 1035 στην Μυτιλήνη, Κωνσταντίνο Μονομάχο, την άνοδο του στον αυτοκρατορικό θρόνο. Ο Μονομάχος τους υπόσχεται ότι με την εκπλήρωση της προφητείας και σε ένδειξη ευγνωμοσύνης θα ανεγείρει μεγαλοπρεπή ναό αφιερωμένο στην Παναγία. Σαν εγγύηση για την υπόσχεση του μέλλοντα αυτοκράτορα, οι μοναχοί ζητούν και παίρνουν μαζί τους το χρυσόβουλλο δαχτυλίδι του. Η Ζωή η Πορφυρογέννητη, συμβουλεύουσα για λίγο διάστημα με την αδελφή της Θεοδώρα, θα ανακαλέσει τον Μονομάχο από την εξορία και με τον γάμο τους, θα τον ανακηρύξει αυτοκράτορα, τον Ιούλιο του 1042. Ο Κωνσταντίνος τηρεί την υπόσχεση του στους μοναχούς και τους προτείνει να διαλέξουν το σχέδιο του ναού που επιθυμούν, εκτός από εκείνο της Αγίας Σοφίας. Κατά μία εκδοχή οι ασκητές διάλεξαν το σχέδιο του ναού των μικρών Αγίων Αποστόλων, το οποίο καθηγητής Χ. Μπούρας ταυτίζει με το μασωλείο του Μεγάλου Κωνσταντίνου, στην ανατολική πλευρά του ναού των Αγίων Αποστόλων.

Η θέση του ναού, σύμφωνα με την παράδοση, συνδέεται με την εύρεση της ιερής εικόνας της Παναγίας μέσα σε καιόμενη μυρσίνη. Η Νέα Μονή θα αντικαταστήσει την Παλαιά Μονή η οποία κτίστηκε από τους αναχωρητές στο σημείο που βρέθηκε η εικόνα και από την οποία δεν έχει διασωθεί κανένα στοιχείο.

Εικ. 7: Νέα Μονή – ΝΑ λήψη. Χ. Μπούρας - Βυζαντινή και μεταβυζαντινή αρχιτεκτονική στην Ελλάδα (2001)

Ο καθηγητής Χ. Μπούρας αναφέρεται στα μεσαιωνικά σχήματα λαϊκής θρησκευτικότητας και τους συμβολισμούς της ιστορίας της ιδρύσεως του μοναστηριού καθώς «η μύρτος ή μυρσίνη που δεν καίγεται στην πυρκαγιά του δάσους, άμεσα απηχεί την ιστορία του Μωυσή, της μη καιόμενης βάτου και τον συμβολισμό της Παρθένου». Η εύρεση της εικόνας από τους μοναχούς, πιστοποιεί την αγιότητα αυτών, ενώ ο τόπος εκδήλωσης της θείας χάριτος, υποδεικνύει και το σημείο όπου πρέπει να κτιστεί το μοναστήρι. Η εξαγγελία της ανόδου στον θρόνο και η υπόσχεση του αυτοκράτορα, να ευεργετήσει το μοναστήρι ανήκουν επίσης στα παραπάνω σχήματα, ενώ η παράδοση του δαχτυλιδιού αποτελεί κοινό τύπο εγγυήσεως κατά τον μεσαίωνα. Σύμφωνα με τον Ιακovenko πάντως και άλλους, το μοναστήρι υπάρχει και μάλιστα κατέχει χρυσόβουλα και κτηματική περιούσια ήδη από την εποχή της συμβασιλείας των Πορφυρογέννητων αδελφών, Ζωής και Θεοδώρας. Σε χρυσόβουλο του Μονομάχου, τον Ιούνιο του 1048, μνημονεύονται τα προηγούμενα χρυσόβουλα καθώς και σε νεότερο του Νικηφόρου Βοτανειάτη, τον Ιούνιο του 1079.

Η οικοδόμηση του Καθολικού προσδιορίζεται στο τέλος του 1042 ή αρχές του 1043, ενώ το «Ελληνικόν υπόμνημα» (αχρονολόγητο συναξάρι του βίου των κτητόρων, το οποίο συμπεριλαμβάνεται στην «Ακολουθία» του Νικηφόρου) και η παράδοση αναφέρονται στην δωδεκαετή κατασκευή του ενώ ακόμα ζούσε ο Μονομάχος. Λέγεται ότι ο αυτοκράτορας κάλυπτε όλες τις δαπάνες για την κατασκευή της Μονής και ακόμα ότι εστάλη αρχιτέκτονας, του οποίου το όνομα δεν αναφέρεται πουθενά, ψηφωτές καθώς και πολύτιμο υλικό. Ο ναός εγκαινιάστηκε το 1049 αλλά ολοκληρώθηκε μετά το θάνατο του Μονομάχου το 1055, επί της βασιλείας της Θεοδώρας (1055-1056). Η αναφορά αυτή γίνεται για το τμήμα του εξωνάρθηκα, το μαρμάρινο τέμπλο και τις μαρμαρεπενδύσεις, εσωτερικά.

A.3.2 Η μονή μέσα στον χρόνο

Για την πορεία του μοναστηριού μέσα στον χρόνο, βασική πηγή αποτελεί το έργο του ιερομόναχου και ηγούμενου της μονής, Νικηφόρου, ο οποίος εκδίδει το 1804 στην Βενετία, την *Ακολουθία* των τριών ιδρυτών της. Ο Γρηγόριος Φωτεινός επίσης, ηγούμενος της μονής (1857, 1863-64), στο έργο του *Νεαμονία* (το 1865), θα παραθέσει τα ίδια τμήματα από τα αυτοκρατορικά χρυσόβουλα με τον Νικηφόρο ενώ θα προσπαθήσει να ξεκαθαρίσει τις ιδιοκτησίες της μονής και να κατοχυρώσει τα συμφέροντα της. Σημαντική εργασία πάνω στην μελέτη των αυτοκρατορικών εγγράφων έκαναν επίσης ο Ιακovenko και ο Fr. Dolger, με χρονολογικούς συσχετισμούς και έλεγχο της αυθεντικότητας τους. Άλλες πηγές για την ιστορία της μονής αντλούμε από τους κώδικες που σώθηκαν από τις καταστροφές του 1822 καθώς επίσης και τα δυο ημερολόγια του Φωτεινού, με αναμνήσεις του 19^{ου} αι. μέσα από το μοναστήρι. Για το διάστημα της Γενουοκρατίας, τα λίγα έγγραφα που αναφέρονται στη Νέα Μονή, έχουν γίνει γνωστά χάρη στις έρευνες του Φ. Αργέντη στα αρχεία της Γένοβας. Από την περίοδο της Τουρκικής κατοχής, μας είναι γνωστά γράμματα με οποία η μονή ζητά οικονομική ενίσχυση. Τέλος, αρκετά πατριαρχικά έγγραφα που σχετίζονται με το μοναστήρι, των δυο προηγούμενων περιόδων, μας είναι γνωστά από καταγραφές.

Για την ιστορία της μονής κατά τους τρεις πρώτους αιώνες μετά την ίδρυση της, οι πληροφορίες είναι ελάχιστες και προέρχονται μόνο από τα αυτοκρατορικά χρυσόβουλα. Στο νησί είναι έντονοι οι αγώνες για την κυριαρχία ανάμεσα στο βυζαντινό κράτος και τις ναυτικές και εμπορικές δημοκρατίες της Ιταλίας.

Η πρώτη ερήμωση της μονής συνδέεται με το γεγονός της καταλήψεως και λεηλασίας του νησιού από τον Τουρκοπειρατή Τζαχά το 1093.

Η μονή απολαμβάνει προνομίων όπως της ανεξαρτησίας και προστασίας των εισοδημάτων της από τις τοπικές αρχές και την εκκλησιαστική ιεραρχία αλλά και κάθε δικαστικής κρίσης πλην της βασιλικής με χρυσόβουλο του 1044. Ένα χρυσόβουλο του 1049, αναφερόμενο στα εγκαίνια του καθολικού, ορίζει την απόλυτη ανεξαρτησία της Νέας Μονής από τον τοπικό επίσκοπο.

Το μοναστήρι έχει την στήριξη του αυτοκράτορα, με σταθερές οικονομικές παροχές και κτηματική περιουσία, ενώ είναι απαλλαγμένο από κάθε φορολογία ή υποχρέωση προς το δημόσιο.

Γνωστά για την ύπαρξη τους, από την πρώτη περίοδο της μονής, είναι τα κελιά όπου έμεναν οι μοναχοί, το καθολικό, η κινωτέρνα, ο ναΐσκος του κοιμητηρίου καθώς και ο αμυντικός πύργος.

Κατά την διάρκεια της Γενοβέζικης κατοχής, από το 1346 και ύστερα, αλλά και της Τουρκοκρατίας, με την κατάληψη του νησιού το 1566, η Νέα Μονή φαίνεται να μην επηρεάζεται ουσιαστικά σε σχέση με τα προνόμια που έχει εξασφαλίσει. Αντίθετα μάλιστα γνωρίζει ευημερία, από την Τουρκική κατοχή και ύστερα, συνακόλουθη με την ανάπτυξη στο νησί εξαιτίας των προνομίων που παραχωρήθηκαν από τον Σουλτάνο, του εξωτερικού εμπορίου και των ναυτικών επικοινωνιών.

Η Νέα Μονή θα διατηρήσει τα προνόμια που της είχαν δοθεί από τον 11^ο αι. και την πλήρη ανεξαρτησία από την Μητρόπολη της Χίου ενώ κατά την διάρκεια και των δυο περιόδων, Γενοουκρατίας και Τουρκοκρατίας, το γόητρο της μονής ως βασιλικό καθίδρυμα και θρησκευτικό προσκόνημα, αυξάνεται. Η περιηγητές που επισκέφτηκαν το μοναστήρι μας μεταφέρουν μια εικόνα για την ζωή της κοινότητας, με σημαντικότερο τον Barsky, ο οποίος περιέγραψε και σχεδίασε την μονή παραμένοντας σ' αυτήν έξι μήνες.

Η μονή διατήρησε όλες τις ιδιοκτησίες της κατά την διάρκεια της Γενοουκρατίας, τουλάχιστον στην Χίο, ενώ με τον αχτιναμέ του Σελήμ του Β΄ (1567), κατοχυρώνονται οι ιδιοκτησίες των

θρησκευτικών ιδρυμάτων. Η περιουσία του μοναστηριού, δίνει την εντύπωση στους περιηγητές ότι φθάνει τα 2/3 των κτημάτων του νησιού. Γνωστός επίσης είναι ο όρος με τον οποίο γίνονταν κάποιος δεκτός στους κόλπους της μοναστηριακής κοινότητας, καθώς έπρεπε να παραχωρήσει κάθε περιουσιακό στοιχείο στη μονή.

Φαίνεται ότι η γενική εικόνα του μοναστηριού, πέραν του καθολικού, διαμορφώθηκε σ' αυτές τις περιόδους της Γενοουκρατίας και της Τουρκοκρατίας. Δυο καταστροφικοί σεισμοί, στο τέλος του 14^{ου} αι. και τον 16^ο αι., ίσως να δίνουν την απάντηση σ' αυτό το ζήτημα, καθώς γνωρίζουμε ότι το 1512 κτίζεται το κωδωνοστάσιο στην δυτική πλευρά του καθολικού, ενώ το 1637 ανακαινίζεται η τράπεζα. Το 1643 κτιζονται, από τον Πατριάρχη Νεόφυτο, τα οικήματα στην βόρεια πλευρά του συγκροτήματος, τα οποία και χρησιμοποιήθηκαν ως ξενώνες, ενώ το 1737 ανακαινίζεται με δαπάνες της μονής άγνωστο κτίριο το οποίο δεν σώζεται σήμερα.

Οι περιηγητές του 18^{ου} αι., στις περιγραφές τους, δίνουν την εντύπωση ότι η Νέα Μονή μοιάζει περισσότερο με μεγάλο χωριό παρά με μοναστήρι. Ένα σχέδιο του Barsky, του 1732, παρουσιάζει την έκταση του συγκροτήματος αλλά επίσης και την αυτόνομη στέγαση κάθε κελιού με δική στέγη τύπου «τραβακά», χαρακτηριστικός τρόπος στέγασης στην Χίο κατά την περίοδο εκείνη. Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι στο σχέδιο παρουσιάζεται ο οχυρωματικός πύργος του μοναστηριού σε ύψος τριών ορόφων.

Για την εμπλοκή του μοναστηριού σε ένα σκάνδαλο γύρω στο 1800, της μεταστροφής στον Χριστιανισμό δυο Οθωμανίδων, θα του επιβληθεί βαρύ πρόστιμο από την Τουρκική διοίκηση. Το γεγονός αυτό θα υποχρεώσει την μονή να δανειστεί από πλούσιους Χιώτες, ενώ η εποπτεία των οικονομικών της θα περάσει στην Δημογεροντία της Χίου, καταργώντας ουσιαστικά την αυτοτέλεια της. Τα γεγονότα του 1822, δεν θα μπορούσαν να αφήσουν το μοναστήρι ανεπηρέαστο. Η Νέα Μονή καταπατήθηκε και

ληλατήθηκε για δυο περίπου χρόνια, ενώ χάθηκε το αρχείο και η βιβλιοθήκη. Το επόμενο σοβαρό πλήγμα που δέχεται το μοναστήρι και τα μνημεία του, είναι ο σεισμός του 1881. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο στο συγκρότημα ζει μονό ένας μοναχός, μετά τον θάνατο του οποίου (το 1946), το μοναστήρι ερημώνει. Το 1950, σε μια προσπάθεια της Μητρόπολης Χίου να διατηρήσει το μοναστήρι ζωντανό, μια μικρή ομάδα γυναικών εγκαθίστανται στα καλύτερα σωζόμενα κελιά του.

Όσον αφορά το τυπικό της μοναχικής κοινότητας, οι πληροφορίες είναι ελάχιστες. Φαίνεται ότι στην αρχή το μοναστήρι λειτουργούσε με το γενικευμένο κατά τους βυζαντινούς χρόνους κοινοβιακό σύστημα και τα μοναχικά ιδεώδη του ιδρυτή του, του Αγίου Παχωμίου και του Αγίου Βασιλείου όπου ήδη από τον 12^ο αι. άρχισε να εγκαταλείπεται στα βυζαντινά μοναστήρια. Από την εργασία του Σουηδού Ανατολιστή και Ελληνιστή Michael Oloffson Eneman έχουμε τις περισσότερες πληροφορίες για το κοινοβιακό σύστημα της μονής κατά τον 18^ο αι., όπου το μοναχικό ιδεώδες είναι αυτό που δίδαξε ο Μέγας Βασίλειος, αλλά και για τα διάφορα αξιώματα στο σύστημα της κοινότητας. Σε όλη την διάρκεια της ιστορίας του μοναστηριού, ισχύει το άβατο για τις γυναίκες, το οποίο καταλύθηκε το 1822 όταν πολλά γυναικόπαιδα ζήτησαν προστασία στον περίβολο της μονής, ενώ το 1931 καταργήθηκε και επίσημα.

Εικ 8: Καθολικό – Εσωνάρθηκας. Οι Θεοπάτορες (Άννα)

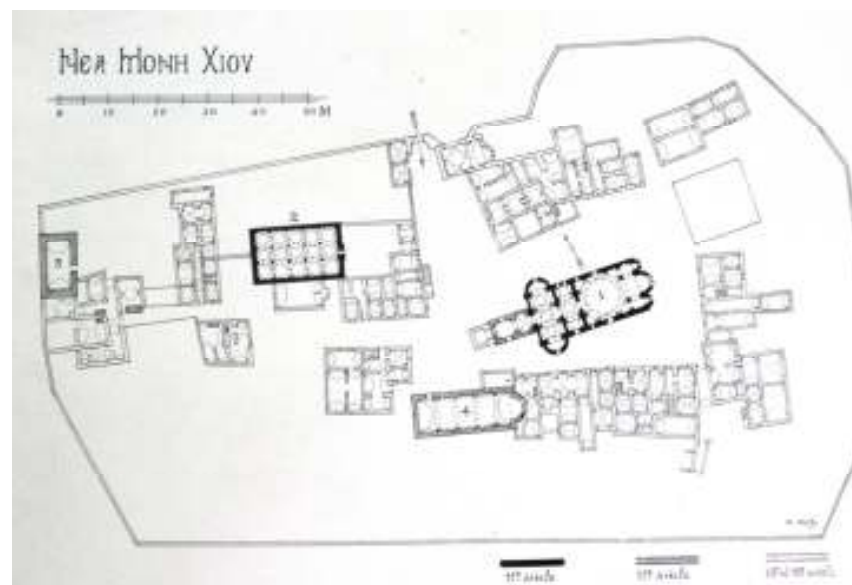
Εικ 9: Καθολικό - Βόρεια μεγάλη κόγχη. Η εις Άδου Κάθοδος

Α.3.3 Το μοναστηριακό συγκρότημα - Κτίσματα

Πολλές και διάφορες μελέτες έχουν παρουσιαστεί για την Νέα Μονή και αφορούν κυρίως το καθολικό και λιγότερο τα υπόλοιπα κτίσματα της μονής. Η πρώτη επιστημονική δημοσίευση για το καθολικό έγινε το 1896 από τον Ιωσήφ Strzygowski, ακολούθησαν και άλλες με σημαντικότερη την δημοσίευση του Αναστασίου Ορλάνδου στο έργο του «Monuments Byzantins de Chios», το 1930. Στο έργο του Ορλάνδου, παρουσιάστηκαν πρώτη φορά σωστά σχέδια του καθολικού και του συνόλου του μοναστηριακού συγκροτήματος. Σημαντικές πληροφορίες αντλούμε και από τις περιγραφές των περιηγητών, με σημαντικότερη την συμβολή του Βασιλείου Barsky, που σχεδίασε την μονή και τα περίξ αυτής κτίσματα. Ανάλογη βοήθεια προσφέρουν δυο ακόμη χαλκογραφίες, σε ταξιδιωτικό άρθρο του Α. Testevuide που εκδόθηκε το 1878 σε εικονογραφημένο περιοδικό, και παρουσιάζουν το συγκρότημα προ του σεισμού του 1881. Στο «Λεύκωμα των ερειπίων της Χίου», συμπεριλαμβάνονται δυο φωτογραφίες της Νέας Μονής από την καταστροφή του 1881 επίσης. Τέλος, σημαντικότερη θεωρείται η μελέτη του καθηγητή Χ.Μπούρα, τόσο για τα συμπεράσματα και τα συγκριτικά στοιχεία που παραθέτει για το καθολικό αλλά και το σύνολο του μοναστηριακού συγκροτήματος, όσο και για την σύνοψη των προηγούμενων αναφορών και μελετών και την κριτική αποτίμησή τους. Η μελέτη αποτελεί, έως και σήμερα, σημείο αναφοράς για την ιστορική, αρχιτεκτονική και μορφολογική τεκμηρίωση των μνημείων της μονής.

Η Νέα Μονή αποτελεί ένα τειχισμένο κτιριακό συγκρότημα ακανόνιστου τραπεζοειδούς σχήματος, κτισμένο σε μια κοιλάδα του νότιου Προβάτειου Όρους. Το μοναστήρι βρίσκεται στο κέντρο του νησιού και απέχει 12χλμ. από την πόλη της Χίου, σε υψόμετρο 670μ. από την επιφάνεια της θάλασσας. Δυτικότερα βρίσκεται η σκήπη

των Αγίων Πατέρων, ενώ σε μικρή απόσταση βρίσκονται τα χωριά του Αναβάτου και των Αυγωνίμων. Η θέση του, δίνει την δυνατότητα να «επιοπτεύει» τόσο την ανατολική ακτή και την πόλη της Χίου, όσο και τα απέναντι μικρασιατικά παράλια. Στο κέντρο του μοναστηριακού συγκροτήματος και ελεύθερο από όλες τις πλευρές, δεσπόζει το καθολικό, ενώ σε πολύ κοντινή απόσταση βρίσκεται η τράπεζα των μοναχών και η βυζαντινή κινστέρνα. Ο τειχισμένος περίβολος, με τον μεγάλο πύργο στην δυτική πλευρά, περικλείει ακόμη, το παρεκκλήσιο του Τιμίου Σταυρού, του Αγίου Παντελεήμονος καθώς και πλήθος κελιών και εργαστηρίων των μοναχών που μαρτυρούν, το άλλοτε πολυάνθρωπο της Νέας Μονής.

Εικ 10: Κάτοψη συγκροτήματος Νέας Μονής. Ορλάνδος – Monuments Byzantins de Chios (1930)

Το μέγεθος του μοναστηριού σήμερα φτάνει τα 13 στρέμματα, έκταση που πήρε κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας όταν ο αριθμός των μοναχών αυξήθηκε κατά πολύ. Οι καταστροφές του 19^{ου} αι., είχαν ως αποτέλεσμα την διάσπαση της ενιαίας και οργανικής συνθέσεως του συγκροτήματος, που συναντάτε σε άλλους μοναστηριακούς χώρους.

Το **καθολικό** είναι το σημαντικότερο κτίσμα της Νέας Μονής, όπως και κάθε μοναστηριού. Κατατάσσεται στα κτήρια με καθαρά Κωσταντινουπολίτικο τρόπο σχεδιασμού και εκτελέσεως και ανήκει στον «νησιωτικό οκταγωνικό» τύπο, όπου ο τετράγωνος χώρος του κυρίως ναού είναι ελεύθερος από στηρίγματα και οι ωθήσεις του τρούλου μεταφέρονται στις οκτώ παραστάδες οι οποίες προεξέχουν ελάχιστα από τους τοίχους. Στην τετράγωνη κάτοψη, προστίθεται το τριμερές ιερό ανατολικά, με τρίλοβο παράθυρο στην κόγχη του ιερού, και οι δυο νάρθηκες δυτικά, με τον εξωνάρθηκα να διαμορφώνεται με δυο ημικυκλικές κόγχες προς βορρά και νότο. Το οκτάγωνο διαμορφώνεται μεταξύ των τόξων που ενώνουν τις παραστάδες, με οκτώ κόγχες, και τον τρούλο. Ο σημερινός τρούλος, κατασκευάστηκε μετά τον σεισμό του 1881, όπου κατέρρευσε ο αρχικός. Έχει 12 παράθυρα, αντί για 9 που γνωρίζουμε ότι είχε ο αρχικός, και είναι λίγο ψηλότερος διατηρώντας την ίδια όμως διάμετρο. Η διάκριση του κυρίως ναού από το ιερό και τον εσωνάρθηκα είναι σαφής τονίζοντας τον υψηλό τρούλο. Μετά τις εργασίες της 3ης ΕΒΑ το 1997-98, αποκαλύφθηκε η αρχική τοιχοποιία που καλύπτονταν εξωτερικά από μεταγενέστερα κονιάματα. Το κατώτερο μέρος των τοίχων, έως την γένεση των τόξων, ήταν κτισμένο με αμελή λιθοδομή με κονίαμα πάνω στο οποίο ήταν χαραγμένο σχέδιο, ψευδοϊσόδομης και αλλού πλινθοπερίκλειστης τοιχοποιίας. Τρεις οριζόντιες ζώνες από εμφανείς οπτόπλινθους περιτρέχουν τον ναό, πάνω από τις οποίες αναπτύσσεται κεραμικός διάκοσμος με μαιάνδρους, καρδιόσχημα

κοσμήματα, σταυρούς κλπ. Σημαντικά για την αξία του μνημείου είναι τα ψηφιδωτά που κοσμούν το καθολικό. Η υψηλή ποιότητα της τέχνης τους καθώς και τα ιστορικά τεκμήρια, τα συνδέουν με συγκεκριμένη αυτοκρατορική χορηγία και ορίζουν το διάστημα κατασκευής τους, μεταξύ του Ιουλίου του 1049 (χρυσόβουλο για τα εγκαίνια του ναού) και το Ιανουαρίου του 1055 (θάνατος του Μονομάχου). Εξαιτίας της καταστροφής του τρούλου, χάθηκε το ψηφιδωτό που τον κοσμούσε, γνωρίζουμε όμως από τις περιγραφές των περιηγητών ότι θέμα του ήταν ο Παντοκράτορας με εννέα αγγέλους. Εξίσου αξιόλογα θεωρούνται και τα μαρμαροθετήματα του δαπέδου.

Εικ 11: Καθολικό Νέας Μονής

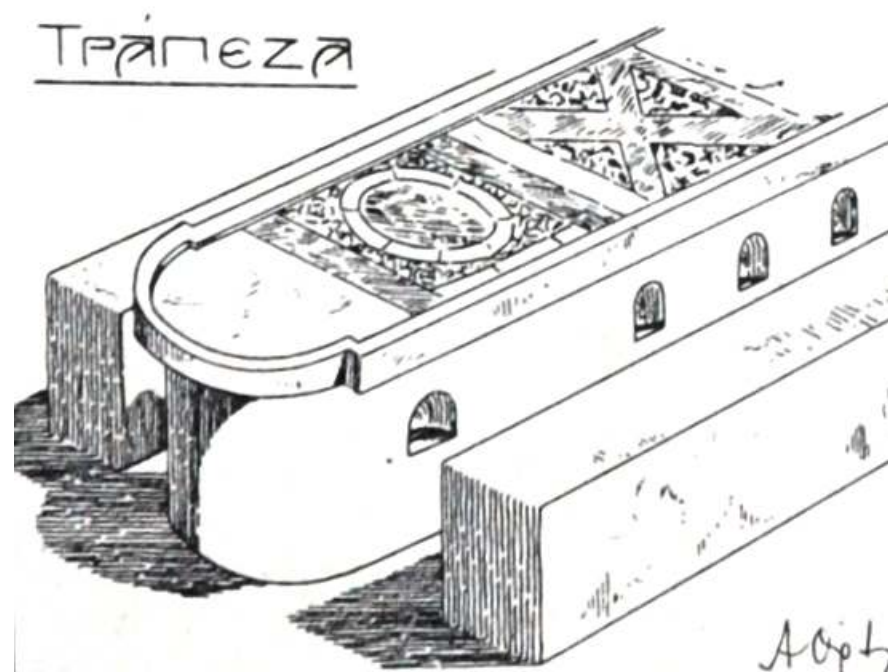
Στα δυτικά της εκκλησίας, είναι προσκολλημένο εκτός από το νεότερο κτίσμα από το οποίο πραγματοποιείται και η είσοδος στο καθολικό σήμερα, και το **κωδωνοστάσιο** του 1900 με τα στοιχεία του κλασικισμού του 19^{ου} αι. στην Χίο. Το κωδωνοστάσιο διαμορφώνεται σε τρεις ορόφους και αντικατέστησε το παλαιότερο που κατέπεσε από τον σεισμό του 1881.

Η **κινστήρνα** είναι κτίσμα το οποίο ανάγεται στην πρώτη φάση του μοναστηριού, τον 11ο αι. Τοποθετείται 15μ. βορειοδυτικά του καθολικού και χρησίμευε για την αποθήκευση των νερών της βροχής. Η κατασκευή της είναι ημιυπόσκαφη και προεξέχει από το έδαφος περίπου 4,80μ. Το κτίσμα έχει διαστάσεις 17,65μ. x 10,50μ. και εσωτερικά χωρίζεται σε τρία κλίτη, με δυο σειρές τεσσάρων μαρμάρινων κιόνων ενώ στους πλευρικούς τοίχους έχουμε προεξέχουσες παραστάδες. Κίονες και παραστάδες συνδέονται μεταξύ τους με τόξα τα οποία στηρίζουν 15 μικρούς ημισφαιρικούς θόλους. Μόνο η ανατολική πλευρά του κτιρίου είναι ελεύθερη, με ενδιαφέροντα κεραμοπλαστικό διάκοσμο και την απαραίτητη είσοδο επίσκεψης.

Ο **πύργος** αποτελούσε το ύστατο καταφύγιο των μοναχών σε περίπτωση επιδρομής. Σήμερα σώζεται ημιερειπωμένος, ενταγμένος στην δυτική πλευρά των τειχών της μονής. Περισσότερα για αυτόν θα αναφερθούν παρακάτω, στα ειδικά κεφάλαια ιστορικής και κατασκευαστικής ανάλυσης του.

Η **τράπεζα** είναι το κτίσμα όπου μετέβαιναν οι μοναχοί, σύμφωνα με το κοινοβιακό σύστημα, μετά την ακολουθία για τα κοινά τους γεύματα. Το κτίριο βρίσκεται πολύ κοντά στο καθολικό, στην νοτιοδυτική πλευρά της αυλής. Η ορθογώνια κάτοψη έχει διαστάσεις 20,60μ. x 8,20μ. και απολήγει σε ημικυκλική αφίδα με τρίλοβο παράθυρο στην ανατολική πλευρά. Η στέγαση του χώρου

πραγματοποιείται με ελαφρά οξυκόρυφη καμάρα σε τέσσερα σφενδόνια, ενώ εντοπωσιακό είναι το κτιστό τραπέζι των μοναχών, από την αρχική φάση της τράπεζας, με τα πολύχρωμα μαρμαροτετήματα και τις πλαϊνές τοξωτές κόγχες για τα σκεύη. Η ανατολική αφίδα θεωρείται το μόνο τμήμα του κτιρίου που διατηρείται από την αρχική φάση του μοναστηριού, ενώ η μορφή του υπολοίπου οφείλεται στις κατά καιρούς επεμβάσεις και επισκευές. Κατά τον καθηγητή Μπούρα, η ομοιότητα της τοιχοποιίας της ανατολικής κόγχης της τράπεζας, με ατελές πλινθοπερίκλειστο σύστημα δομής, με το καθολικό είναι απόλυτη.

Εικ 12: Σχέδιο Τράπεζας Νέας Μονής. Ορλάνδος – Monuments Byzantins de Chios (1930)

Ο ναός του Τιμίου Σταυρού θεωρείται κτίσμα πρόσφατο καθώς στο σκαρίφημα του Barsky, στην θέση αυτή φαίνεται να βρίσκονται κελιά και την είσοδο του μοναστηριού να ανοίγεται πλαγίως. Στον τρούλο του ενσωματώθηκαν μαρμάρινοι κιονίσκοι του κυρίως ναού μετά την πώση τους το 1881. Η εκκλησία έχει αναλογίες τετραγώνου (5,30μ. x 5,40μ.), στο οποίο προστίθεται η ημικυκλική κόγχη του ιερού, ενώ βόρεια και νότια ανοίγονται πόρτες οι οποίες ίσως δηλώνουν ότι στον χώρο μπορούσαν να μπουν γυναίκες όταν ακόμα ίσχυε το άβατον. Ο ναός στεγάζεται με οκταγωνικό τρούλο την σφενδόνη του οποίου σχηματίζουν τέσσερα σφαιρικά τρίγωνα πάνω από τα ημιχώνια που γεφυρώνουν τις γωνίες του τετραγώνου.

Ο ναός του Αγίου Παντελεήμονος είναι η τρίτη εκκλησία του μοναστηριακού συγκροτήματος. Βρίσκεται νότια της κινστέρας πάνω στο δρόμο που οδηγεί από το δυτικό τμήμα του καθολικού, στον οχυρωματικό πύργο της μονής. Ο ναός, διαστάσεων 6,00μ. x 9,75μ. και ημιεξαγωνική κόγχη ιερού, κατασκευάστηκε μετά τους σεισμούς του 1881 για να καλύψει τις ανάγκες της μοναχικής κοινότητας μέχρι την αποκατάσταση του καθολικού. Η στέγαση του ναού πραγματοποιείται με ημικυλινδρική καμάρα πάνω σε δυο σφενδόνια.

Τα ερημωμένα, κατά κύριο λόγο, κελιά που συναντά κανείς σήμερα στο εσωτερικό του περιβόλου της Νέας Μονής, ανήκουν στην περίοδο της Γενουκρατείας και της Τουρκοκρατίας. Πρόκειται για αυτοτελείς διώροφες κατοικίες ή ενταγμένες σε μικρά συγκροτήματα ενώ το περίγραμμα τους παρουσιάζεται ανεξάρτητο από τον σημερινό εξωτερικό μαντρότοιχο. Την αυτοτέλεια των κατοικιών, όπου κάθε καλόγερος εξαιτίας του ιδιόρρυθμου μοναχικού συστήματος έχει τον κοιτώνα του, το εργαστήριο του, το μαγειρείο του κλπ., τονίζουν επίσης οι μικρές οξυκόρυφες στέγες

τύπου «τραβακά» που φαίνονται στο σχέδιο του Barsky. Ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης, στο σχέδιο του περιηγητή, ότι οι κατοικήσιμοι χώροι φθάνουν μέχρι το περιμετρικό τείχος στο οποίο μάλιστα ανοίγονται και παράθυρα. Οι ισόγειοι χώροι των κελιών καλύπτονται με θόλους, κυρίως ημικυλινδρικές καμάρες αλλά και μοναστηριακούς ή σταυροθόλια, ενώ οι όροφοι στεγάζονται συνήθως με ξύλινες στέγες με κεραμίδια. Η επικοινωνία μεταξύ ισόγειου και ορόφου πραγματοποιείται με σκάλα, συνήθως κτιστή. Τα κελιά της ανατολικής και νότιας πτέρυγας βρίσκονται σε ερειπιώδη κατάσταση ενώ παρόμοια εικόνα παρουσιάζει και η ομάδα των κελιών που αναπτύσσεται στα δυτικά της μονής, εκατέρωθεν του δρόμου που οδηγεί από το καθολικό προς τον αμυντικό πύργο. Ενδιαφέροντα στοιχεία θολοδομίας με αλληλοτομίες ημικυλινδικών καμάρων που θυμίζουν έντονα τον τρόπο κάλυψης των οχυρωμένων οικισμών της νότιας Χίου, συναντά κανείς στα κελιά που βρίσκονται προσκολλημένα στην νότια πλευρά του πύργου. Το καλύτερα σωζόμενο συγκρότημα κελιών, το οποίο βρίσκεται ακόμα και σήμερα σε χρήση, αναπτύσσεται μεταξύ της εκκλησίας του Τιμίου Σταυρού και του βορείου ορίου της κεντρικής αυλής.

Στα σημερινά τείχη του μοναστηριού, από τον τρόπο κατασκευής τουλάχιστον, δεν αναγνωρίζεται κανένα βυζαντινό τμήμα της πρώτης φάσης. Οι τοίχοι είναι δομημένοι με αργούς γκριζούς ασβεστόλιθους, χωρίς τούβλα και φτωχό ασβεστοκοκόνιαμα. Πρώτη αναφορά στην οχύρωση του μοναστηριού κάνει ο περιηγητής Lupazolo το 1638, «το μοναστήριον είναι ωκοδομημένον εν σχήματι φρουρίου,...», ενώ ο Barsky αναφέρει ότι το τείχος που συναντά ο ίδιος, είναι του 1718. Συγκρίνοντας τη διάταξη του σημερινού περιβόλου με το σχέδιο του Barsky, διαπιστώνεται ότι η είσοδος προς το μοναστήρι βρίσκονταν σε πλάγια θέση ενώ απέναντι της υπήρχε χαμηλός τετράγωνος πύργος. Άλλο σημείο στο οποίο

διαφοροποιείται το σημερινό τείχος, σε σχέση με το σκαρίφημα του 1732, είναι η μετακίνηση του προς τα δυτικά στην θέση του οχυρωματικού πύργου. Από τα πρακτικά της μοναχικής κοινότητας γνωρίζουμε ότι στις 24 Απριλίου του 1889, αποφασίστηκε να δοθεί προτεραιότητα στην επισκευή του περιβόλου, ο οποίος είχε καταστραφεί από τον σεισμό του 1881. Φαίνεται ότι στις εργασίες ανοικοδόμησης δεν τηρήθηκε η παλιά χάραξη του τείχους.

Εξωτερικά του μοναστηριακού συγκροτήματος, βορείως της μονής, απαντώνται διάφορα κτίσματα τα οποία κατατάσσονται στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Κατασκευάστηκαν κατά την περίοδο της ακμής του μοναστηριού όπου τα προβλήματα ασφαλείας είχαν περιοριστεί και χρησιμοποιούνταν ως κατοικίες, αποθήκες και εργαστήρια. Απ' αυτά, ξεχωρίζει το υδραγωγείο, με τόξα άνισου ανοίγματος, και μια κρήνη. Τα τελευταία, φαίνονται επίσης στο σκαρίφημα του Barsky, γεγονός που τα κατατάσσει προ του 1732. Λίγο ψηλότερα, στο σκαρίφημα, φαίνεται ότι υπήρχε και ένας ανεμόμυλος.

Διακόσια περίπου μέτρα, δυτικά της μονής, απαντάται ο **ναΐσκος του Αγίου Λουκά**. Ο ναός φαίνεται να έχει επισκευαστεί, προφανώς μετά την κατάρρευση του το 1881, και ανήκει στην περίοδο της Τουρκοκρατίας. Πρόκειται για έναν διώροφο κοιμητηριακό ναό, η κάτω στάθμη του οποίου χωρίζεται σε δυο καμαροσκέπαστες κρύπτες. Οι δυο χώροι του ισογείου ανάγονται στους βυζαντινούς χρόνους, με τον νότιο να θεωρείται παλαιότερος. Η καμάρα του νοτίου τμήματος είναι κατασκευασμένη από τούβλα και ενισχύεται από δυο σφενδόνια. Τον ίδιο τρόπο κάλυψης συναντούμε και στον βόρειο χώρο. Ενδιαφέρον παρουσιάζει εδώ η δομή των τοίχων, με μικρούς λίθους που θυμίζει την όψη του πύργου της μονής. Κατά τον καθηγητή Χ. Μπούρα, ο νότιος χώρος ανήκει στην πρώτη περίοδο της μονής, ενώ ο βόρειος, αόριστα στην βυζαντινή περίοδο. Η ανώτερη στάθμη

καλύπτεται με ημικυλινδρική καμάρα, με δυο σφενδόνια, και ημικυλινδική αφίδα ιερού, ενώ φαίνεται να είχε την μορφή καμαροσκέπαστης βασιλικής κατά την περίοδο της επίσκεψης του περιηγητή Barsky στο μοναστήρι.

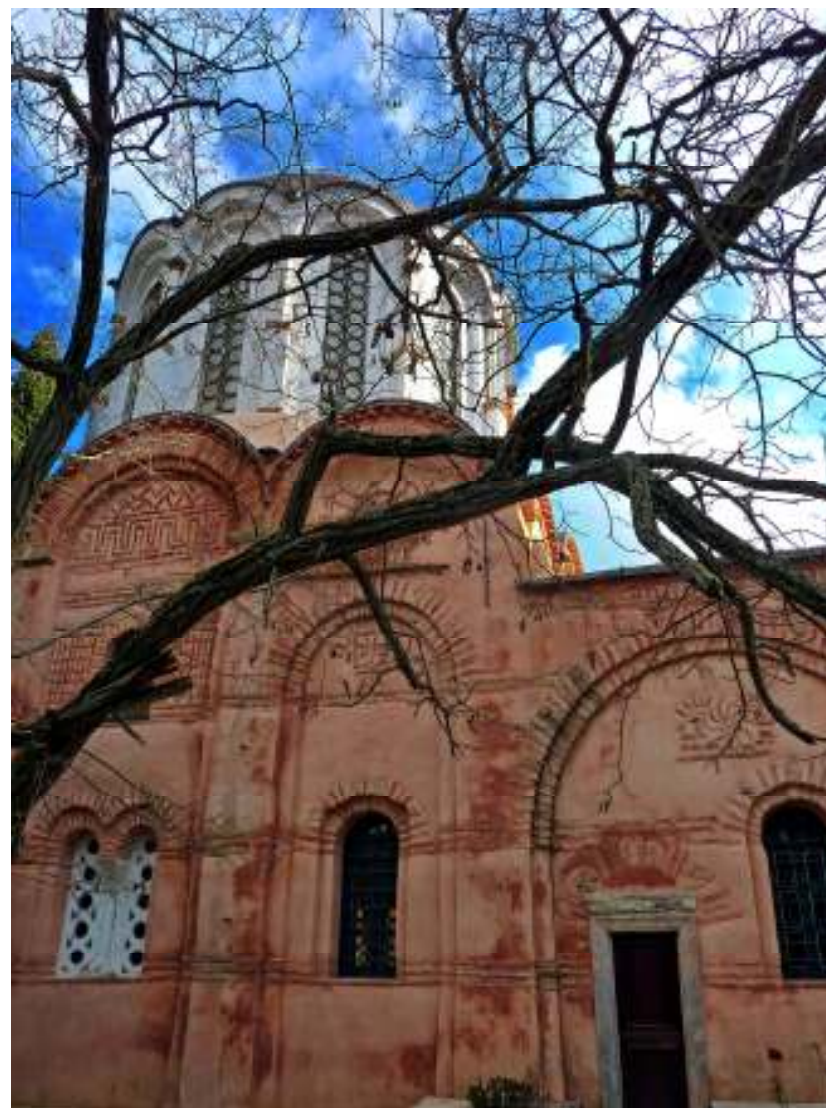

Εικ 13: Ο κοιμητηριακός ναΐσκος του Αγίου Λουκά

Η Νέα Μονή, συμπεριλήφθη στον κατάλογο μνημείων παγκόσμιας κληρονομιάς της UNESCO, το 1990, μαζί με τον Όσιο Λουκά και την Μονή Δαφνίου:

«Although geographically distant from each other, these three monasteries (the first is in Attica, near Athens, the second in Phocida near Delphi, and the third on an island in the Aegean Sea, near Asia Minor) belong to the same typological series and share the same aesthetic characteristics. The churches are built on a cross-in-square plan with a large dome supported by squinches defining an octagonal space. In the 11th and 12th centuries they were decorated with superb marble works as well as mosaics on a gold background, all characteristic of the 'second golden age of Byzantine art'.»

Το 2000, με την ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ28/ΚΗΡ/18652/517/29-8-2000 - ΦΕΚ 1188/Β/27-9-2000 «Κήρυξη Νέας Μονής Χίου και ευρύτερης περιοχής αυτής ως αρχαιολογικού χώρου», κηρύσσεται ως αρχαιολογικός χώρος το μοναστηριακό συγκρότημα και «τα κατά καιρούς παρακτίσματα της μονής (κρήνη, υδραγωγείο, κελλιά) καθώς και ναούς, για να προστατευθούν αποτελεσματικότερα τόσο τα ανωτέρω κτίσματα, η ίδρυση των οποίων συνδέεται άμεσα με την μακραίωνη ιστορία της Ν. Μονής, όσο και ο περιβάλλον χώρος».

Εικ 14: Καθολικό Νέας Μονής – Βόρεια όψη

Εικ 15: Γενικό τοπογραφικό της Νέας Μονής. Κ. Σκαμπαβίας – Η Νέα Μονή της Χίου, Ιστορία και Τέχνη (2004)

Α.4: Μοναστηριακά συγκροτήματα

Α.4.1 Κτίσματα - Τρόπος διάταξης

Προκειμένου να δοθεί μια γενική εντύπωση της διάταξης των μοναστηριακών συγκροτημάτων και ειδικότερα των οχυρωματικών τους έργων, είναι σκόπιμο να εξετάσουμε παραδείγματα τέτοιων συγκροτημάτων και ειδικότερα του «φαινομένου» της μοναστηριακής αρχιτεκτονικής του Αγίου Όρους.

Τα κοινός τρόπος διάταξης των κτισμάτων, των μοναστηριακών συγκροτημάτων του Αγίου Όρους, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η γενική αυτή διάταξη, δεν έχει ιδιαίτερα αλλάξει μέσα στους αιώνες.

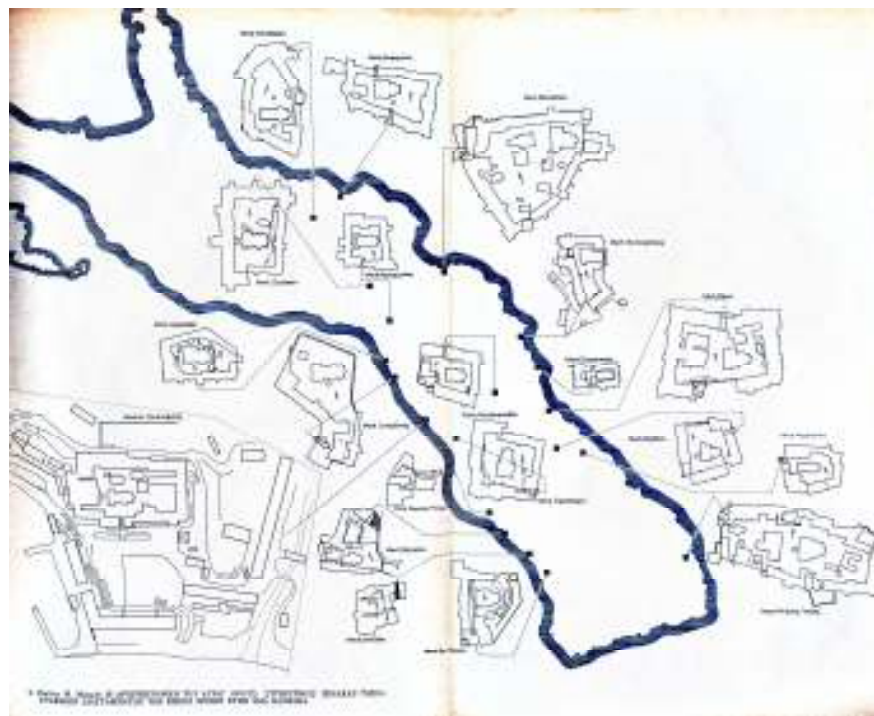
Τα κτίσματα, τα οποία απαρτίζουν το μοναστήρι είναι τα εξής:

1. το Καθολικό, ο κυρίως ναός του μοναστηριού, 2. τα Παρεκκλήσια, ελεύθερα στην αυλή ή ενταγμένα σε κάποιο κτιριακό συγκρότημα, 3. η Φιάλη, 4. οι οχυρωτικοί Πύργοι, 5. ο Πύργος κωδωνοστασίου, 6. ο Πυλών και τα κτίρια εισόδου, 7. η Τράπεζα, εστιατόριο της μονής, 8. η Εστία ή το μαγειρείο, 9. το Μαγκυείο ή αρτοποιείο, 10. το Δοχείο ή αποθήκη υγρών, 11. το Ωρειο ή αποθήκη σιτηρών, 12. το Βεγεναρείο ή αποθήκη κρασιών, 13. το φωτάναμα, 14. το Νοσοκομείο, 15. το Γηροκομείο, 16. η Βιβλιοθήκη, 17. τα Λουτρά, 18. οι κρήνες, 19. τα κελιά.

Εκτός του μοναστηριού απαντώνται επίσης κτίσματα όπως:

1. το κίοσκι ή περίπτερο αναμονής, 2. το Βορδοναρείο, 3. τα πλυντήρια, 4. ο Αρσανάς, 5. το Νεκροταφείο και ο κοιμητηριακός ναός με το οστεοφυλάκιο, 6. οι μυλώνες, 7. τα ελαιοτριβεία, 8. τα τουβλαρεία.

Ο χαρακτήρας των μοναστηριών είναι φρουριακός, στα πρότυπα της οχυρωμένης μεσαιωνικής πόλεως αλλά και των οχυρωμένων οικισμών του Αιγαίου.

Εικ 16: Τοπογραφικά διαγράμματα 20 μονών του Αγίου Όρους.
Π. Μυλωνάς – Η Αρχιτεκτονική του Αγίου Όρους

Ψηλά **τειχη** περικλείουν τα κτίρια της μονής, μέσα από τα οποία εκτολίσεται η ζωή του μοναστηριού. Το κατώτερο μέρος των τειχών είναι συμπαγές και αδιάσπαστο, ενώ ενισχύεται κάθε τόσο από τετράγωνους οχυρωτικούς πύργους. Ψηλότερα, διαμορφώνονται επάλξεις με περιδρομο, προμαχώνες, καταχύστρες, κλπ. Τα κτίρια του μοναστηριού, προσκολλώνται στον περίβολο, σχηματίζοντας την κεντρική αυλή στην οποία βρίσκεται το καθολικό, στο κέντρο της μονής. Το σχήμα του περιβόλου είναι συνήθως τετράπλευρο, αλλά και πολυγωνικό, ανάλογα με την μορφολογία του εδάφους στο οποίο έρχεται να προσαρμοστεί. Ολόκληρη η οχύρωση ενισχύεται ακόμη περισσότερο, με την κατασκευή του οχυρωτικού πύργου, που αποτελούσε το παρατηρητήριο αλλά και τελευταίο καταφύγιο των μοναχών στην περίπτωση πολιορκίας.

Η είσοδος στο μοναστήρι, γίνεται μέσω πυλώνων με διπλές πόλες και ενδιάμεσο διαβατικό. Πάνω από το διαβατικό υψώνεται ο **πύργος εισόδου**, με καταχύστρες. Σε ελάχιστα μοναστήρια υπάρχει δεύτερη είσοδος, το παραπόρτι ή παραπυλίδα, αντιδιαμετρικά της κύριας εισόδου.

Οι πύργοι, χωρίζονται σε δυο κατηγορίες. Στους πύργους κωδωνοστασίων και στους οχυρωτικούς. Οι **πύργοι κωδωνοστασίων** κατασκευάζονται κοντά στο καθολικό σαν ανεξάρτητα κτίρια ή σε επαφή με τον νάρθηκα.

Οι **αρσανάδες** είναι τα νεώρια των μοναστηριών. Πρόκειται για ορθογώνια κτίσματα, κτισμένα κοντά στον λιμένα της μονής, με μεγάλη αφίδα προς την θάλασσα για την είσοδο των πλοίων. Ο αρσανάς έχει πάντοτε οχυρωτικό πύργο, ενίοτε ανεξάρτητο.

Εικ 17: Ι.Μονή Μεγίστης Λαύρας

Εικ 18: Ι. Μονή Δοχειαρίου. Π. Τουλιάτος – Η οικοδομική των ιστορικών αντισεισμικών κατασκευών

Α.4.2 Μοναστηριακοί - Οχυρωτικοί πύργοι Αγίου Όρους

Οι οχυρωτικοί πύργοι, κατασκευάζονται στο υψηλότερο εδαφικά σημείο της μονής και είναι σήμερα σε δομική επαφή με τα τείχη του περιβόλου. Πιθανόν να μην ήταν πάντα έτσι, καθώς ο πύργος της Μορφωνούς, στο Άγιον Όρος, στέκεται ανεξάρτητος ανάμεσα από τα τείχη του μοναστηριού των Αμαλφιτανών.

Οι πύργοι είναι ιδιαίτερα ψηλοί, καλοχτισμένοι, πολυόροφοι, με ορθογώνια ή τετράγωνη κάτοψη.

Η είσοδος ανοίγεται στον πρώτο όροφο και συχνά προστατεύεται από μια κτιστή καταχύστρα ψηλότερα. Η πρόσβαση στον όροφο γίνονταν με ελαφριά σκάλα η οποία αποσύρονταν στο εσωτερικό.

Στο ισόγειο έχουμε στέρνα και παρεκκλήσιο στον τελευταίο όροφο, από το οποίο έπαιρνε συνήθως και το όνομα του ο πύργος. Το εσωτερικό των ορόφων παρουσιάζεται συνήθως χωρίς χωρίσματα.

Το ισόγειο είναι σκοτεινό καθώς απουσιάζουν τα ανοίγματα για αμυντικούς λόγους. Παράθυρα και τοξοθυρίδες, ανοίγονται στους ανώτερους ορόφους. Στους πύργους όπου η ανώτερη στάθμη ορόφου διευρύνεται, η προεξοχή εδράζεται σε τόξα που πατούν σε προεξέχουσες του κυρίως κορμού του κτιρίου, αντηρίδες ή σε υψίκορμα τόξα που εδράζονται σε τοξύλια - καταχύστρες.

Οι όροφοι, οι κλίμακες και οι στέγες είναι κατά βάση ξύλινες κατασκευές, συχνά όμως συναντάται και κάλυψη με θόλους ή και συνδυασμός των δυο. Οι κτιστές κλίμακες ανόδου είναι συνήθως ευθύγραμμες και εγγράφονται στο πάχος των τοίχων ενώ η κάλυψη τους είναι θολωτή.

Στις όψεις τους, παρατηρούνται αμυντικά συστήματα όπως επάλξεις, καταχύστρες, πολεμίστρες, κλπ. Το δώμα των πύργων έχει επάλξεις, συνήθως με σαμαρωτή απόληξη. Σε κάποια παραδείγματα, όπως στον πύργο Χελανδαρίου, οι πύργοι έχουν καλυφθεί με στέγες πάνω από τις επάλξεις.

Εικ 19: Πύργος Μορφωνούς – Άγιον Όρος

Εικ 20: Αρσανάς Μονής Μεγίστης Λαύρας

Εικ 21: Πύργος Μονής Χελανδαρίου

Εικ 22: Πύργος Μονής Δοχειαρίου

A.5: Αμυντικός πύργος νέας μονής

Ο οχυρός πύργος του μοναστηριού, υψώνεται στο δυτικό άκρο του περιβόλου της Νέας Μονής και αποτελεί μέρος της τείχισης. Βρίσκεται σε απόσταση 90 περίπου μέτρων από το καθολικό, ενταγμένος σε ένα σύμπλεγμα ημιερειπωμένων κελιών, κατασκευασμένων μεταγενέστερα. Το κτίριο είναι κτισμένο στο υψηλότερο σημείο του συγκροτήματος του μοναστηριού, όπως συνηθίζονταν με τους οχυρωματικούς πύργους των μοναστηριών, ενώ σήμερα έχει χαθεί ο τελευταίος του όροφος.

Εικ 23: Πύργος Νέας Μονής – Ανατολική όψη

A.5.1 Γενικά - Ιστορικά - Αναφορές

Ο πύργος αποτελούσε το ύστατο καταφύγιο και αμύνηριο των μοναχών στην περίπτωση πολιορκίας της μονής, ενώ μεταγενέστερα, όταν οι αμυντικές προσπάθειες είχαν περιοριστεί, στέγασε το θησαυροφυλάκιο και την βιβλιοθήκη του μοναστηριού. Κατά την δεύτερη εγκατάλειψη της μονής, στην επανάσταση, οι μοναχοί έκρυψαν στον όροφο του πύργου, την θαυματουργή εικόνα της παναγίας.

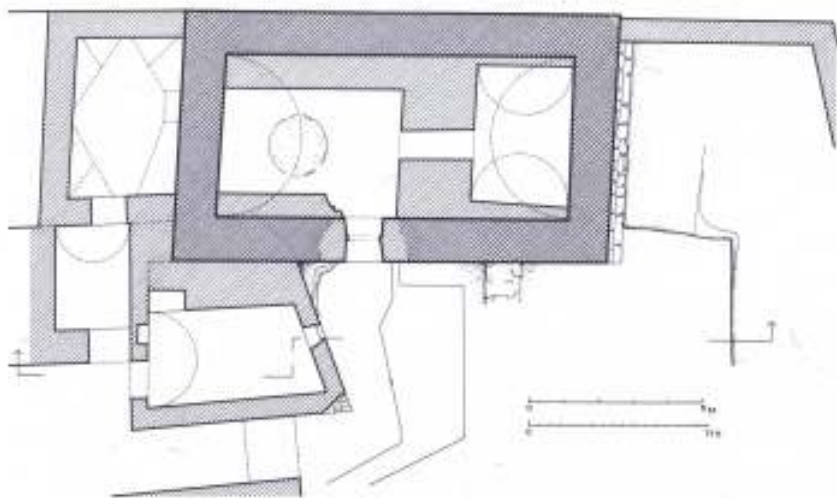
Ο πύργος αναφέρεται σε παλαιότερα κείμενα του περιηγητή Wansleben καθώς και του Barsky, όπου μαρτυρείται η χρήση του ως βιβλιοθήκης και θησαυροφυλακίου.

«Τον παρακάλεσα να μου κάμη την χάριν να επιτρέψη να επισκεφθώ την βιβλιοθήκην των· μου απήντησεν ότι δεν ηδύνατο να με ευχαριστήση, διότι αι γραφαί και αι ερμηνείαι αυτών ήσαν κεκλεισμένα εις τον πύργον, εις τον οποίον δεν ηδύνατο να εισέλθει μόνος και χωρίς να καλέση πρότερον δια κωδωνοκρουσίας όλους τους μοναχούς δια να παρίστανται, τούτο δε δεν εγίνετο ει μη δίς του έτους.», Johann Michael Wansleben (1673 - 1674).

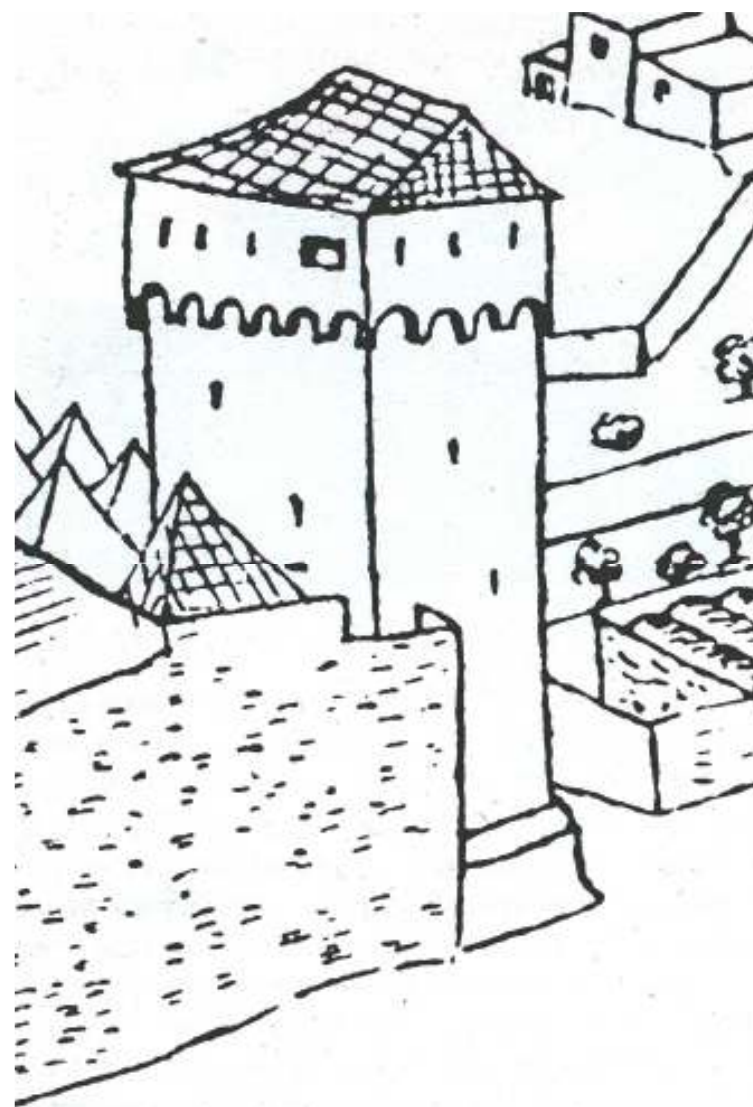
«Εις μίαν δε γωνίαν, την προς δυσμάς, επί του θολωτού σκεπάσματος ευρίσκεται εις πύργος στερεώτατος, λίαν πλατύς και ύψους μέγανον, εντός του οποίου, ως εν θησαυροφυλακίω, φυλάσσουν τους θησαυρούς πάντας του μοναστηριού.», Basil Grigorovitch Barsky (1732).

Στο σκαρίφημα του μοναστηριού από τον Barsky, το 1732, ο πύργος φαίνεται να φέρει έναν επιπλέον όροφο σε προχώρηση πάνω σε τοξόλια και ξύλινη τετράκλινη στέγη. Το 1801, σε σχέδιο του William Gell, ο πύργος διατηρεί τον τελευταίο όροφο αλλά χωρίς στέγη. Νικηφόρος και Φωτεινός, αναφέρουν τον πύργο χωρίς όμως χρήση πια στις μέρες τους. Αργότερα, στο σχέδιο του Α. Testevuide

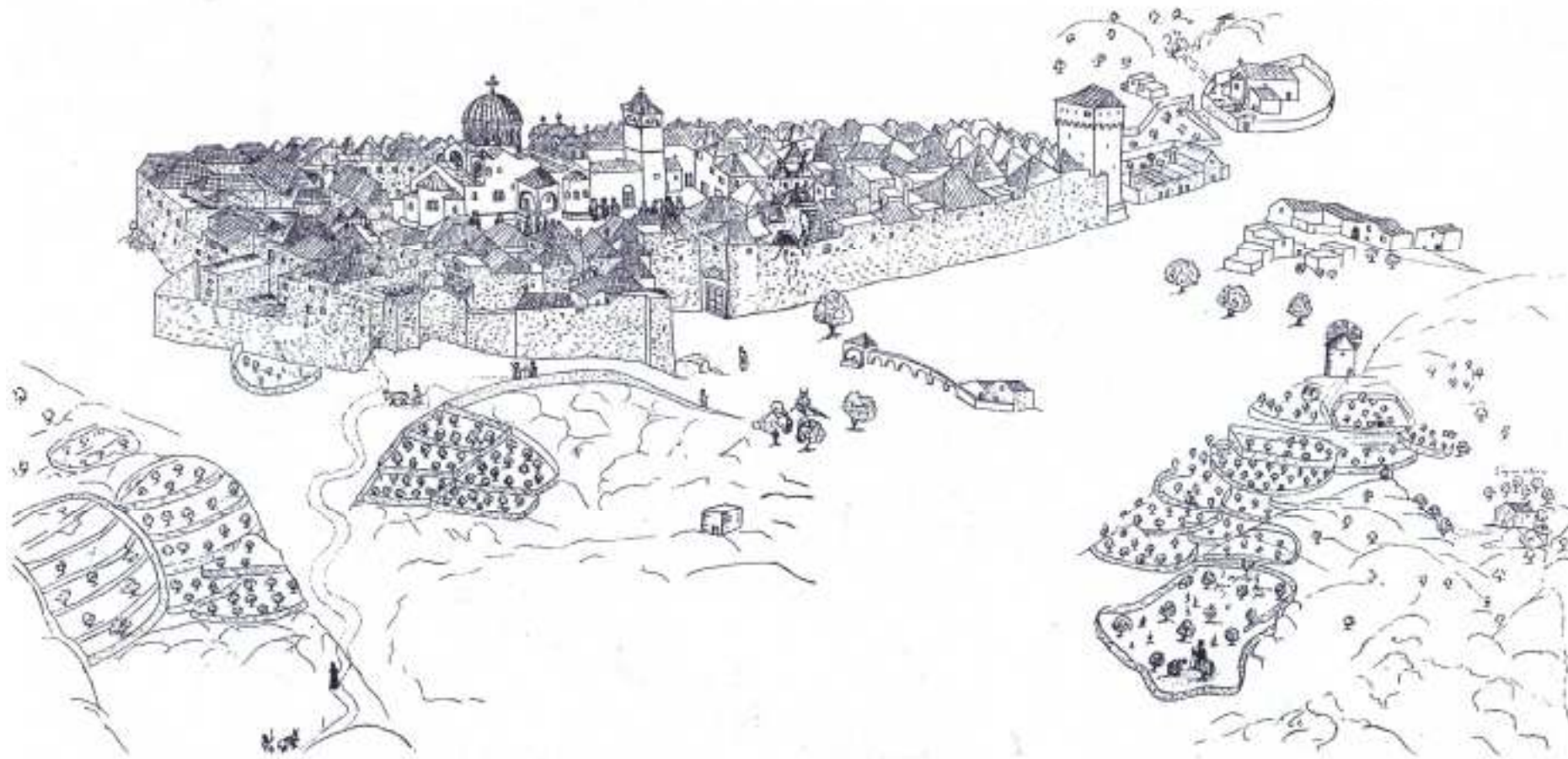
για το μοναστήρι από τα νοτιοδυτικά, και προ του καταστροφικού σεισμού του 1881, ο πύργος δίνει την ίδια εντύπωση. Στο «Χιακόν Λεύκωμα» των Τσίμα - Παπαχαντζιδάκη, σε φωτογραφίες του 1930, το κτίριο φαίνεται να έχει χάσει τον δεύτερο όροφο με τα τοξύλια, που παρουσιάζονται στα σχέδια των περιηγητών, ενώ εμφανίζει σοβαρές βλάβες από τον σεισμό. Οι βλάβες στην ανατολική και νότια όψη του μνημείου, την ίδια περίοδο, φαίνονται σε μια φωτογραφία που εξέδωσε ο Ορλάνδος στο «Monuments Byzantins de Chios», καθώς και μικρή κάτοψη του ισογείου στα πλαίσια του συνολικού τοπογραφικού της μονής. Ο καθηγητής Μπούρας, στο βιβλίο για την Νέα Μονή, θα δημοσιεύσει σχέδια αποτύπωσης της κάτοψης του ισογείου και της ανατολικής όψης, καθώς και μια αναπαράσταση της μορφής της, ερμηνεύοντας το σκαρίφημα του Barsky.

Εικ 24: Κάτοψη Πύργου και κελιών. Χ. Μπούρας - Η Νέα Μονή της Χίου, Ιστορία και Αρχιτεκτονική (1981)

Εικ 25: Ο Πύργος της Νέας Μονής – Λεπτομέρεια σκαριφήματος. Basil Barsky (1732)

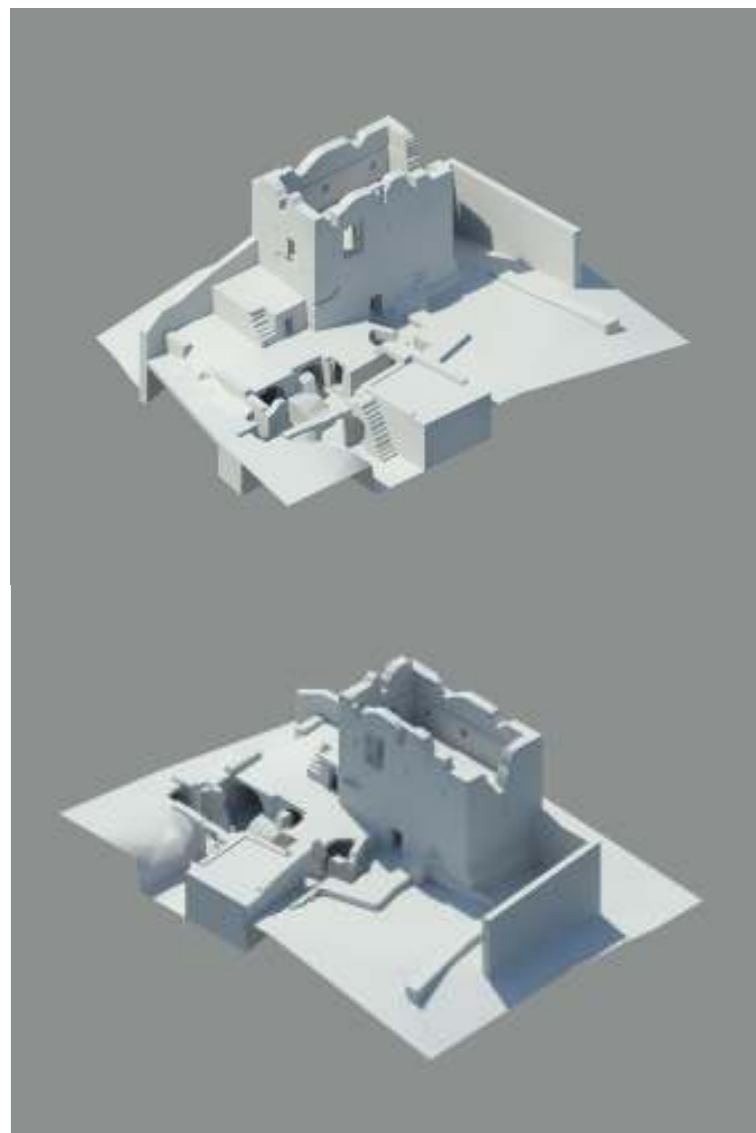
Εικ 26: Το μοναστήρι της Νέας Μονής – Σκαρίφημα. Basil Barsky (1732)

Α.5.2 Περιγραφή του κτιρίου - Υπάρχουσα κατάσταση

Ο Πύργος της Νέας Μονής είναι ένα ορθογώνιο βαρύ κτίριο με εξωτερικές διαστάσεις 12,65μ. περίπου στις μακριές πλευρές και 7,20μ. στις στενές. Έχει κτιστεί σε ανώμαλο - βραχώδες έδαφος, όπως φαίνεται τουλάχιστον στην έδραση της νότιας πλευράς του, στο υψηλότερο σημείο του μοναστηριού. Ακολουθεί τις γενικές αρχές των αμυντικών πύργων στα βυζαντινά μοναστήρια, χωρίς καθόλου ανοίγματα στο ισόγειο, με τοξοθυρίδες και παράθυρα στον όροφο. Η είσοδος βρίσκεται επίσης στον όροφο, προσβάσιμη με ελαφριά κινητή σκάλα, για την μορφή της οποίας δεν έχουμε στοιχεία σήμερα. Σε όλο το μήκος της βόρειας πλευράς, στο κατώτατο σημείο της, ξεχωρίζει μια διαπλάτυνση του τοίχου, διαμορφωμένη με τέσσερις αναβαθμούς η οποία φαίνεται να κατασκευάστηκε για να δώσει καλύτερη έδραση στο κτίσμα, στην πλευρά εκείνη όπου το έδαφος παρουσιάζει απότομη κλίση. Ο σημερινός περίβολος του μοναστηριού, μέρος του οποίου αποτελεί και ο πύργος, δεν είναι ο αρχικός καθώς φαίνεται από το σχέδιο του Barsky τουλάχιστον την εποχή που επισκέφθηκε ο ίδιος την μονή.

Εικ 27: Η δυτική πλευρά του σημερινού περιβάλλου

Εικ 28: Φωτορεαλιστική αναπαράσταση Πύργου και κελιών

Το ισόγειο στεγάζεται με ημικυλινδρική καμάρα και η είσοδος σε αυτό γίνεται από μια τοξωτή πόρτα ανατολικά. Οι γενικές του διαστάσεις είναι 10,08x4,69μ., που αντιστοιχούν περίπου σε 32x15 βυζαντινούς πόδες. Εξαιτίας του γεγονότος ότι το κτίριο δεν παρουσιάζει γεωμετρική ακρίβεια, οι απέναντι εσωτερικές πλευρές είναι 10.01μ. και 4.56μ. αντίστοιχα.

Στον χώρο του ισογείου, αμέσως μετά την είσοδο στο εσωτερικό, έχουν κτισθεί, εφαιπτόμενοι με την εσωτερική παρειά των τοίχων του πύργου, δυο επιπλέον τοίχοι, διαστάσεων 55-75εκ. στην ανατολική πλευρά και 82-92εκ. στην δυτική και σε ύψος που κυμαίνεται από 2.00 έως 2.30μ. από την στάθμη του μηδενός που έχει ορισθεί εξωτερικά του κατωφλιού της εισόδου. Ο ανατολικός τοίχος φαίνεται ότι διακόπηκε κατά την διάνοιξη της εισόδου στο ισόγειο. Η χρήση του πρώτου αυτού χώρου παραμένει άγνωστη, κάποια κλιμακωτή διαμόρφωση όμως στην νοτιοδυτική γωνία, δίνει την εντύπωση ότι κάποτε θα μπορούσε να φέρει ξύλινο δάπεδο, κάτω από το οποίο να λειτουργεί ως αποθηκευτικός χώρος με πρόσβαση από εκείνο το σημείο.

Στην βόρεια εσωτερική πλευρά του ισογείου, συναντάται η κινστέρνα, απαραίτητο στοιχείο των μοναστηριακών πύργων, για την αυτονομία σε νερό, κατά τις περιόδους πολιορκίας. Στον βόρειο εσωτερικό τοίχο του πύργου, υπάρχουν ακόμη τα ίχνη της ημικυλινδρικής καμάρας από οπτόπλινθους που την στέγαζε κάποτε. Οι τοίχοι διατηρούν ακόμη τα κουρασανικά επιχρίσματα της κινστέρνας, ενώ στον δυτικό τοίχο του πύργου παραμένει ο πηλινός αγωγός τροφοδοσίας της δεξαμενής, εμφανής και εξωτερικά. Η κινστέρνα, διαχωρίζεται από τον υπόλοιπο χώρο του ισογείου, με τοίχο πάχους 2.10μ. ο οποίος αργότερα θα πρέπει να διανοιχθήκε, σε κάποια περίοδο όπου η δεξαμενή δεν ήταν πλέον χρήσιμη. Στην βόρεια πλευρά αυτού του τοίχου, εσωτερικά της δεξαμενής, διατηρούνται επιπλέον οπές αγωγών, η έξοδος μιας από τις οποίες,

συναντάται στην ανατολική εξωτερική όψη του πύργου. Τρεις επιπλέον οπές φαίνονται στον βόρειο τοίχο του πύργου.

Εικ 29: Ισόγειο – Βόρεια εσωτερική όψη - Κινστέρνα

Η ημικυλινδρική καμάρα μεταξύ ισόγειου και ορόφου, αποτελείται από μικρούς πλακοειδής λίθους και ασβεστοκονίαμα. Η κατασκευή της καμάρας, διαφέρει από την τοιχοποιία η οποία είναι φτιαγμένη από αργούς λίθους με πολλά παρεμβαλλόμενα τούβλα, γεγονός που οδηγεί στην υπόθεση ότι δεν ανήκει στην αρχική φάση του πύργου, αλλά κατασκευάστηκε μεταγενέστερα. Ένα ακόμη στοιχείο που επιβεβαιώνει αυτή την υπόθεση είναι το γεγονός ότι αφήνει, κατά το ήμισυ περίπου, εμφανείς τις τοξοθυρίδες στον βόρειο και νότιο τοίχο του πύργου. Ένα «μπάλωμα» από κονίαμα, στο νότιο άκρο της, πιθανολογείται ως το άνοιγμα επικοινωνίας μεταξύ των ορόφων, το οποίο σφραγίστηκε αργότερα όταν ανοιχθηκε η είσοδος του ισόγειου και η δευτερεύουσα είσοδος για τον όροφο. Δυο οπές, σημαντικού μεγέθους, στις περασιές αυτού του «καταρράκτη», πιθανόν να υποδηλώνουν την στήριξη κάποιας ελαφριάς κατασκευής για την κάθοδο από τον όροφο στο ισόγειο.

Η πρόχειρη κατασκευή της εισόδου στο ισόγειο, δηλώνει ότι και αυτή διανοίχθηκε σε κάποια μετέπειτα φάση. Άλλωστε οι οχυρωματικοί πύργοι είχαν μια και μοναδική είσοδο στον όροφο, προσβάσιμη με ελαφριά, κινητή σκάλα. Το ισόγειο άνοιγμα εισόδου είναι κατασκευασμένο πρόχειρα, με ένα χαμηλωμένο τόξο από πλακοειδής λίθους και ογκώδης λίθους παραστάδων ενώ διαφέρει εντελώς από την είσοδο του ορόφου της οποίας το τόξο είναι κατασκευασμένο από οιπόπλινθους.

Εικ 30: Τοξοθυρίδα βόρειου τοίχου ισόγειου

Εικ 31: Είσοδος ισόγειου – Εσωτερικά

Οι εσωτερικές διαστάσεις της κάτοψης του ορόφου είναι μεγαλύτερες, σε σχέση με τις αντίστοιχες του ισογείου καθώς το πάχος των τοίχων μειώνεται από 1,30μ. στο 1,00μ., κλιμάκωση που παρατηρείται λίγο χαμηλότερα από την στάθμη του δαπέδου του ορόφου και πάνω από τις τοξοθυρίδες του ισογείου. Ο χώρος παρουσιάζεται αδιάσπαστος ενώ περιμετρικά έχουμε οκτώ τοξοθυρίδες, ανά τρεις στις μακριές πλευρές και από μια στις στενές. Οι τοξοθυρίδες έχουν άνοιγμα 10εκ. στην εξωτερική πλευρά και εσωτερικά διευρύνονται στα 60εκ., με ύψος 60-70εκ. Δεν είναι ευδιάκριτο σήμερα, λόγω της μερικής κατάρρευσης της τοιχοποιίας, τι είδος ανοίγματος υπήρχε στην βόρεια πλευρά,, μια φωτογραφία όμως του 1930, δείχνει ότι και σ' εκείνη την πλευρά υπήρχε τοξοθυρίδα, στην στάθμη των υπολοίπων. Περιμετρικά του δαπέδου του ορόφου και για 10εκ. περίπου πάνω απ' αυτό, παρατηρείται μια εσοχή η οποία πιθανόν σχετίζεται με κάποιο ξύλινο πάτωμα συνδεδεμένο με ξυλοδεσιά.

Στην ίδια στάθμη έχουμε και τις δυο εισόδους για τον όροφο. Η είσοδος της ανατολικής πλευράς αποτελεί την μοναδική, αρχική είσοδο για τον πύργο. Το τόξο της είναι κατασκευασμένο εξ' ολοκλήρου από τούβλα ενώ το άνοιγμα της είναι 1,28μ. Φαίνεται ότι την εξωτερική πλευρά του ανοίγματος ολοκλήρωναν ορθοστάτες καθώς επίσης ποδιά και πρέκι, πιθανόν μονολιθικά στοιχεία, τα οποία σήμερα έχουν χαθεί. Στην περσσιά του αριστερού λαμπά, κοιτώντας το άνοιγμα από το εσωτερικό, και σε ύψος 1,05μ. από το δάπεδο του ανοίγματος, βρίσκεται τετράγωνη οπή 22x22εκ. και σε βάθος 1,75μ. για την στήριξη κάποιας μπάρας ασφάλισης της πόρτας εισόδου. Εξωτερικά, στην κάτω δεξιά πλευρά, σώζονται μεγάλες ορθογώνιες οπές στήριξης ξύλων. Όπως και σε άλλα παραδείγματα πύργων, προορίζονται για την στήριξη κάποια ανασυρόμενης γέφυρας και της ελαφριάς κλίμακας ανόδου. Ψηλότερα, πάνω από το άνοιγμα, σχηματίζεται από τούβλα, ένα τυφλό τόξο, με μικρή υποχώρηση, το τμήμα του οποίου είναι

επίσης κτισμένο με τούβλα. Πιθανόν ο ρόλος του να είναι ανακουφιστικός για το πρέκι της εισόδου που σήμερα λείπει ή να υπήρχε σ' εκείνο το σημείο κάποια επιγραφή.

Εικ 32: Δυτικός εσωτερικός τοίχος ορόφου

Εικ 33: Ανατολικός εσωτερικός τοίχος ορόφου

Η δεύτερη είσοδος για τον όροφο, είναι ένα απλό ορθογώνιο άνοιγμα 70εκ., σε ύψος 1,80μ. από την στάθμη του δαπέδου, το οποίο φαίνεται να διανοίχθηκε μεταγενέστερα της αρχικής φάσης του πύργου. Η θέση του, πάνω από το πιθανό άνοιγμα επικοινωνίας των ορόφων, επιβεβαιώνει μια τέτοια υπόθεση καθώς και η απλή ορθογωνική του μορφή, χωρίς ανακουφιστικό τόξο και περιθώρωμα, με τρία λίθινα πρέκια. Ίσως ανοίχθηκε την περίοδο όπου ο πύργος λειτουργούσε πια ως βιβλιοθήκη, για την ευκολότερη πρόσβαση στον όροφο μέσω των δωματίων των κελιών που αναπτύχθηκαν στην νότια και ανατολική πλευρά.

Εικ 34, 35: Ανατολική και Νότια είσοδος ορόφου

Ακόμα ψηλότερα, στην στάθμη κάποιου μεσοπατώματος που σήμερα έχει χαθεί, το πάχος των τοίχων μειώνεται άλλα 12εκ. δημιουργώντας εκατέρωθεν, σε ανατολική και δυτική πλευρά καθώς και σε βόρεια και νότια αντίστοιχα, πατούρες για στήριξη, με μεταξύ τους διαφορά στάθμης, περί τα 25εκ. Πάνω από αυτές τις πατούρες, στις μακριές πλευρές, διακρίνονται οι κατεστραμμένες οπές των δοκών του μεσοπατώματος.

Περιμετρικά της στάθμης του μεσοπατώματος, έχουμε μια ζώνη ανοιγμάτων, την αρχική μορφή των οποίων διατηρεί μόνο ένα στην ανατολική πλευρά, με ανακουφιστικό τόξο από οπτόπλινθους. Το άνοιγμα των παραθύρων είναι από 60 έως 70εκ. και βρίσκουμε ένα στην νότια, στενή πλευρά, δυο στην δυτική και τρία στην ανατολική πλευρά του κτιρίου. Η επάνω στάθμη των παραθύρων του ορόφου, είναι και το σημερινό μέγιστο ύψος του πύργου, στα 11,25μ. περίπου.

Εικ 36: Κεντρικό παράθυρο ορόφου ανατολικής όψης

Α.5.3 Δομικό σύστημα

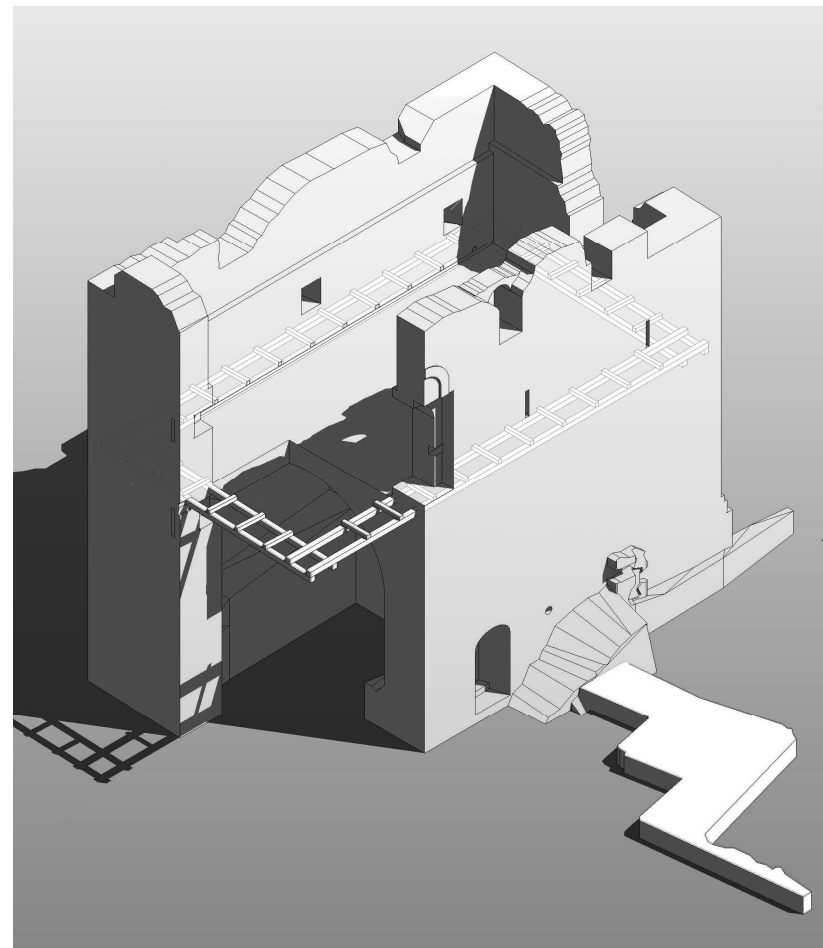
Η τοιχοποιία του πύργου είναι κατασκευασμένη από μετρίου μεγέθους και ακανόνιστου σχήματος ασβεστολιθικές πέτρες και άφθονα τούβλα, τοποθετημένα κυρίως οριζόντια. Το πάχος των τοίχων παρουσιάζει μείωση όπως έχει ήδη αναφερθεί, από 1,30μ. στον ισόγειο χώρο, σε 1,00μ. στον όροφο και 87εκ. στην στάθμη των παραθύρων. Το κονίαμα των λίθων, όπου διακρίνεται στα σημεία που το κτίσμα δεν έχει υποστεί στερεωτικές επεμβάσεις, φαίνεται να είναι συνδετικός πυλός.

Στις εξωτερικές όψεις κυρίως, αλλά και σε αρκετά σημεία εσωτερικά, ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι στρογγυλές οπές της κατασκευής του κριώματος, οι οποίες συνδέονται πιθανά και με το σύστημα ξυλοδεσιών του κτιρίου. Οι οπές παρουσιάζονται σε τέσσερις κυρίως ζώνες, ανά 1μ. περίπου απόσταση καθ' ύψος μεταξύ τους, και είναι εμφανείς κυρίως στην ανατολική και βόρεια πλευρά.

Εξωτερικά, 20εκ. κάτω από την ποδιά της δευτερεύουσας εισόδου για τον όροφο και 20εκ. εσωτερικά της παρειάς του τοίχου, εντοπίζεται κατά μήκος όλης της πλευράς, τετραγωνική οπή ξυλοδεσιάς, με διαστάσεις 14x14εκ. Κάθετα στην χαμένη ξυλοδεσιά και σε απόσταση 60εκ. μεταξύ τους βρίσκονται κυκλικές οπές ξύλων. Η στάθμη της ξυλοδεσιάς συμπίπτει με την στάθμη της εσοχής που αναπτύσσεται περιμετρικά του ορόφου και μπορεί να οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι εδώ είχαμε κάποιο σχαρωτό σύστημα ξυλοδεσιάς με δυο ξύλα κατά το μήκος του τοίχου και μικρότερα ξύλα κάθετα σ' αυτά.

Συνδυάζοντας τις κυκλικές οπές των εξωτερικών όψεων με το παραπάνω συμπέρασμα για το σύστημα των ξυλοδεσιών, μπορεί να υποθεθεί ότι το σύστημα αυτό επαναλαμβάνεται σε τέσσερις κυρίως στάθμες, με τελευταία την στάθμη του ορόφου. Πιθανόν η ύπαρξη

της κινστέρνας στο ισόγειο να είναι απαγορευτική ως προς την χρήση ξυλοδεσιάς, καθώς η υγρασία θα προκαλούσε φθορές στα ξύλα και κατ' επέκταση στην τοιχοποιία. Έτσι ίσως εξηγείται η απουσία τους στο επίπεδο της δεξαμενής.

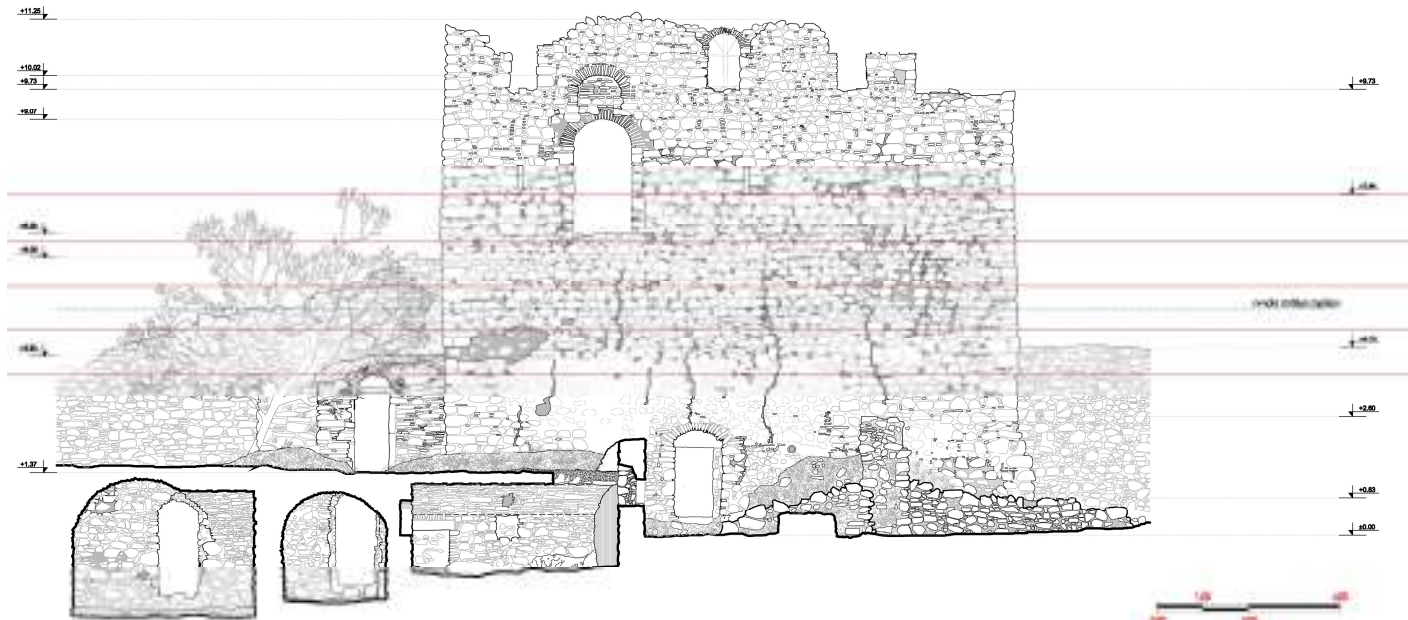

Εικ 37: Αξονομετρική αναπαράσταση συστήματος ξυλοδεσιάς

Στην στάθμη του μεσοπατώματος, φαίνονται οι τρύπες από την εισχώρηση των δοκών του πατώματος στην τοιχοποιία. Οι δοκοί του μεσοπατώματος είχαν φορά, όπως είναι αναμενόμενο, παράλληλη με την μικρή διάσταση του χώρου. Οι πατούρες του μεσοπατώματος, όπως έχει ήδη αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο, παρουσιάζουν διαφορά στάθμης 25εκ. με αυτές των στενών πλευρών να βρίσκονται ψηλότερα σε σχέση με τις αντίστοιχες της ανατολικής και δυτικής πλευράς. Αυτή η παρατήρηση οδηγεί στο συμπέρασμα ότι οι δοκοί του μεσοπατώματος πρέπει να είχαν ύψος περίπου 25εκ. και πάνω στις πατούρες των στενότερων πλευρών να είχαμε επιπλέον διαδοκίδωση, κάθετη στις κύριες δοκούς, πριν το τελικό σανίδωμα ή το σανίδωμα απευθείας.

Εικ 38: Ίχνος ξυλοδεσιάς νοτίου ανοίγματος ορόφου

Εικ 39: Στάθμες σπών ικρίώματος ανατολικής όψης

Α.5.4 Συγκριτικά - Μορφολογικά - Χρονολόγηση

Η απουσία αναφορών σχετικά με την κατασκευή του πύργου στα αρχεία της μονής ή στα κείμενα των περιηγητών, δημιουργεί εδλόγα το ερώτημα σε ποια περίοδο μπορεί να ανήκει. Στο βιβλίο για την Νέα Μονή, ο καθηγητής Μπούρας αναφέρει ότι κατά τον Ορλάνδο, το μνημείο είναι κτίσμα του 16^{ου} αι. ενώ ο ίδιος αναφέρει ότι το πιθανότερο είναι να ανήκει στην πρώτη περίοδο του μοναστηριού. Αντίστοιχα ο καθηγητής Γ. Ζερβούδης, αναφέρει ότι ο πύργος κτίζεται τον 11^ο αι. και τον εντάσσει στην προ της επιδρομής Τζαχά, περίοδο. Πέραν του γεγονότος ότι ένα πλούσιο καθίδρυμα, όπως η Νέα Μονή, θα πρέπει να κτίστηκε αρχικά με αμυντικό πύργο, το ίδιο το κτίριο μας δίνει αρκετά στοιχεία χρονολογικής κατάταξης.

Η τοιχοποιία του πύργου, κτισμένη όπως ήδη αναφέρθηκε με αργούς λίθους και τούβλα, αποτελεί κοινή πρακτική των βυζαντινών πύργων.

Ανάλογης μορφής τοιχοποιία συναντούμε στα υπολείμματα του πύργου στο μοναστήρι της Σικελιάς. Την ύπαρξη του πύργου της Σικελιάς, ήδη το 1346, γνωρίζουμε καθώς αναφέρεται στο κείμενο της συνθήκης παράδοσης της Χίου η οποία συντάχθηκε ανάμεσα στον άρχοντα Ζυβό και τους Γενουάτες κατακτητές.

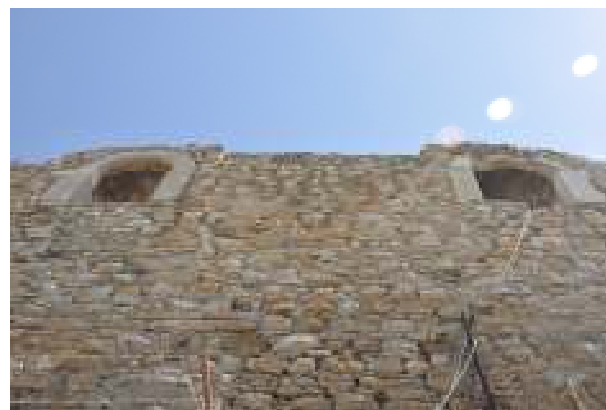
Ο Χ. Μπούρας στην αναφορά του για τον ναΐσκο του Αγίου Λουκά, γράφει ότι η τοιχοποιία της βόρειας κρύπτης, την οποία χρονολογεί στην βυζαντινή περίοδο, θυμίζει την όψη της κινστέρνας και του πύργου.

Σίγουρα πάντως το ύφος της τοιχοποιίας διαφέρει αρκετά απ' αυτό των μεγάλων πύργων των Μαστιχοχωριών ή του πύργου των Δοτίων. Σ' εκείνες τις κατασκευές, η μάζα των λίθων υπερσχύει σαφώς της μάζας του συνδετικού υλικού, καθώς οι γενοβέζοι χρησιμοποιούσαν ισχυρότερα κονιάματα. Χαρακτηριστικό επίσης

των πύργων αυτών είναι η καλή λάξευση των λίθων της γωνίας και η καθόλου ή περιορισμένη χρήση τούβλων. Ούτως ή άλλως το καθεστώς οργάνωσης και οχύρωσης των μεσαιωνικών χωριών της Χίου, με στόχο την εκμετάλλευση της μαστίχας, διαφέρει από την οργάνωση της άμυνας ενός μοναστηριακού συγκροτήματος, για το οποίο οι γενοβέζοι δεν πρέπει να είχαν κανένα ενδιαφέρον.

Εικ 40: Υπολείμματα πύργου Παναγίας Σικελιάς

Εικ 41: Τοιχοποιία πύργου Πυργίου

Η αρχική είσοδος του πύργου, στον όροφο της ανατολικής πλευράς, επίσης παραπέμπει σε αντίστοιχες μορφές βυζαντινών πύργων. Η ύπαρξη τετράγωνης οπής για την τοποθέτηση σύρτη μπάρας, καθώς και το γεγονός ότι το τόξο δεν φτάνει έως την εξωτερική παρειά της τοιχοποιίας, επιβεβαιώνει την απώλεια του μονολιθικού περιθρώματος που συναντάται σε ανάλογα παραδείγματα.

Το αβαθές τόξο από οπτόπλινθους, πάνω από το άνοιγμα, συναντάται σε πολλούς πύργους στο Όρος. Ο Π. Ανδρουδής αναφέρει για τους οχυρωματικούς πύργους του 16ου αι. των μονών του Άθω «... υψωμένη κατά λίγα μέτρα επάνω από το έδαφος, ανοίγεται η είσοδος του πύργου. Η πρόσβαση σε αυτήν γινόταν παλιότερα μέσω μιας φορητής ξύλινης κλίμακας, που ανασυρόμενη στο εσωτερικό του, καθιστούσε την είσοδο δυσπρόσιτη σε καιρούς επιθέσεων (οι σκάλες αυτές αντικαταστάθηκαν αργότερα με μόνιμες κτιστές με λιθοδομή κλίμακες). Επιπρόσθετα, η είσοδος έκλεινε με βαριά μονόφυλλη ξύλινη θύρα, επενδυμένη εξωτερικά με αλληλοεπικαλυπτόμενα σιδερένια ελάσματα, στερεωμένα στο ξύλο με πολλά πλατοκέφαλα καρφιά. Το θυρόφυλλο άνοιγε προς τα μέσα, ασφαρίζοντας στο μέσο του ύψους του με ζυγό. Το πλαίσιο της θύρας σχηματίζεται τις περισσότερες φορές με μονόλιθους, ενώ επάνω από το υπέρθυρο διαμορφώνεται μια αβαθής κόγχη που απολήγει σε πλίνθινο ή λίθινο τόξο». Την ίδια διαμόρφωση ανοίγματος εισόδου συναντούμε και σε πρωιμότερα παραδείγματα στην Χαλκιδική, όπως ο πύργος των Μαρνανών (1374), ο πύργος του Μαρμαρίου (1367), ο πύργος Σταυρονικήτα (14^{ος} αι.) κ.α.

Ο πύργος των Δοτίων στην Χίο, κτισμένος πιθανόν κατά την περίοδο της γενοβέζικης κυριαρχίας στο νησί, φέρει ανάλογης μορφής άνοιγμα εισόδου στον όροφο. Το τόξο του είναι κατασκευασμένο από οπτόπλινθους σε υποχώρηση, για την τοποθέτηση μονολιθικού περιθρώματος, αλλά το τόξο πάνω από την είσοδο, αν και κατεστραμμένο, φαίνεται να σχηματίζονταν από λίθους και όχι από τούβλα. Ανάλογης μορφής τόξο από λίθους,

φαίνεται και στην είσοδο του πύργου των Ολύμπων. Οι μορφές αυτές, αν και παρόμοιου χαρακτήρα, φαίνονται διαφορετικές και προϊόντα μεταγενέστερης πρακτικής.

Εικ 42,43: Πύργος Μαρνανών και Μαρμαρίου – Χαλκιδική, 2^ο μισό 14^{ου} αι.

Εικ 44: Πύργος Δοτίων – Χίος, πιθανόν 2ο μισό 14ου αι.

Μοναδική στον πύργο, όπως αναφέρεται στο βιβλίο για την Νέα Μονή, είναι η αδιάσπαστη περιμετρική ανάπτυξη **εξώστη πάνω σε τοξύλια**. Πραγματικά η διεύρυνση του ορόφου στους περισσότερους από τους πύργους του Αγίου Όρους, στηρίζεται ή πάνω σε τόξα τα οποία όμως πατούν πάνω σε αντηρίδες, προεξέχουσες έντονα της τοιχοποιίας, ή σε υψίκορμα τόξα που εδράζονται σε τοξύλια- καταχύστρες, (όπως ο ανακατασκευασμένος, κατά το μεγαλύτερο του τμήμα στην πρώιμη μεταβυζαντινή περίοδο, πύργος της Μονής των Αμαλφινών). Είναι πιθανό, η μορφή του πύργου που γνωρίζουμε από το σχέδιο του Barsky να μην ήταν και η αρχική του, με την προχώρηση του τελευταίου ορόφου πάνω σε τοξύλια και κάλυψη με στέγη. Είναι γνωστό ότι οι περισσότεροι από τους μοναστηριακούς πύργους του Αγ. Όρους είχαν αρχικό ύψος χαμηλότερο και απέκτησαν την σημερινή μορφή τους μέσα από διαδοχικές επισκευές και προσθήκες. Σε κάποια μεταγενέστερη ανακατασκευή, κατά την οποία προστέθηκε ίσως και η ημικυλινδική καμάρα μεταξύ ισογείου και ορόφου, μπορούμε να αποδώσουμε και την προσθήκη ενός ορόφου με τοξύλια.

Κατά την Π. Παπακώστα, σε ανακοίνωση της στο συνέδριο οχυρωματικής του 2008 στην Χίο, τα τείχη του κάστρου της πόλεως ενισχύθηκαν κατά την γενοβέζικη διακυβέρνηση με προσθετικά προτειχίσματα (antemurali) και πύργους τύπου torrione. «Οι πύργοι παρουσιάζουν μια προεξέχουσα επίστεψη υποστηριζόμενη από σειρά τοξυλίων και προβόλων (beccatelli), παραπέμποντας σε ανάλογα στοιχεία από το αρχικό φρούριο Sarzanello στη Λιγυρία του 14^{ου} αιώνα...». Το ίδιο αναφέρεται και από τον Σ. Μαμαλούκο για τους πύργους του κάστρου της Χίου του πρώτου τετάρτου του 15^{ου} αι., «Οι πύργοι ήταν ψηλοί και διέθεταν στηθαία με επάλξεις με οδοντωτές μάλλον, απολήξεις. Σε αρκετές περιπτώσεις τα στηθαία ήταν, κατά το σήνηθες στον όψιμο μεσαίωνα, διαμορφωμένα σε προεξοχή, επάνω σε τοξύλια, τα οποία

φέρονταν από λίθινους προβόλους»¹. Πιθανόν λοιπόν, τότε να έχουμε την εμφάνιση αυτού του στοιχείου στην Χίο, το οποίο υιοθετείται και στον πύργο της Νέας Μονής.

Προεξέχουσες επάλξεις, εδραζόμενες σε φουρούσια, συναντώνται στην Χαλκιδική, στον πύργο του αρσανά της μονής Καρακάλου του έτους 1534 και στον πύργο της οχύρωσης των Gatellusi, στην Παλαιάπολη της Σαμοθράκης του 15^{ου} αι.

Τέλος, κατά τον Χ. Μπούρα, το ορθογώνιο **σχήμα κατόψεως** απαντάται σε ένα από τα παλαιότερα παραδείγματα μοναστηριακού πύργου, στον πύργο Τοιμισκή της Λαύρας.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να τοποθετήσουμε την αρχική κατασκευή του πύργου, μεταξύ της ίδρυσης του μοναστηριού τον 11^ο αι. και της γενοβέζικης κατάκτησης στο νησί το 1346.

¹ Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε. Ε.Ε Αποκατάστασης και Ανάδειξης Αναβάτου και Κάστρου Χίου, «Η Οχυρωματική Αρχιτεκτονική στο Αιγαίο και ο Μεσαιωνικός Οικισμός Αναβάτου Χίου», Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου, Χίος 2012, σ. 308

Α.5.5 Πιθανές φάσεις

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η κατασκευή της ημικυλινδικής καμάρας μεταξύ ισογείου και ορόφου φαίνεται να είναι μεταγενέστερη της αρχικής φάσης του πύργου. Η ύπαρξη ξυλοδεσιάς περιμετρικά της στάθμης του ορόφου, συνδεδεμένης ίσως με ξύλινο πάτωμα στην στάθμη αυτή, αλλά και το γεγονός ότι καλύπτει κατά το ήμισυ τις τοξοθυρίδες του ισογείου μπορεί να οδηγήσει στην υπόθεση ότι είχαμε αρχικά ένα κτίσμα με ξύλινα πατώματα. Αν συνέβαινε κάτι τέτοιο, τα ίχνη των ξύλινων πατωμάτων κάτω από την στάθμη του ορόφου, έχουν καλυφθεί από την ημικυλινδική καμάρα.

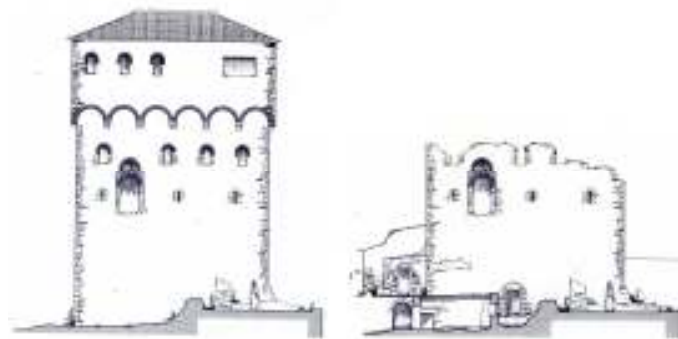
Το τελικό ύψος του αρχικού κτιρίου πιθανόν να έφθανε λίγο ψηλότερα από το σημερινό του ύψος, πάνω δηλαδή από την στάθμη των παραθύρων. Ο τρόπος με τον οποίο ολοκληρώνονταν η στέγαση του πύργου αρχικά μας είναι άγνωστος. Πιθανόν να στεγάζονταν με ημικυλινδική καμάρα ή ακόμα και με ξύλινους φορείς, σχηματίζοντας επάλξεις στο δώμα.

Τοποθετώντας την κατασκευή της καμάρας μεταξύ ισογείου και ορόφου σε κάποια μεταγενέστερη χρονική περίοδο και δεδομένης της μορφής του χαμένου σήμερα ορόφου με τα τοξύλια, μπορούμε να πιθανολογήσουμε την κατασκευή και των δυο, κάπου μέσα στην περίοδο της γενοβέζικης κυριαρχίας στο νησί. Ίσως η μετατροπή του σε βιβλιοθήκη, να απαιτούσε μια κτιστή καμάρα για λόγους πυρασφάλειας.

Η κατασκευή της ημικυλινδικής καμάρας, μεταγενέστερα, δικαιολογείται μόνο με την συμπλήρωση της τοιχοποιίας εσωτερικά έτσι ώστε να πατήσουν οι γενέσεις του θόλου. Καθώς δεν φαίνεται διαφορά κτισίματος, μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής τοιχοποιίας, το πιθανότερο είναι να υποθέσουμε ότι η γένεση του θόλου πάτησε σε κάποια υπάρχουσα πατούρα πατώματος. Άλλωστε η γένεση του

θόλου συμπίπτει με την πρώτη από τις στάθμες ξυλοδεσιών που εντοπίζονται, βάση των κυκλικών οπών της ανατολικής όψης.

Ο όροφος με τα περιμετρικά τοξύλια και την ξύλινη στέγη, πιθανά θα κτίστηκε πάνω από την στάθμη του δώματος. Στο βιβλίο για την Νέα Μονή, επιχειρείται μια αναπαράσταση της μορφής του βάσης του σχεδίου του Barsky, όπου η διαπλάτυση του τελευταίου ορόφου ορίζεται έως μισό μέτρο έξω από την κατώτερη τοιχοποιία (κατ' αναλογία με άλλα παραδείγματα στο νησί), ενώ οι αναλογίες του πύργου δικαιολογούν έξι τόξα κατά την μακριά και τέσσερα κατά την στενή πλευρά, περίπου ίσα μεταξύ τους. Αναλογικά με τις συνολικές διαστάσεις του μνημείου, ο καθηγητής Μπούρας, υπολογίζει το ύψος αυτού του ορόφου σε 4,40μ. ενώ αναφέρει ότι στο ύψος περίπου των σημερινών παραθύρων του ορόφου, διακρίνονται εσωτερικά οι εδράσεις τις καμάρας πάνω από την οποία ήταν κατασκευασμένος. Κάτι τέτοιο στην σημερινή αποτύπωση του μνημείου δεν διαπιστώθηκε, θα μπορούσε όμως να υποστηριχθεί ότι είχαμε ημικυλινδική καμάρα μεταξύ πρώτου και δευτέρου ορόφου, καθώς το είδος της βλάβης που παρουσίασε μετά τον σεισμό του 1881, δείχνει σαν να αποκολλήθηκε ένα συμπαγές τμήμα ορόφου περίπου στο επίπεδο όπου αναφέρεται η γένεση του.

Εικ 45: Αναπαράσταση μορφής πύργου βάση σχεδίου Barsky. Χ. Μπούρας – Η Νέα Μονή της Χίου, Ιστορία και Αρχιτεκτονική (1981)

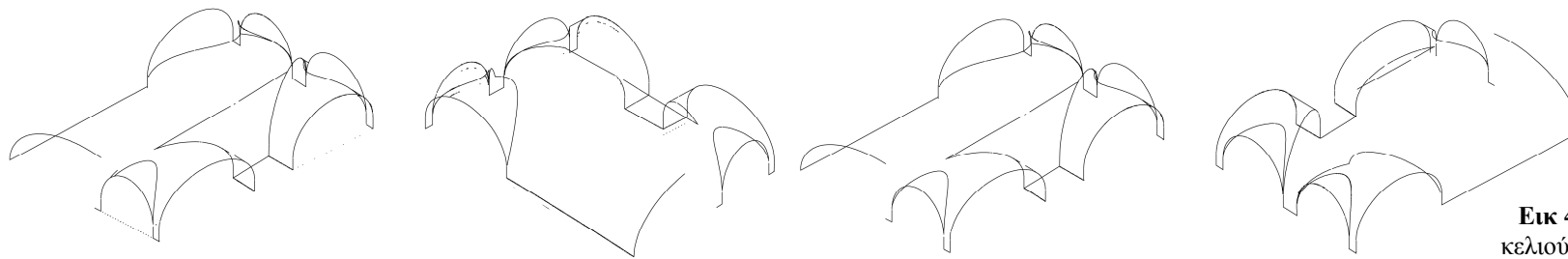
Το 1801 φαίνεται ότι το μνημείο είχε ήδη χάσει την ξύλινη στέγη του, όπως βάση των σχεδίων των William Gell και A. Testevuide. Ακόμη στο σχέδιο του Testevuide, διακρίνεται η δευτερεύουσα είσοδος για τον όροφο. Η σημερινή μορφή του πύργου, με ελάχιστες διαφοροποιήσεις, οφείλεται στον σεισμό του 1881.

Θα μπορούσαμε να συμπληρώσουμε στο σενάριο των πιθανών φάσεων, ένα ακόμη στοιχείο που αφορά τον περιβάλλοντα χώρο. Ο αναλημματικός τοίχος, ανατολικά του πύργου, μπορεί να αποδοθεί στο τείχος που σχεδιάστηκε από τον Barsky το 1732. Η διαφορά στάθμης μεταξύ αυτού του τείχους και του σημερινού τείχους της μονής, η οποία φαίνεται ξεκάθαρα στην αποτύπωση που έγινε από την σχολή τοπογράφων μηχανικών, και η οποία ακολουθεί εσωτερικά και παράλληλα τον σημερινό περίβολο, υποδεικνύει την χάραξη του τείχους της εποχής του Barsky.

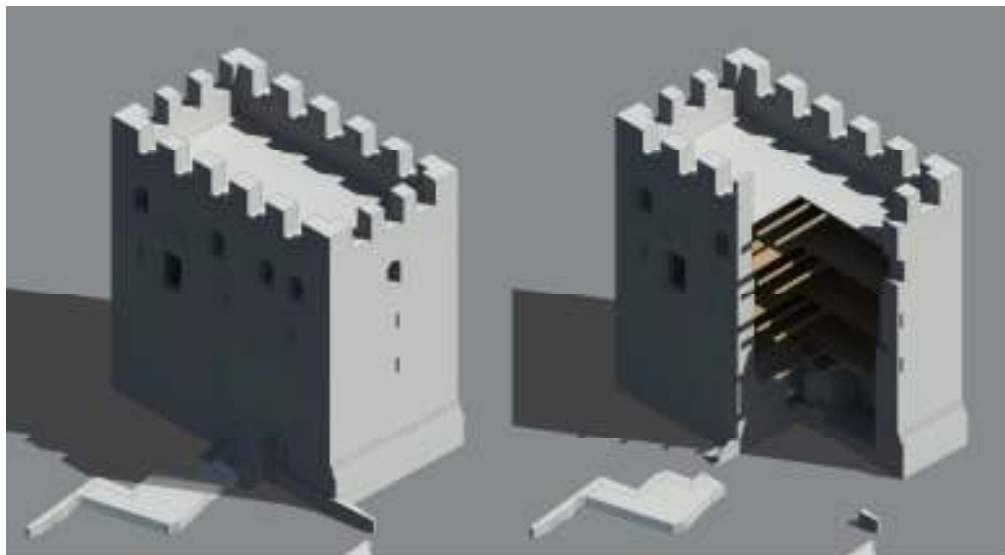
Όσον αφορά την κατασκευή των κελιών στην νότια και ανατολική πλευρά του πύργου, είναι δυνατόν να υποθέσουμε ότι αυτά της νότιας πλευράς, που προσκολλώνται απευθείας στον εξωτερικό τοίχο του πύργου ανήκουν στην περίοδο των γενοβέζων ενώ τα υπόλοιπα στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Η θολοδομία των πρώτων, με λιονέτες, θυμίζει τα σπίτια στα χωριά της νότιας Χίου. Η κατασκευή τους, δικαιολογεί και το άνοιγμα της δευτερεύουσας εισόδου του ορόφου, καθώς η πρόσβαση γίνεται ευκολότερη μέσω των δωμάτων τους.

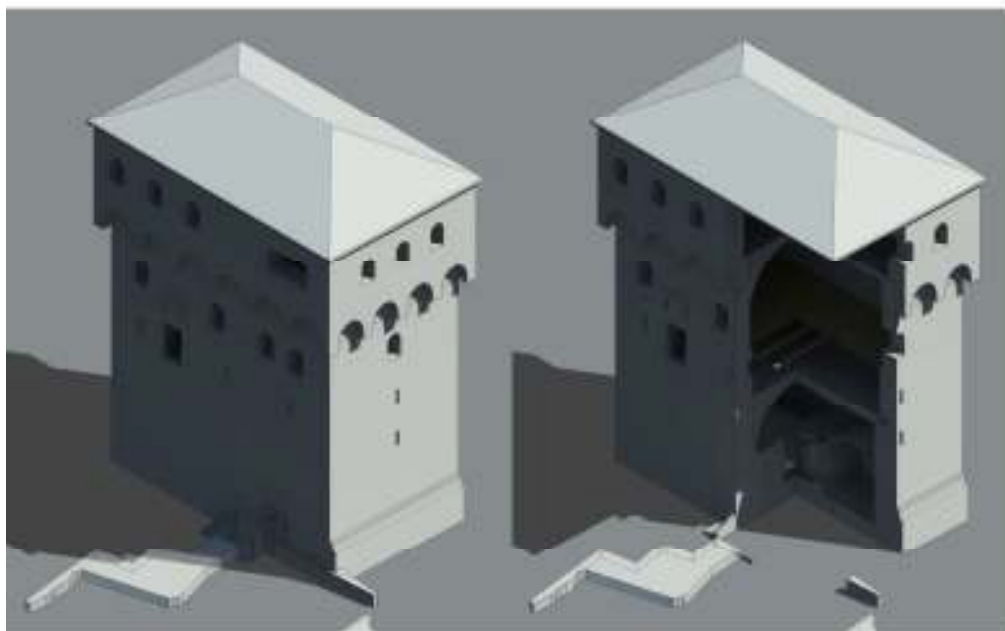
Εικ 46: Αναπαράσταση αρχικού ύψους πύργου βάση των υπολογισμών του Χ. Μπούρα

Εικ 47: Θολοδομία ισόγειου κελιού νότιας πλευράς πύργου

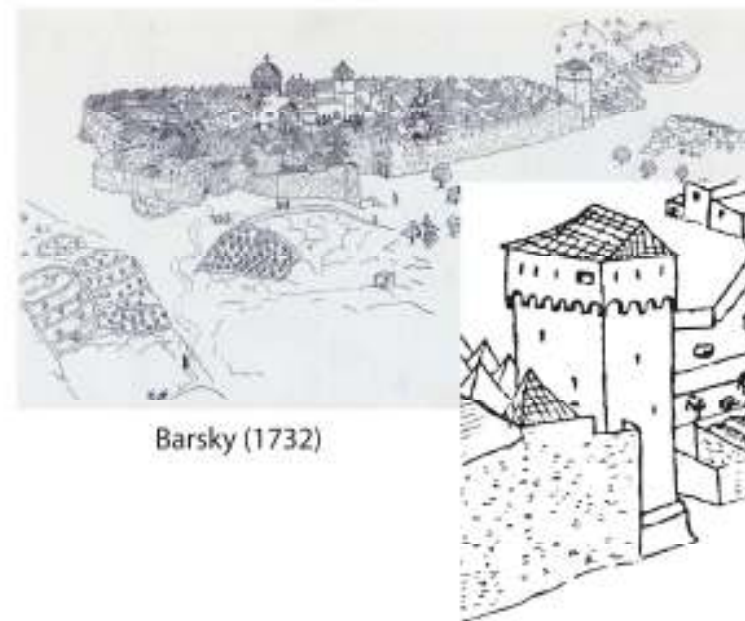

Πιθανή 1η φάση με ξόλινα πατώματα χωρίς θόλους

Πιθανή 2η φάση με την προσθήκη θόλων σε ισόγειο και όροφο και στέγη

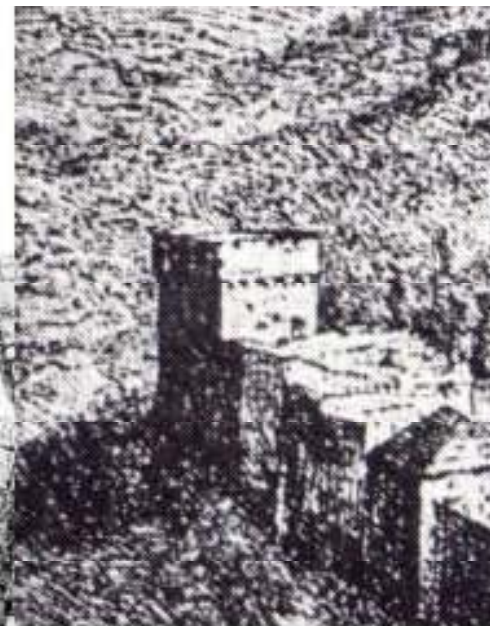
Πιθανές φάσεις του Πύργου

Barsky (1732)

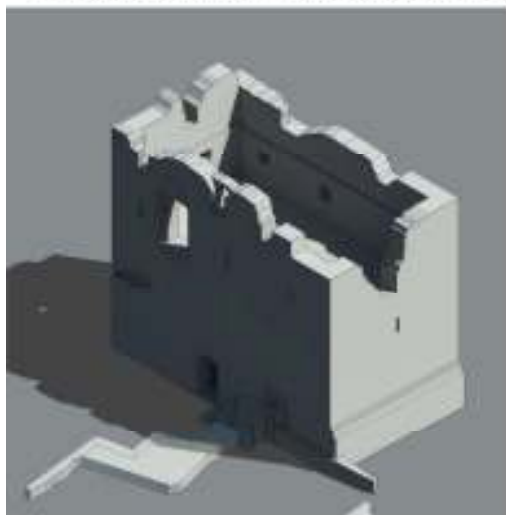

William Gell (1801)

A. Testevuide (προ του σεισμού του 1881)

3η φάση, μεταξύ της επίσκεψης του Barsky και του σεισμού του 1881

Μετά τον σεισμό του 1881 και έως σήμερα

Ορλάνδος (1930)

Τσίμας - Παπαχατζιδάκης (1930)

Α.6: Φθορές-Βλάβες

Α.6.1 Παρουσίαση υφιστάμενης κατάστασης μνημείου.

Κύρια αιτία για τις βλάβες του μνημείου, όπως αυτές αποτυπώνονται στο εναπομείναν τμήμα του είναι ο σεισμός του 1881. Εργασίες συντήρησης της εξωτερικής όψης, που πραγματοποιήθηκαν μετά το 1881 και οι οποίες γίνονται ορατές από τα νεότερα αρμολογήματα σε ολόκληρη την βόρεια και δυτική όψη και σε τμήματα της ανατολικής και νότιας όψης, κάλυψαν κάποιες από τις σοβαρότερες βλάβες του μνημείου (π.χ. μια καθ' ύψος ρωγμή στον δυτικό τοίχο, ορατή σήμερα μόνο από το εσωτερικό). Γι' αυτό το λόγο μια πληρέστερη αλλά όχι ολοκληρωμένη, εικόνα για την παθολογία μετά το μεγάλο σεισμό μας δίνουν οι φωτογραφίες στο «Χιακόν Λεύκωμα», όπως έχει ήδη αναφερθεί. Καθώς οι παραπάνω εργασίες συντήρησης δεν συμπεριέλαβαν και το εσωτερικό του μνημείου, οι βλάβες που φαίνονται εκεί, συνδυαστικά με την εικόνα της ανατολικής και νότιας όψης όπου οι νεότερες επεμβάσεις είναι λιγότερες, μας συμπληρώνουν την εικόνα της κατάστασης του μνημείου.

Εικ 48: Βόρεια όψη. Τσίμας – Παπαχατζιδάκης – Χιακόν Λεύκωμα (1930)

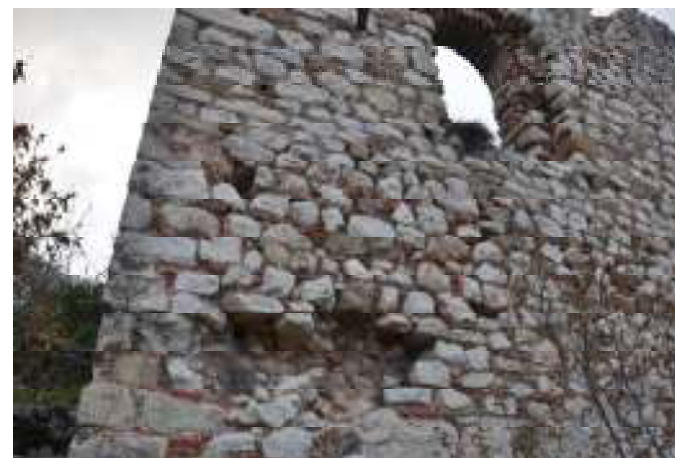
Εικ 49: Όροφος - Βόρεια εσωτερική όψη

Οι φθορές και βλάβες του μνημείου συνοπτικά είναι οι εξής:

- **Εξωτερικά**, στην **ανατολική όψη** παρατηρούνται καθ' ύψος ρωγμές στο τμήμα από το άνοιγμα εισόδου του ισογείου έως περίπου την ποδιά του ανοίγματος εισόδου του ορόφου. Δεν είναι σαφές εάν συνέχιζαν ψηλότερα καθώς πάνω από εκεί η τοιχοποιία έχει αρμολογηθεί. Οι ρωγμές είναι διαμπερείς καθώς εντοπίζονται οι αντίστοιχες ρηγματώσεις στην εσωτερική παρειά της τοιχοποιίας και συνεχίζουν έως τον θόλο.
- Στην νοτιοανατολική γωνία του κτιρίου σε ύψος 3,85μ. πάνω από την στάθμη εισόδου, παρατηρείται απώλεια των λίθων της εξωτερικής τοιχοποιίας. Το φαινόμενο παρατηρείται για μήκος 2,25μ περίπου και ύψος γύρω στα 60εκ. επί της ανατολικής όψης.
- Απώλεια των λίθινων στοιχείων του περιθωρώματος της ανατολικής κύριας εισόδου για τον όροφο (αναφέρεται αναλυτικά σε προηγούμενο κεφάλαιο).
- Η απεμπλοκή των λίθων της νοτιοδυτικής γωνίας του κτιρίου, φαίνεται στην νότια όψη με μια διαμπερή καθ' ύψος ρωγή από την στάθμη του δαπέδου του ορόφου έως το άνω μέρος του τοίχου.
- Ένα κατά μήκος χάλασμα, με απώλεια των λίθων της εξωτερικής παρειάς της τοιχοποιίας, φαίνεται κάτω από την ποδιά του νοτίου ανοίγματος εισόδου. Η βλάβη ταυτίζεται με την ύπαρξη ξυλοδεσιάς στην στάθμη αυτή και έχει μήκος 3,35μ. και ύψος 34εκ. περίπου (αριστερά του ανοίγματος).
- Άλλες μικρότερες ρωγμές και αποδιοργάνωση της τοιχοποιίας σταδιακά όσο ανεβαίνουμε, είναι οι επιπλέον βλάβες που παρατηρούνται στην νότια όψη.
- Σε **βόρεια** και **δυτική όψη** δεν φαίνονται καθόλου ρωγμές και βλάβες καθώς έχουν επισκευαστεί.

Εικ 50: Νότια όψη - Φθορές

Εικ 51: Ανατολική όψη - Χάλασμα ΝΑ γωνίας

- **Εσωτερικά**, έχουμε κατάρρευση του βορείου άκρου του **θόλου**, η οποία έχει δημιουργήσει άνοιγμα 1,00μ. περίπου, κατά τον διαμήκη άξονα του κτιρίου και 2,15μ. κατά τον εγκάρσιο.
- Ρηγματώσεις παρατηρούνται στην εσωτερική παρειά του θόλου, οι οποίες αντιστοιχούν στις εξωτερικές ρωγμές της ανατολικής όψης, ενώ η έντονη ρηγμάτωση στο βορειοδυτικό τμήμα του θόλου, αντιστοιχεί με την ρωγμή που φαίνεται στις φωτογραφίες του 1930 στον δυτικό τοίχο και η οποία σήμερα έχει επισκευαστεί.
- Χαρακτηριστική είναι η απώλεια των κονιαμάτων στο σημείο επαφής του θόλου με την τοιχοποιία στο βόρειο και νότιο άκρο.
- Στο **ισόγειο**, πέραν των ρωγμών που έχουν ήδη αναφερθεί, παρουσιάζονται 2 επιπλέον διαμπερές καθ' ύψος στον νότιο τοίχο κοντά στις γωνίες.
- Κατά μήκος της βάσης του νοτίου τοίχου, παρατηρείται επίμηκες χάλασμα με βάθος 40εκ. περίπου. Η εντόπωση που δίνει είναι σαν να έχουν αφαιρεθεί οι πέτρες επίτηδες.
- Στον **όροφο**, περιμετρικά του δαπέδου και σε ύψος 10εκ. περίπου, φαίνεται ένα «αυλάκι» στην τοιχοποιία το οποίο αποδίδεται σε χαμένη ξυλοδεσιά (αντιστοιχεί άλλωστε σε στάθμη με την ξυλοδεσιά του νοτίου τοίχου).
- Στις μακριές πλευρές, στην στάθμη του μεσοπατώματος, φαίνονται οι βλάβες από τις αποδιοργανωμένες δοκοθήκες των ξύλων που το στηρίζε.
- Στις 4 εσωτερικές γωνίες παρατηρείται απεμπλοκή των λίθων καθ' ύψος. Η βλάβη είναι εντονότερη στις γωνίες του βόρειου τοίχου.
- Στον νότιο τοίχο, πάνω από το πρέκι της εισόδου, υπάρχει σημαντική κατάρρευση της τοιχοποιίας για 1,60μ. πάνω από το άνοιγμα, η οποία έχει σταθεροποιηθεί με κονιάματα. Η

επέμβαση σε αυτό το τμήμα είναι και εξωτερικά ορατή από την διαφορά του κονιάματος.

- Η βλάστηση που έχει αναπτυχθεί στο όροφο του μνημείου, προκαλεί αλλοίωση των χαρακτηριστικών των τοιχοποιιών η οποία σταδιακά οδηγεί στην εξέλιξη της κατάρρευσης του θόλου.

Εικ 52: Ρηγμάτωση δυτικής όψης. Χ. Μπούρας – Η Νέα Μονή της Χίου, Ιστορία και Αρχιτεκτονική (1981)

Α.6.2 Ερμηνεία κύριων βλαβών - Εκτίμηση κατάστασης

Η βλάβες που παρουσιάζει σήμερα το μνημείο, πιθανόν οι περισσότερες, να οφείλονται στον μεγάλο σεισμό της Χίου, το 1881. Πιθανό επίσης είναι, πολλές από αυτές να είχαν ήδη από παλιά εμφανιστεί στο κτίριο, να είχαν επιδιορθωθεί και να παρουσιάστηκαν εκ νέου στον τελευταίο σεισμό. Τα διαφορετικά είδη κονιαμάτων της ανατολικής όψης, δηλώνουν τις κατά καιρούς επισκευές. Το σίγουρο είναι ότι καθώς το κτίσμα, όπως προκύπτει από την ιστορική έρευνα, είχε πολύ μεγαλύτερο ύψος από το σημερινό, η σεισμική του καταπόνηση κατά το σεισμό του 1881 ήταν μεγαλύτερη από εκείνη που θα καλούταν να αναλάβει η σημερινή μορφή του μνημείου.

Οι ρωγμές στην ανατολική όψη, παρουσιάζονται ανά διαστήματα κυρίως προς το κέντρο της επιφάνειας. Αντίστοιχα η ρωγμή στην νότια πλευρά δημιουργήθηκε στην γωνία του κτιρίου. Εξετάζοντας τον όροφο του κτιρίου, όπου και στις τέσσερις γωνίες έχουμε απεμπλοκή των λίθων, αλλά και στο ισόγειο τις ρωγμές του νότιου τοίχου και της βορειοδυτικής γωνίας, φαίνεται ότι πρέπει να αποδώσουμε τις βλάβες αυτές στην επίδραση του σεισμού. Κατά την διάρκεια της σεισμικής δόνησης, ένας τοίχος, συνδεδεμένος με τους εγκάρσιους του θα καμπυλωθεί εντονότερα στο κέντρο του πλάτους του (απουσία διαφράγματος) παρουσιάζοντας κατ' αρχήν κατακόρυφες ρωγμές, φθίνουσες προς τα κάτω. Στη συνέχεια, οι επόμενες θέσεις ρηγματώσεις είναι οι θέσεις σύνδεσης με τους εγκάρσιους προς αυτόν τοίχους. Στις αδρανειακές δυνάμεις που αναπτύσσονται κατά τον σεισμό προστίθενται και οι ομόφορες ωθήσεις των θόλων, στις αντίστοιχες πλευρές, επιδεινώνοντας έτσι το φορτίο που καλείται να αναλάβει η τοιχοποιία.

Η κατάρρευση του βόρειου άκρου του θόλου μπορεί να αποδοθεί στον σεισμό σε συνδυασμό με το γεγονός ότι στην κορυφή του θόλου, στο βόρειο και νότιο άκρο του, έχουμε τοξοθυρίδες κατά το ήμισυ μέσα στο πάχος της θολοδομίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα το τμήμα της εσωτερικής παρειάς του θόλου, πάνω από τις τοξοθυρίδες, να μην εδράζεται στην τοιχοποιία. Πιθανά η μετακίνηση των εσωτερικών παρειών της τοξοθυρίδας κατά τον σεισμό, να δημιούργησε βλάβη στο ασύνδετο τμήμα του θόλου, η οποία με την πάροδο του χρόνου και την βλάστηση που αναπτύχθηκε στον όροφο, να επεκτάθηκε.

Εικ 53: Κατάρρευση βόρειου άκρου θόλου

Η κατάρρευση του άνω τμήματος του νοτίου ανοίγματος εισόδου του ορόφου, μπορεί να αποδοθεί στην μεταγενέστερη διάνοιξη του. Η αποδιοργάνωση της τοιχοποιίας στην περιοχή εκείνη για την κατασκευή του νέου ανοίγματος με σειρά λίθινων πρεκιών, είναι πιθανό να λειτούργησε αποσταθεροποιητικά για την μάζα του τοίχου με αποτέλεσμα την κατάρρευση της στον σεισμό.

Η απώλεια του τελευταίου ορόφου, το πιθανότερο οφείλεται στην κακή σύνδεσή του με το υποκείμενο τμήμα δημιουργώντας έτσι μία ασθενή επιφάνεια στην οποία εκδηλώθηκε η αστοχία κατά την διάρκεια του σεισμού. Στην περίπτωση που ο όροφος αυτός κατασκευάστηκε μεταγενέστερα της αρχικής φάσης του κτιρίου, τότε τα ισχυρότερα γενοβέζικα κονιάματα της κατασκευής προσέδωσαν στον όροφο μία σχετικά μεγάλη ακαμψία, μεταθέτοντας το πρόβλημα αμέσως παρακάτω (όπως αναφέρθηκε προηγουμένως)

Φαίνεται σήμερα επιτακτική η ανάγκη, στερέωσης του μνημείου και επισκευής των τμημάτων, στα οποία οι προχωρημένες φθορές είναι επικίνδυνο να δημιουργήσουν επιπλέον καταρρεύσεις και απώλεια μέρους της ιστορικής κατασκευής.

Εικ 54: Νότιο άνοιγμα εισόδου ορόφου – Κατάρρευση τμήματος τοιχοποιίας

A.7: Πρόταση Αποκατάστασης – Χρήσης μνημείου

A.7.1 Πρόταση αποκατάστασης - επισκεψιμότητας του μνημείου

Η πρόταση επισκεψιμότητας και χρήσης του μνημείου αφορά την δημιουργία μικρής έκθεσης στον ισόγειο χώρο του κτιρίου και την δυνατότητα πρόσβασης των επισκεπτών, με άνεση και ασφάλεια, στον όροφο και στο επίπεδο του κατεστραμμένου σήμερα μεσοπατώματος. Στόχος της επέμβασης είναι να διατηρήσει το μνημείο την εντύπωση του ασκεπούς ερειπίου, κατάσταση στην οποία περιήλθε μετά τον μεγάλο σεισμό του 1881, ταυτόχρονα όμως να καταστεί προσβάσιμο υπενθυμίζοντας στον επισκέπτη τον ρόλο του ως οχυρωματικό έργο και παρατηρητήριο στην ιστορία του συγκροτήματος της μονής.

Η πρόταση αποκατάστασης του κτιρίου συνίσταται κυρίως στην επισκευή και συμπλήρωση του θόλου, μεταξύ ισόγειου και ορόφου, καθώς και την επισκευή της τοιχοποιίας στα σημεία βλαβών που περιγράφηκαν παραπάνω .

Όσον αφορά την πορεία του επισκέπτη, από την είσοδο του στη μονή έως τον πύργο, διατηρείται η σημερινή πορεία μέσω του κεντρικού εσωτερικού δρόμου του μοναστηριού και του μονοπατιού του συγκροτήματος των κελιών, περιμετρικά του μνημείου.

Οι χώροι των κελιών, μετά από την στερέωση τους, είναι δυνατόν και αυτοί να φιλοξενήσουν εκθέματα, φωτογραφικό υλικό, ή απλά να καταστούν επισκέψιμοι, καθώς και μόνο η παρουσία τους μαρτυρά τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης των μοναχών σε παλαιότερες εποχές.

Στον **ισόγειο** χώρο, η απουσία ανοιγμάτων στην στάθμη εισόδου, δημιουργεί ένα χώρο κατάλληλο για την φιλοξενία μικρής έκθεσης

ενημέρωσης του κοινού, με θέμα τον χαρακτήρα και τον ρόλο του πύργου στο μοναστηριακό συγκρότημα, αλλά και γενικότερα των μοναστηριακών οχυρωτικών πύργων. Για αυτήν την χρήση προτείνεται το νότιο μόνο τμήμα του ισόγειου, με την δυνατότητα επίσκεψης του χώρου της κινστέρνας. Ο περιορισμένος φυσικός φωτισμός του ισόγειου σε συνδυασμό με το ύψος του χώρου, προσφέρεται για προβολές σχετικές με το θέμα της έκθεσης.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η είσοδος στο επίπεδο του **ορόφου** επιτυγχάνονταν αρχικά με κινητές κατασκευές, των οποίων η ακριβής μορφή μας είναι άγνωστη. Σε δεύτερο χρόνο, η πρόσβαση πρέπει να γίνονταν από την δευτερεύουσα είσοδο του ορόφου, μέσω των δωματίων των κελιών που αναπτύχθηκαν περιμετρικά.

Η πρόταση για την δημιουργία πρόσβασης στον όροφο του κτιρίου, στοχεύει στην άνετη και ασφαλή άνοδο των επισκεπτών μέσω μιας κατασκευής που δεν θα ανταγωνίζεται το ίδιο το μνημείο και θα διαφοροποιείται, ως προς τον χαρακτήρα και τα υλικά με σύγχρονο τρόπο.

Καταλληλότερη για την είσοδο σε αυτό το επίπεδο, θεωρήθηκε η δευτερεύουσα είσοδος του ορόφου, με στόχο η επέμβαση να μην είναι ορατή κατά την θέαση της ανατολικής όψης του μνημείου, στην οποία και διατηρούνται τα περισσότερα από τα μορφολογικά στοιχεία του πύργου. Έτσι προτείνεται, η διαμόρφωση του μπαζωμένου σήμερα κενού χώρου, μεταξύ της ανατολικής όψης του πύργου και του νεότερου κελιού, με λίθινη κλίμακα η οποία θα εξυπηρετεί την άνοδο στο επίπεδο των δωματίων των κελιών. Από εκεί, ο επισκέπτης, ακολουθεί μια ευθεία πορεία μέχρι την γωνία του κελιού του ορόφου της νότιας όψης, όπου παράλληλα με τον νότιο τοίχο του ξεκινά η μεταλλική σκάλα ανόδου προς το δώμα του κελιού.

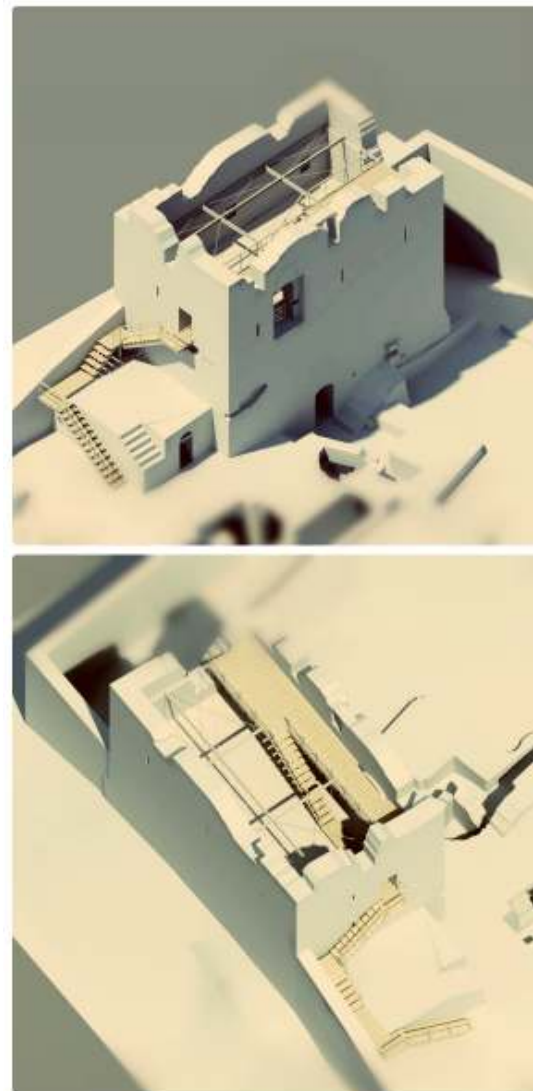
Η μεταλλική κατασκευή για την πρόσβαση στην δευτερεύουσα είσοδο και τον όροφο, αποτελείται από γραμμικά στοιχεία

βαθμιδοφόρων και πλατύσκαλων τα οποία ακολουθούν την υπάρχουσα διάταξη των κελιών, του πύργου και του τείχους της μονής. Πρόκειται για μια ελαφριά κατασκευή, μεταλλικών φορέων και ξύλινων βαθμίδων η οποία οδηγεί τον επισκέπτη έως την στάθμη του μεσοπατώματος.

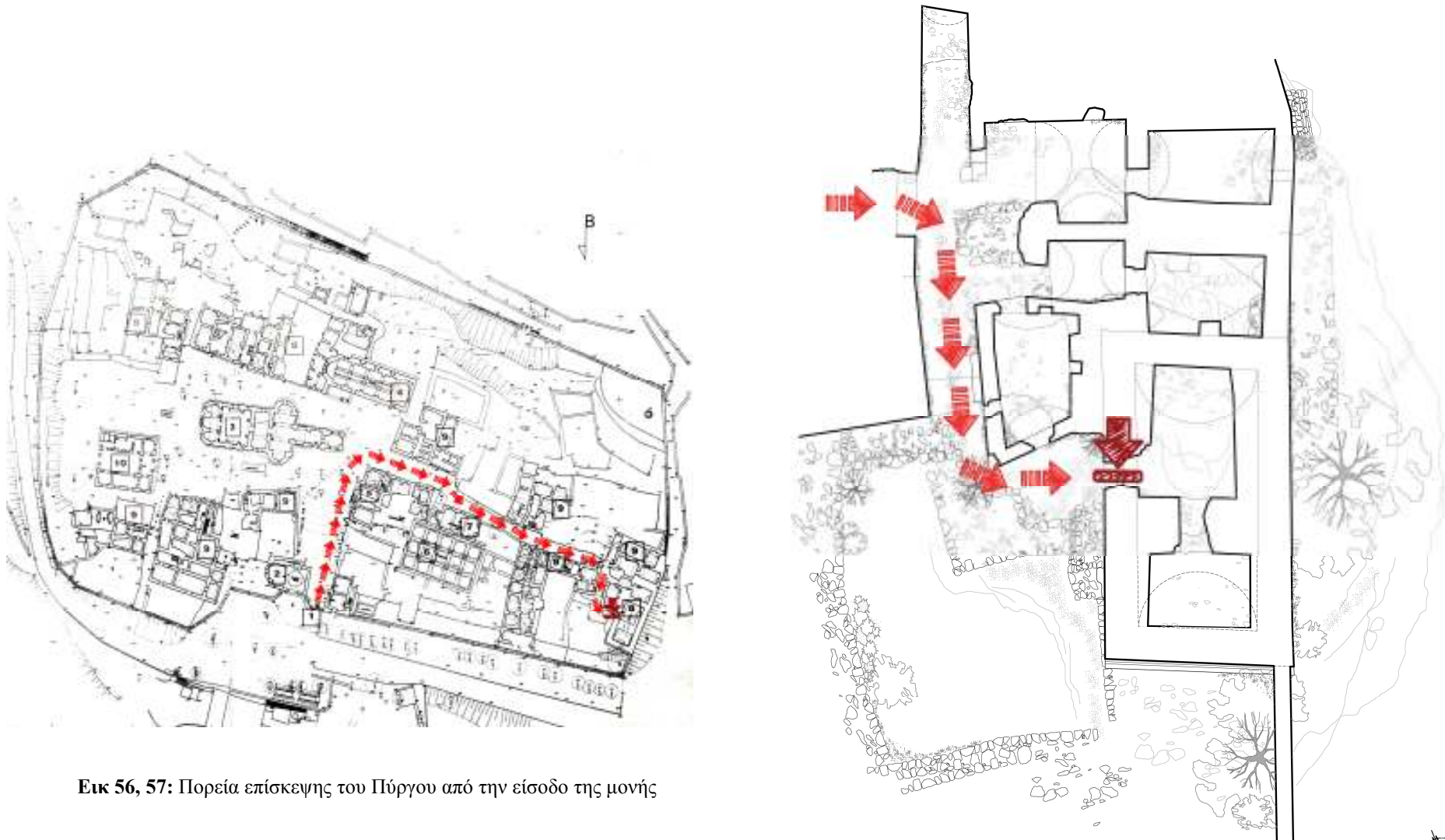
Καθώς τα ανοίγματα του επιπέδου του **μεσοπατώματος**, παρείχαν απρόσκοπτη θέα τόσο προς την πόλη της Χίου και το λιμάνι, όσο και προς τις απέναντι ακτές της Τουρκίας, η δυνατότητα πρόσβασης και παρατήρησης στο επίπεδο αυτό θεωρήθηκε σημαντική. Επιλογή της πρότασης επίσης είναι, να δοθεί η εντύπωση της στάθμης του μεσοπατώματος, χωρίς να σκεπαστεί ολόκληρος ο χώρος του ορόφου.

Η νέα κατασκευή συνδυάζει την ανάγκη περιόδου των περιμετρικών τοίχων του ορόφου, των οποίων οι γωνίες έχουν «ανοίξει», την δημιουργία ενός επιπέδου διαφραγματικής λειτουργίας στην στάθμη αυτή, καθώς και ένα προσβάσιμο μεσοπάτωμα κατά μήκος της ανατολικής πλευράς.

Η μεταλλική κατασκευή που προτείνεται, αποτελείται από δοκούς διατομής τύπου U (UPN160), τοποθετημένους κατά μήκος της εσωτερικής παρειάς της τοιχοποιίας, πάνω στις οποίες συνδέονται μεταλλικές δοκοί τύπου I (IPE160) για το «δέσιμο» του κτιρίου κατά τον εγκάρσιο άξονα. Επιπλέον μεταλλικές δοκοί I και αντιανέμια προστίθενται για την εξασφάλιση της ακαμψίας του συστήματος και της διαφραγματικής του λειτουργίας. Σειρές μικρότερων δοκών, στην ανατολική πλευρά, πάνω στις οποίες τοποθετείται το τελικό σανίδωμα, δημιουργούν το επίπεδο πρόσβασης των επισκεπτών στην στάθμη αυτή.

Εικ 55: Φωτορεαλιστική αναπαράσταση πρότασης πρόσβασης στον όροφο

Εικ 56, 57: Πορεία επίσκεψης του Πύργου από την είσοδο της μονής

A.7.2 Μεθοδολογία επέμβασης

A. Γενικές εργασίες:

1. Καθαρισμός της βλάστησης του ορόφου και περιμετρικά του μνημείου
2. Ανασκαφή κατά μήκος της ανατολικής όψης και ιδιαίτερα στον χώρο μεταξύ του πύργου και του κελιού της ανατολικής πλευράς για να διαπιστωθεί εάν υπάρχει κάποιο ίχνος παλαιότερης κλίμακας. Ίσως έτσι δικαιολογηθεί το κενό μεταξύ του δυτικού τοίχου του κελιού και του ανατολικού τοίχου του πύργου.

B. Ενίσχυση - Αποκατάσταση τοιχοποιίας:

1. Κατασκευή ξύλινου κριώματος αντιστήριξης των άνω τμημάτων των τοίχων το οποίο να δίνει την δυνατότητα αρμολογήματος της τοιχοποιίας σταδιακά
2. Αρμολόγημα σε βάθος 7εκ.
3. Όπου υπάρχουν κενά (πχ ξυλοδεσιές), γίνεται πλήρωση με κονίαμα ή κτίσιμο
4. Στις αποδιοργανωμένες δυσκοθήκες του μεσοπατώματος, προτείνεται η τοποθέτηση φύλλων μολύβδου περιμετρικά του χαλάσματος και η συμπλήρωση της τοιχοποιίας έτσι ώστε να είναι ορατή η επέμβαση, καθώς και αγκύρωση χαλύβδινων (ανοξειδωτών ή γαλβανισμένων) διατομών ανά διαστήματα, συνδεδεμένων με περιμετρική διατομή UPN160
5. Λιθοσυρραφή στις περιοχές των ρωγμών και στις αποδιοργανωμένες γωνίες στο εσωτερικό του ορόφου με καλή εμπλοκή των λίθων
6. Στην περιοχή βλάβης, της εξωτερικής παρειάς της τοιχοποιίας της νοτιοανατολικής γωνίας του κτιρίου, προτείνεται η τοποθέτηση φύλλων μολύβδου περιμετρικά

του χαλάσματος και η συμπλήρωση της τοιχοποιίας έτσι ώστε να είναι ορατή η επέμβαση

7. Ενέματα
8. Τελική επίστρωση του άνω τμήματος των τοίχων του ορόφου με γαρμπιλόδεμα
9. Στο άνοιγμα εισόδου του ορόφου όπου λείπουν οι λίθοι του περιθωρώματος, προτείνεται λάξευση κατάλληλων λίθων και επανατοποθέτηση τους με συνδετικό κονίαμα

Γ. Ενίσχυση - Αποκατάσταση θολοδομίας:

1. Αφαίρεση προϋπαρχόντων υλικών πλήρωσης της θολοδομίας έως το επίπεδο έδρασης
2. Επιμελημένο καθάρισμα σαθρών κονιαμάτων σύνδεσης των θολωτών από την άνω και κάτω επιφάνεια
3. Τοποθέτηση ξύλινου κριώματος, σε όλη την κάτω επιφάνεια της θολοδομίας, για την υποστήριξη του θόλου
4. Τελικό ξέπλυμα άνω επιφάνειας θολοδομίας
5. Συμπλήρωση του βορείου άκρου του θόλου το οποίο έχει καταρρεύσει
6. Συμπλήρωμα συνδετικού κονιάματος από την άνω επιφάνεια της θολοδομίας
7. Πλήρωση του κενού των παλιών ξύλινων ενισχύσεων, όπου αυτές επιβεβαιωθούν στο τμήμα μεταξύ της έδρασης του θόλου και του δαπέδου του ορόφου, με συμβατό κονίαμα αποκατάστασης
8. Αφαίρεση ξύλινου κριώματος
9. Συμπλήρωση συνδετικού κονιάματος και από την κάτω επιφάνεια του θόλου
10. Συμπλήρωση κενού χώρου μεταξύ άνω τμήματος θολοδομίας και τοίχου και ταυτόχρονη διαμόρφωση των ρύσεων των ομβρίων υδάτων (προς την πίσω - δυτική πλευρά του κτιρίου) με ισχνό ασβεστολίθεμα

11. Διάστρωση στεγνωτικής μεμβράνης
12. Τελική επιφάνεια με κεραμικό σταθεροποιημένο δάπεδο

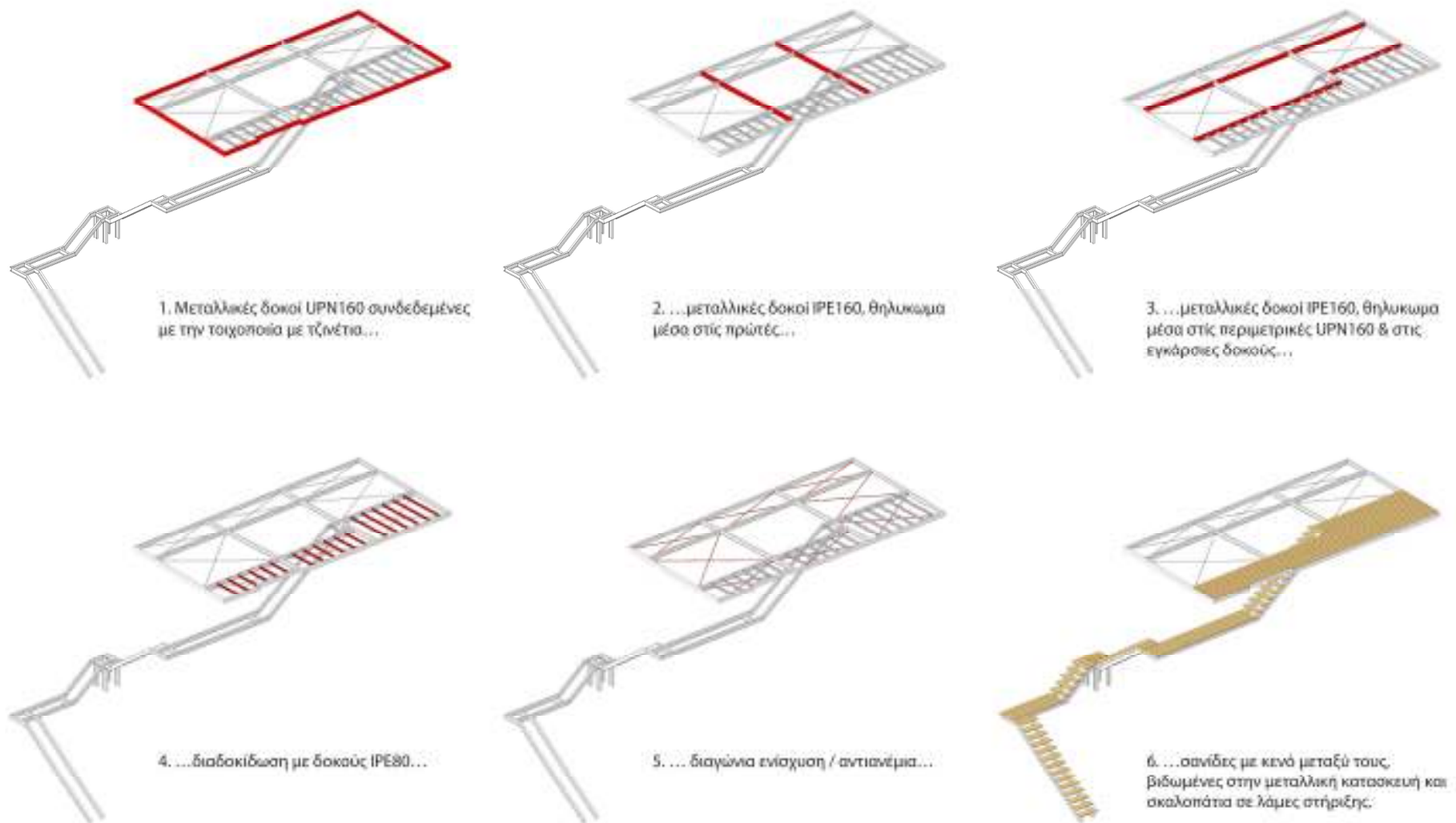
Δ. Μεταλλική κατασκευή μεσοπατώματος - διαφραγματικής λειτουργίας:

1. Τοποθέτηση μεταλλικής γαλβανισμένης διατομής U (UPN160) περιμετρικά της εσωτερικής παρειάς των τοίχων, συνδεδεμένη με την τοιχοποιία με μεταλλικές διατομές (τζινέτια) ανά διαστήματα
2. Τοποθέτηση 2 μεταλλικών δοκών I (IPE160) συνδεδεμένων με την περιμετρική διατομή UPE160
3. Τοποθέτηση 6 μεταλλικών δοκών IPE160, παράλληλα με τις μακρές πλευρές του κτιρίου, συνδεδεμένων με την περιμετρική διατομή UPN160 και τις 2 δοκούς IPE160
4. Διαγώνια ενίσχυση του συστήματος με αντιανέμια
5. Διαδοκίδων με IPE80 με στόχο την δημιουργία προσβάσιμου τμήματος μεσοπατώματος κατά μήκος της ανατολικής πλευράς του κτιρίου
6. Τοποθέτηση σανίδων με κενό μεταξύ τους για την απορροή των ομβρίων υδάτων

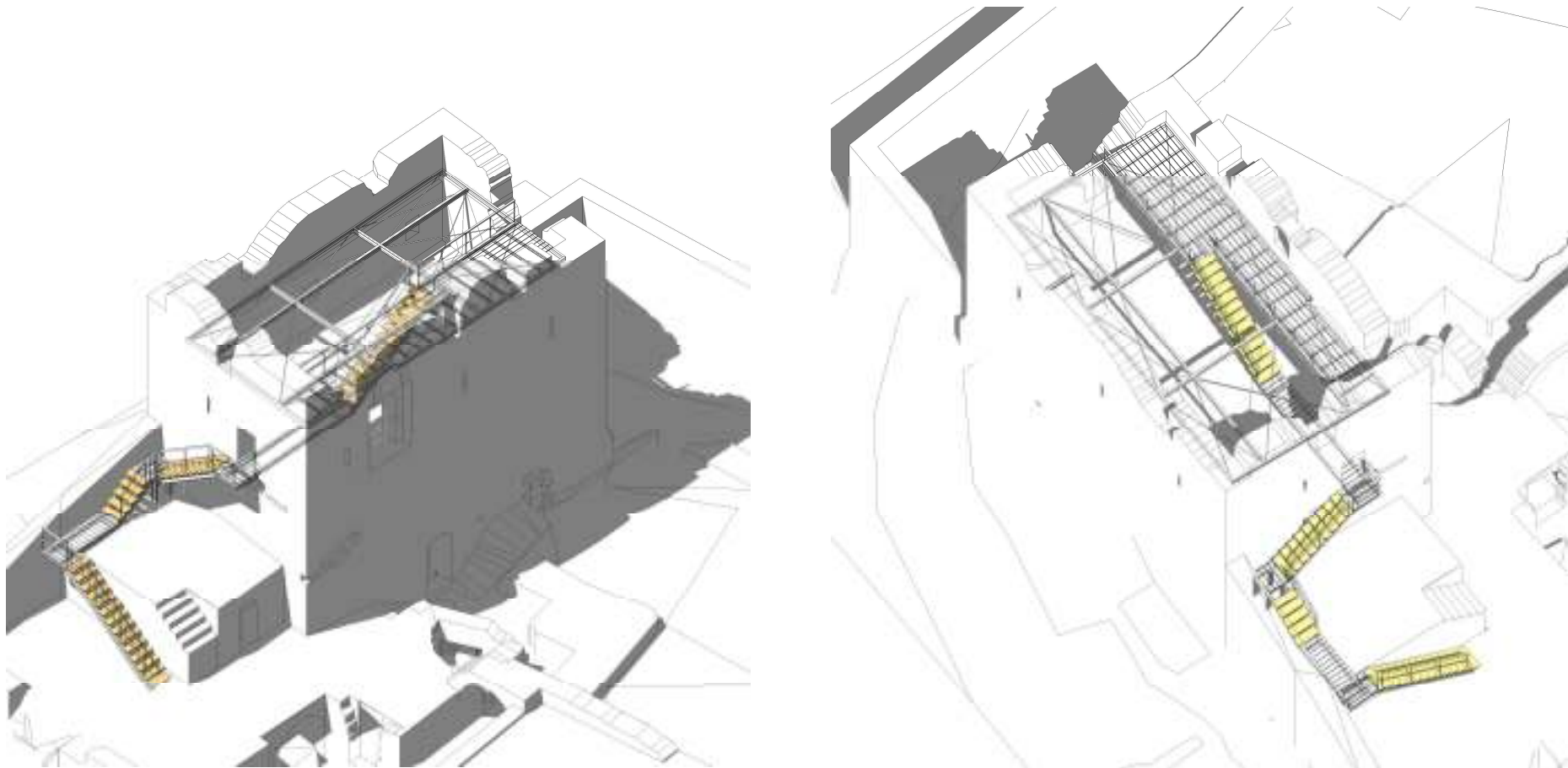
Ε. Κατασκευή μεταλλικής σκάλας πρόσβασης στον όροφο και το μεσοπάτωμα:

1. Κατασκευή τοιμεντένιων βάσεων, στο δώμα του νοτίου κελιού και στο δάπεδο του ορόφου του πύργου για την στήριξη της μεταλλικής κατασκευής
2. Θεμελίωση 4 μεταλλικών υποστυλωμάτων IPE160 στην βάση του δώματος του κελιού
3. Τοποθέτηση φορέων IPE160, οριζόντιων και κεκλιμένων, και δημιουργία του μεταλλικού σκελετού της σκάλας και των πλατύσκαλων

4. Σύνδεση των οριζόντιων φορέων του δαπέδου του ορόφου με την τοιμεντένια βάση και την ποδιά του νοτίου ανοίγματος εισόδου
5. Συγκόλληση μεταλλικών λαμών βαθμοφόρου στους κεκλιμένους φορείς της κατασκευής για την δημιουργία της σκάλας
6. Τοποθέτηση σανίδων με κενό μεταξύ τους σε σκαλοπάτια και πλατύσκαλα

Εικ 58: Ανάλυση συστήματος πρόσβασης και περιόδου τοιχοποιίας ορόφου

Εικ 59: Αξονομετρική αναπαράσταση πρότασης πρόσβασης στον όροφο

A.8: Επίλογος

Ο πύργος της Νέας Μονής είναι ένα άγνωστο στο ευρύ κοινό κτίσμα. Ενσωματωμένος στην σημερινή τείχιση του μοναστηριού, κρυμμένος πίσω από το μεγάλο πεύκο της δυτικής πλευράς του περιβόλου, στέκεται ημιρειπωμένος.

Καθώς το μοναστήρι αποτελούσε πρότυπο για την οικοδομική δραστηριότητα σε όλο το νησί, η αξία του πύργου ως μνημείο, δεν εκτιμάται μόνο εξαιτίας της θέσης του στο μοναστηριακό συγκρότημα. Η μελέτη του, προσφέρει νέα στοιχεία για την οχυρωματική τέχνη στην Χίο. Ως μοναστηριακός οχυρωτικός πύργος, σε ένα νησί με διάσπαρτες τις μνήμες της οχυρωτικής πρακτικής, έχει αξία σπανιότητας και τεκμηρίου.

Πιθανόν, το κτίριο που αντικρίζει σήμερα ο επισκέπτης να εντυπωσιάζει λιγότερο σε σχέση με την εποχή της επίσκεψης του Barsky, παραμένει όμως μάρτυρας της φροντίδας του αυτοκράτορα για την ασφάλεια του πλούσιου καθιδρύματος και της ανάγκης των μοναχών για άμυνα και προστασία.

Α.9: Βιβλιογραφία

1. Μπούρας Χ. (1981), *Η Νέα Μονή της Χίου: Ιστορία και αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Έκδοση Εμπορικής Τραπεζής της Ελλάδος.
2. Σκαμπαβίας Κ. (2004). *Νέα Μονή Χίου - Ιστορία και τέχνη*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού - ΤΑΠ.
3. Αργέντης Φ., Κυριακίδου Σ. (1946), *Η Χίος παρά τους Γεωγράφους και Περιηγηταίς*. Αθήνα: Τυπογραφείον «Εστία».
4. Orlandos A. (1930). *Monuments byzantins de Chios*. Athenes: Imprimerie "Hestia".
5. Ορλάνδος Α. (1999). *Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Εν Αθήναις Αρχαιολογική Εταιρεία.
6. Αδελφοί Καστάνια (1983). *Λεύκωμα των ερειπίων της Χίου, συνέπεια των σεισμών της 22/3 Απριλίου 1881*. Αθήνα: Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.
7. Τσίμα Γ., Παπαχατζιδάκη Π. (1930), *Χιακόν Λεύκωμα*.
8. Ε.Ε. «Αποκατάστασης και Ανάδειξης Αναβάτου και Κάστρου Χίου (2012). *Διεθνές Συνέδριο - Η Οχρωματική Αρχιτεκτονική στο Αιγαίο και ο Μεσαιωνικός Οικισμός Αναβάτου Χίου, Πρακτικά*. Χίος: Υ.ΠΑΙ.Θ.Π.Α. - Τ.Δ.Π.Ε.Α.Ε.
9. Smith A. (1962). *The Architecture of Chios*. London: εκδ. Ph. P. Argenti.
10. Νικηφόρος Ιερομόναχος, ο Χίος - Φωτεινός, Γρηγόριος, Αρχιμανδρίτης (1804). *Τα Νεαμονήσια: δύο βιβλία, ων το μεν α' εκδοθέν τω υπό του ιεροδιδασκάλου Νικηφόρου, το δε β' συνταχθέν υπό του καθηγουμένου Γρηγορίου Φωτεινού, συνεξεδόθη μετά του α' διορθωθέντος υπό του αυτού*. Χίος: Τυπογραφείο Κ.Μ. Πρωκίδου.
11. Ζερβούδης Γ. (2008). *Χίος. Από τις χώρες και την πόλη στην χώρα και τα χωριά*. Χίος: Γ. Ζερβούδης και Εκδόσεις Αιγέας - Γ.Ν. Μερούσης.
12. Ανδρεάδου Ι. (1996), *Ιστορία της εν Χίω Ορθόδοξου Εκκλησίας, Μέρος Γ΄*. Χίος: Αδελφοί Γ. Βλάσση.
13. Δαμαλάς Α. (1991). *Ο οικονομικός βίος της νήσου Χίου από έτους 992 μ.Χ. μέχρι του 1566. Τόμος 1ος*. Αθήνα: Ελληνικό Ίδρυμα Δαμαλά.
14. Υπουργείο Πολιτισμού, 9^η ΕΒΑ (2001). *Δοκίμιο για την Οχρωματική στο Βυζάντιο*. Αθήνα.
15. Μυλωνάς Π. (1964). *Η Αρχιτεκτονική του Αγίου Όρους*. Αθήνα: Ανάτυπο από το περιοδικό «Νέα Εστία».
16. Ανδρουδής Π. (2012). *Οχρωματικοί Πύργοι στις Μονές του Αγίου Όρους*. Πρακτικά Στ' Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου: Το Άγιον Όρος στον 15^ο και 16^ο αιώνα. Θεσσαλονίκη: Αγιορείτικη Εστία - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.
17. Ανδρουδής Π. (2001). *Ερειπωμένος Βυζαντινός Πύργος στο Άγιον Όρος*. Ανάτυπο από τον ΔΒ΄ τόμο των «Μακεδονικών». Θεσσαλονίκη: Δημοσιεύματα της Εταιρίας Μακεδονικών Σπουδών.
18. Ανδρουδής Π. (2007). *Ο Βυζαντινός Πύργος στη θέση «Πίνακα» της Κασσάνδρας στη Χαλκιδική*. Ανάτυπο από το περιοδικό «Βυζαντιακά», τόμος 26^{ος}. Θεσσαλονίκη.
19. Ανδρουδής Π. (2000). *Το «Παλαιομονάστηρο» του Αγ. Βασιλείου της Μονής Χελαυδρίου του Αγίου Όρους*. Διεθνές Συνέδριο Παραδοσιακής Βαλκανικής Αρχιτεκτονικής. Βέροια.
20. Ανδρουδής Π. (2007). *Γύρω από τις εργασίες αποκατάστασης στους οχρωματικούς πύργους της Μονής Χελαυδρίου στο Άγιον Όρος*. Πρακτικά του Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου «15 χρόνια έργων αποκατάστασης στη Μεσαιωνική Πόλη της Ρόδου. Ανάτυπο. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού.
21. Ανδρουδής Π. (2002). *Ιστορικές και αρχαιολογικές μαρτυρίες για τον «Πύργο του Αλβανού» της Μονής Χελαυδρίου στο Άγιον*

- Όρος. Βυζαντικά, τόμος 22^{ος}. Ανάτυπο. Θεσσαλονίκη: Ελληνική Ιστορική Εταιρεία.
22. Curcic S., Χατζητρύφωτος Ε. (1999). *Συλλογικό έργο. Κοσμική μεσαιωνική αρχιτεκτονική στα Βαλκάνια 1300-1500 και η διατήρησή της*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
23. «Οι Πύργοι του Αγίου Ορους» (2002). Θεσσαλονίκη: Κε.Δ.Α.Κ.
24. Θεοχαρίδης, Π. (1986). *Οι πύργοι του Αγίου Όρους*. International Congress of Byzantine Studies (17th : 1986 : Washington, D.C) The 17th International Byzantine Congress : abstracts of short papers, Dumbarton Oaks/Georgetown University, Washington.D.C.
25. Οι Πύργοι του Αγίου Ορους. Ανακτήθηκε 16/11/2013, από την διεύθυνση: <http://news.kathimerini.gr/archive-editions/article/7days/2003/28-12-2003/Stuff.html>
26. Παρατηρήσεις στην οικοδομική ιστορία και την αρχιτεκτονική του κτηριακού συγκροτήματος της Τράπεζας της Μεγίστης Λαύρας. Ανακτήθηκε 16/11/2013, από την διεύθυνση: <http://www.diakonima.gr/2013/01/13/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%84%CE%B7%CF%81%CE%AE%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%BC%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%AF/>
27. Το Άγιο Όρος από ψηλά. Οδοιπορικό στον Άθω. Φωτογραφίες. Ανακτήθηκε 16/11/2013, από την διεύθυνση: <http://ellinikanea.gr/2013/02/05/%CF%84%CE%BF-%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%BF-%CF%8C%CF%81%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CF%80%CF%8C-%CF%88%CE%B7%CE%BB%CE%AC-%CE%BF%CE%B4%CE%BF%CE%B9%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CE%AC/>
28. Ο πύργος των Μαρτιανών -Χαλκιδική. Ανακτήθηκε 16/11/2013, από την διεύθυνση: <http://art-hellas.blogspot.gr/2012/08/o.html>
29. protostrator Θέματα Μεσαιωνικής Ιστορίας. Ανακτήθηκε 16/11/2013, από την διεύθυνση: <http://protostrator.blogspot.gr/>

Μέρος Β:

Β.1: Φωτογραφική αποτύπωση μνημείου

Εικ 1: Αεροφωτογραφία Νέας Μονής Χίου. Πηγή: Κτηματολόγιο

Εικ 2: Οχρωματικός Πύργος Νέας Μονής – Λήψη νοτιοδυτικά του μοναστηριού

Εικ 3: Θέα του Πύργου από την δυτική πλευρά του καθολικού

Εικ 4: Η πορεία προς τον Πύργο και τα κελιά της δυτικής πλευράς της μονής

Εικ 5: Νοτιοανατολική γωνία Πύργου και κελιά

Εικ 6: Συγκρότημα κελιών – Φωτογράφιση 180°

Εικ 7: Λήψη νοτιοανατολικά του πύργου πάνω στο δώμα των κελιών

Εικ 8: Βορειοανατολική εξωτερική λήψη

Εικ 9: Νοτιοανατολική εξωτερική λήψη

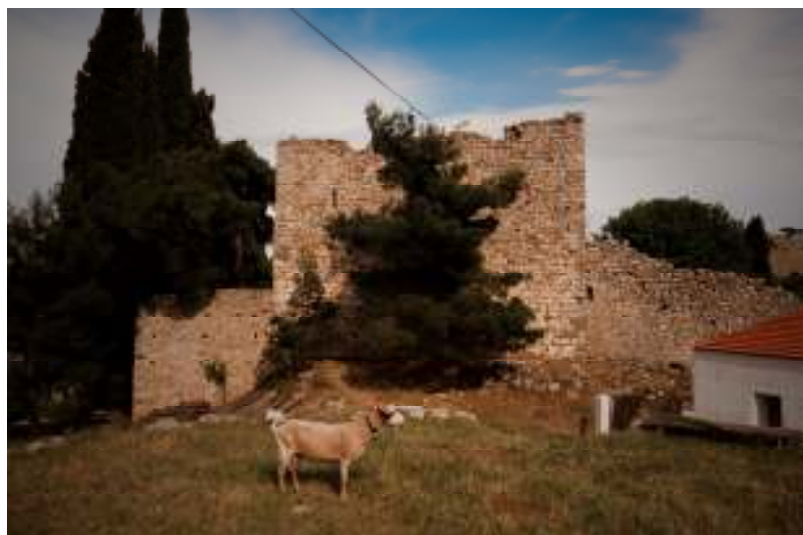
Εικ 10: Ανατολική όψη

Εικ 11: Βορειοανατολική εξωτερική γωνία

Εικ 12, 13: Νότια όψη – λήψη από δώμα κελιών

Εικ 14, 15: Δυτική όψη Πύργου επί των τειχών

Εικ 16: Βόρεια όψη

Εικ 17, 18: Βόρεια εσωτερική όψη ισογείου - Κινστέρνα

Εικ 19: Νότια εσωτερική όψη ισογείου – Είσοδος

Εικ 20: Κατάρρευση βορείου άκρου θόλου – Λήψη εσωτερικά της κιστέρνας

Εικ 21: Κατάρρευση βορείου άκρου θόλου – Λήψη μέσα από όροφο

Εικ 22: Βλάβη νοτιοανατολικής εξωτερικής γωνίας

Εικ 23: Δυτική εσωτερική όψη κιστέρνας

Εικ 25: Πήλινος αγωγός τροφοδοσίας κιστέρνας – Δυτική εσωτερική όψη

Εικ 24: Βόρεια εσωτερική όψη κιστέρνας

Εικ 26: Τοξοθυρίδα βόρειου τοίχου ισογείου

Εικ 27: Είσοδος ισογείου

Εικ 28: Είσοδος ισογείου εσωτερικά

Εικ 29: Δυτικός εσωτερικός τοίχος ορόφου

Εικ 31: Νότιος εσωτερικός τοίχος ορόφου

Εικ 30: Ανατολικός εσωτερικός τοίχος ορόφου

Εικ 32: Βόρειος εσωτερικός τοίχος ορόφου

Εικ 33, 34: Ανατολικό άνοιγμα εισόδου ορόφου – Βόρειος λαμπάς

Εικ 35: Οπή μπάρας σύρτη – Βόρειος λαμπάς ανοίγματος εισόδου ορόφου

Εικ 36: Ανατολικό άνοιγμα εισόδου ορόφου – Εξωτερική λήψη

Εικ 37, 38, 39, 40: Τοξοθυρίδες ορόφου

Εικ 41, 42: Νότιο άνοιγμα εισόδου ορόφου – Εσωτερικά και εξωτερικά

Εικ 43: Οπή ξυλοδεσιάς – Ποδιά νοτίου ανοίγματος εισόδου ορόφου

Εικ 44: Παράθυρο μεσοπατώματος ορόφου – Ανατολική εσωτερική όψη

Εικ 45: Σημερινός περιβολος και παλαιότερο τείχος εσωτερικά

Εικ 46: Ύψος παλαιότερου τείχους – Σκαρίφημα Barsky

Εικ 47: Εσωτερικό ισόγειου κελιού νότιας πλευράς Πύργου – Νότιος και δυτικός τοίχος

Εικ 49: Εσωτερικό κελιού ορόφου νότιας πλευράς Πύργου – Νότιος τοίχος

Εικ 48: Εσωτερικό ισόγειου κελιού νότιας πλευράς Πύργου – Δυτικός τοίχος

Εικ 50: Εσωτερικό κελιού ορόφου νότιας πλευράς Πύργου – Δυτικός τοίχος

Εικ 51, 52, 53, 54, 55, 56: Λήψεις εσωτερικού κελιών περιμετρικά του Πύργου

B.2: Κατάλογος σχεδίων

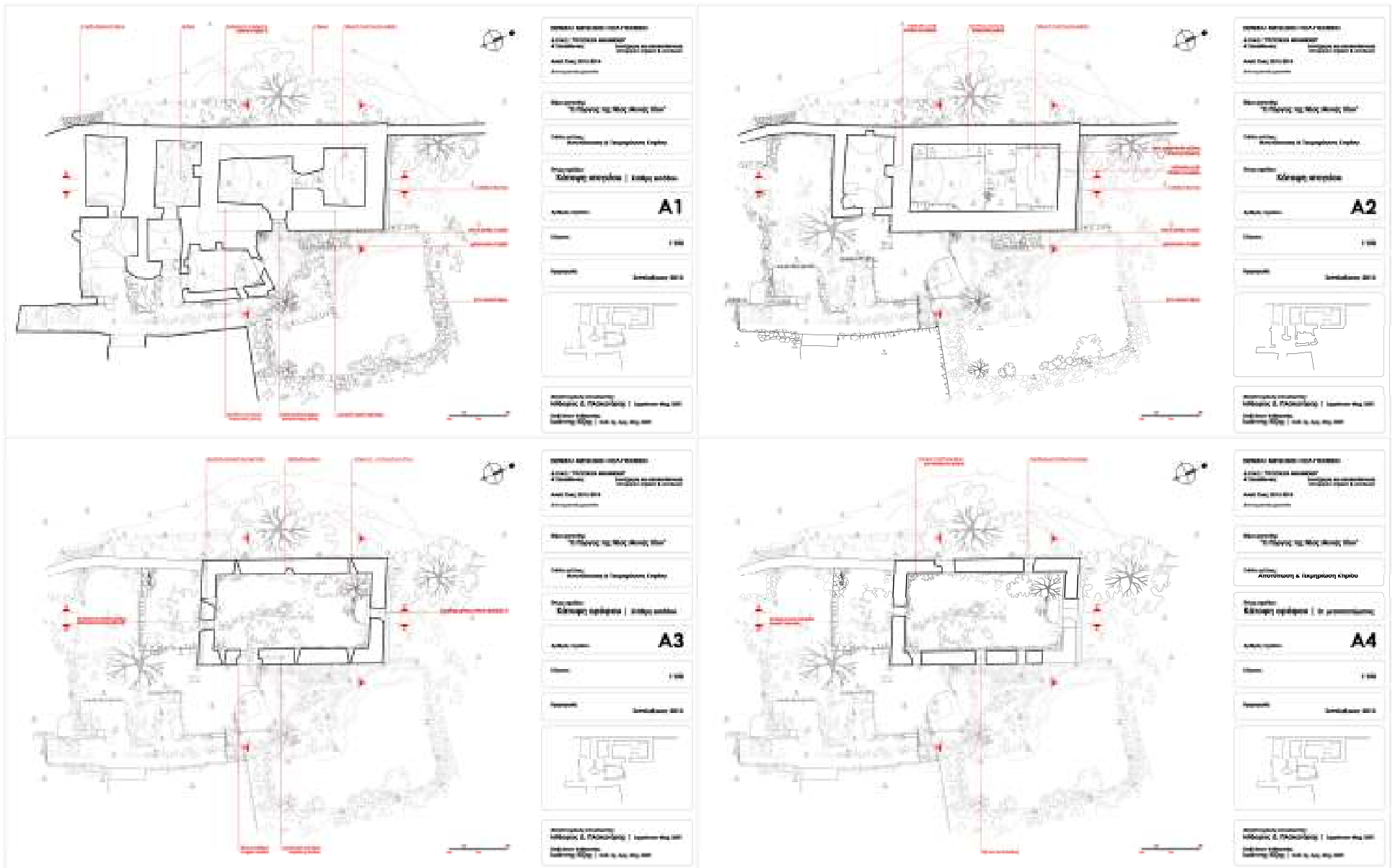
B.2.1: Αποτύπωση και τεκμηρίωση Κτιρίου

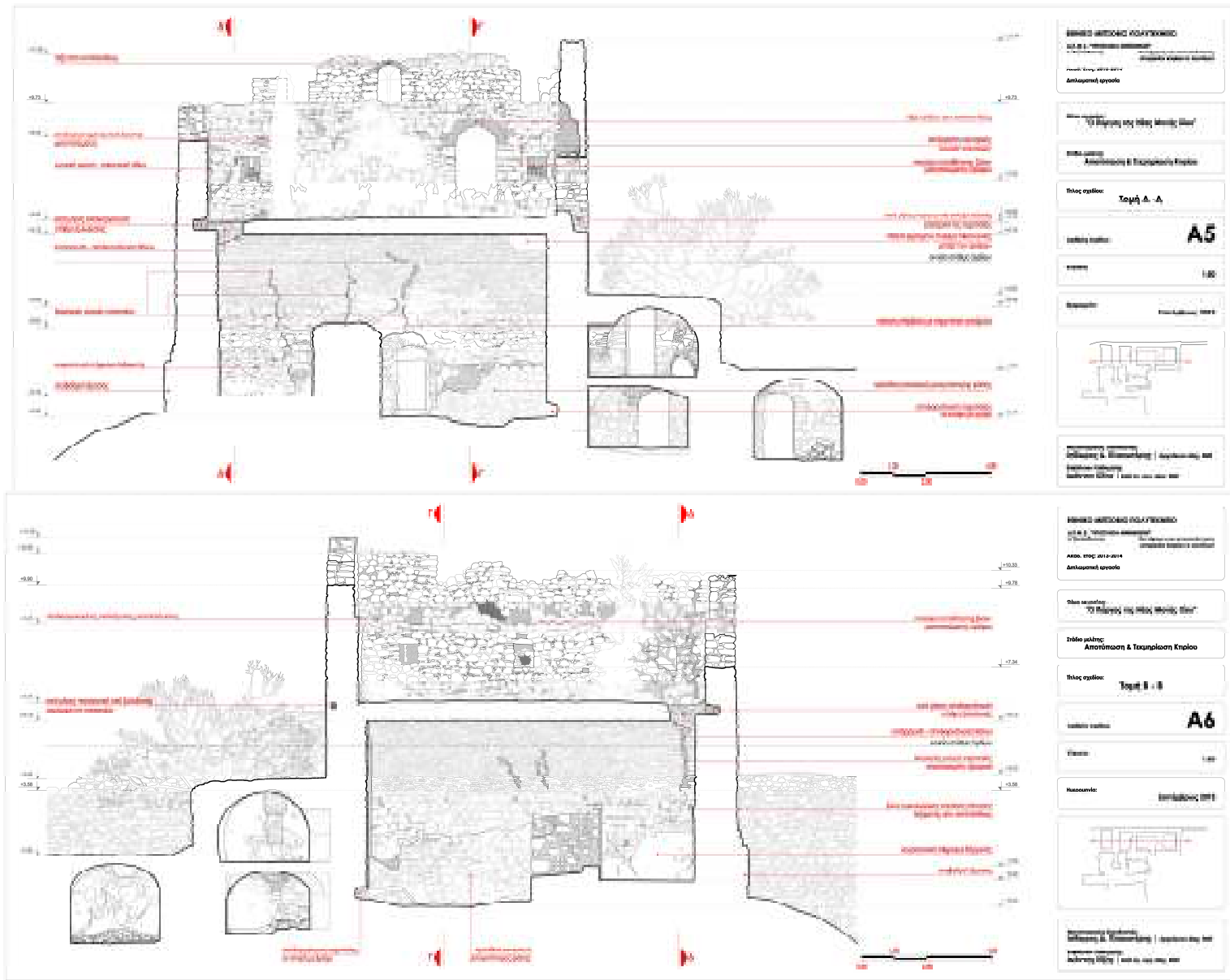
- A1/ Κάτοψη ισογείου – Στάθμη εισόδου /κλιμ.: 1:100
- A2/ Κάτοψη ισογείου / κλιμ.: 1:100
- A3/ Κάτοψη ορόφου – Στάθμη εισόδου /κλιμ.: 1:100
- A4/Κάτοψη ορόφου – Στάθμη μεσοπατώματος /κλιμ.: 1:100
- A5/ Τομή Α-Α /κλιμ.: 1:50
- A6/ Τομή Β-Β /κλιμ.: 1:50
- A7/ Τομή Γ-Γ /κλιμ.: 1:50
- A8/ Τομή Δ-Δ /κλιμ.: 1:50
- A9/ Ανατολική Όψη /κλιμ.: 1:50
- A10/ Νότια Όψη /κλιμ.: 1:50
- A11/ Δυτική Όψη /κλιμ.: 1:50
- A12/ Βόρεια Όψη /κλιμ.: 1:50
- A13/ Αξονομετρικά Πύργου & κελιών /κλιμ.: 1:100

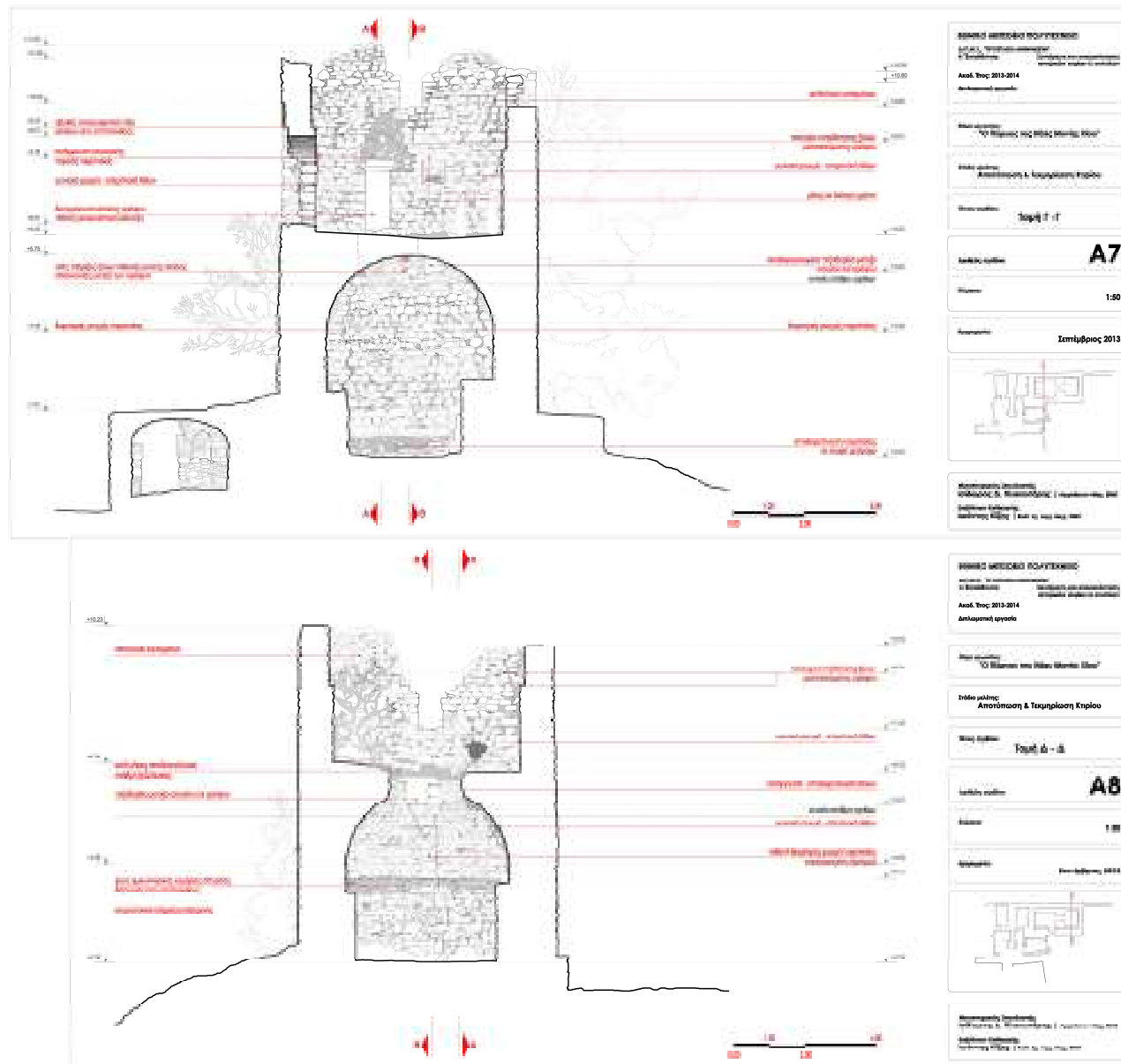
B.2.2: Πρόταση Αποκατάστασης Κτιρίου

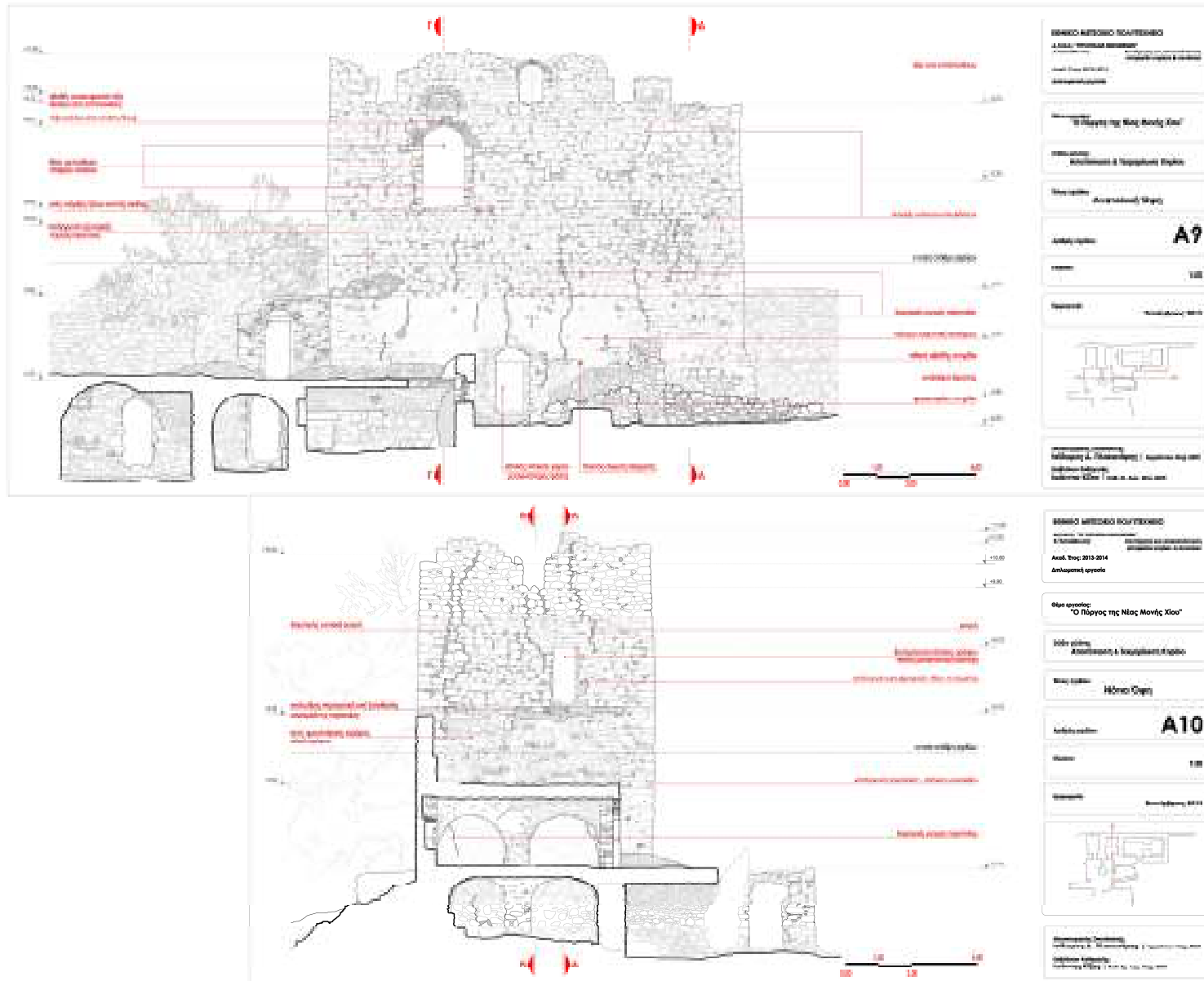
- Π1/ Κάτοψη ισογείου – Στάθμη εισόδου /κλιμ.: 1:100
- Π2/ Κάτοψη ισογείου / κλιμ.: 1:100
- Π3/ Κάτοψη ορόφου – Στάθμη εισόδου /κλιμ.: 1:100
- Π4/Κάτοψη ορόφου – Στάθμη μεσοπατώματος /κλιμ.: 1:100
- Π5/ Τομή Α'-Α' /κλιμ.: 1:50
- Π6/ Τομή Γ'-Γ' /κλιμ.: 1:50
- Π7/ Ανατολική Όψη /κλιμ.: 1:50
- Π8/ Νότια Όψη /κλιμ.: 1:50
- Π9/ Αξονομετρικά Πύργου & κελιών /κλιμ.: 1:100

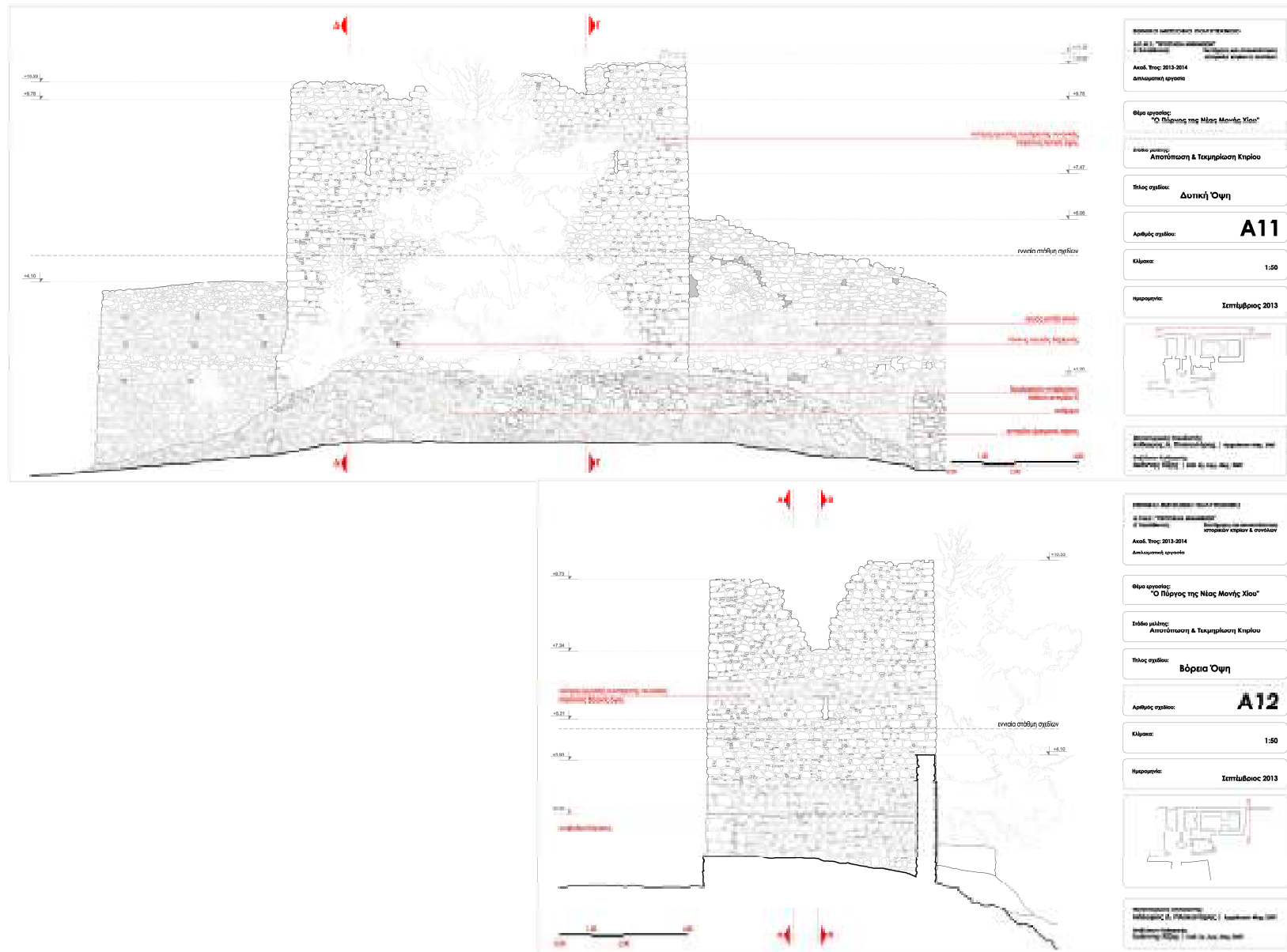
Σχέδια Αποτόπωση και τεκμηρίωση Κτιρίου - εκτός κλίμακας

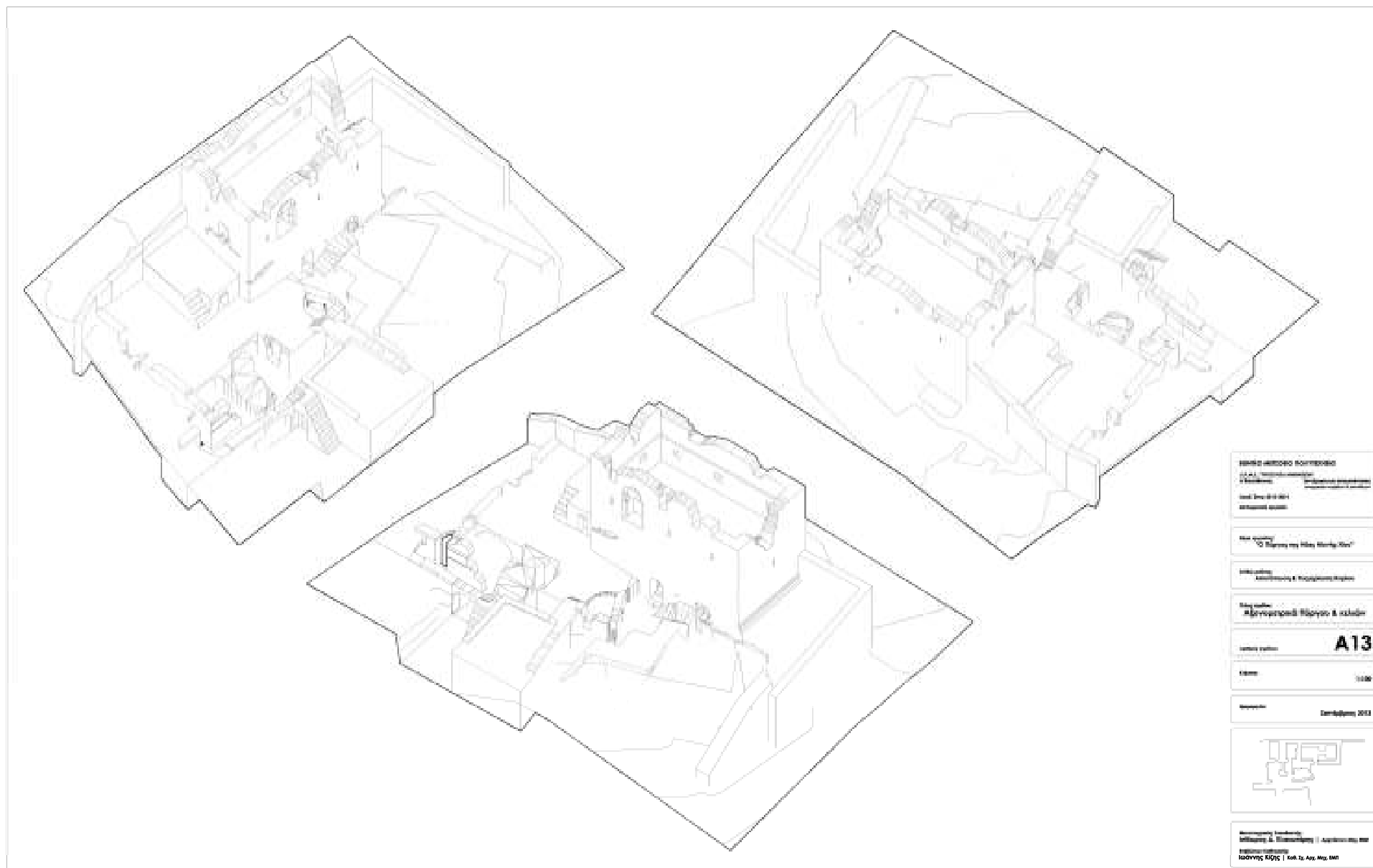

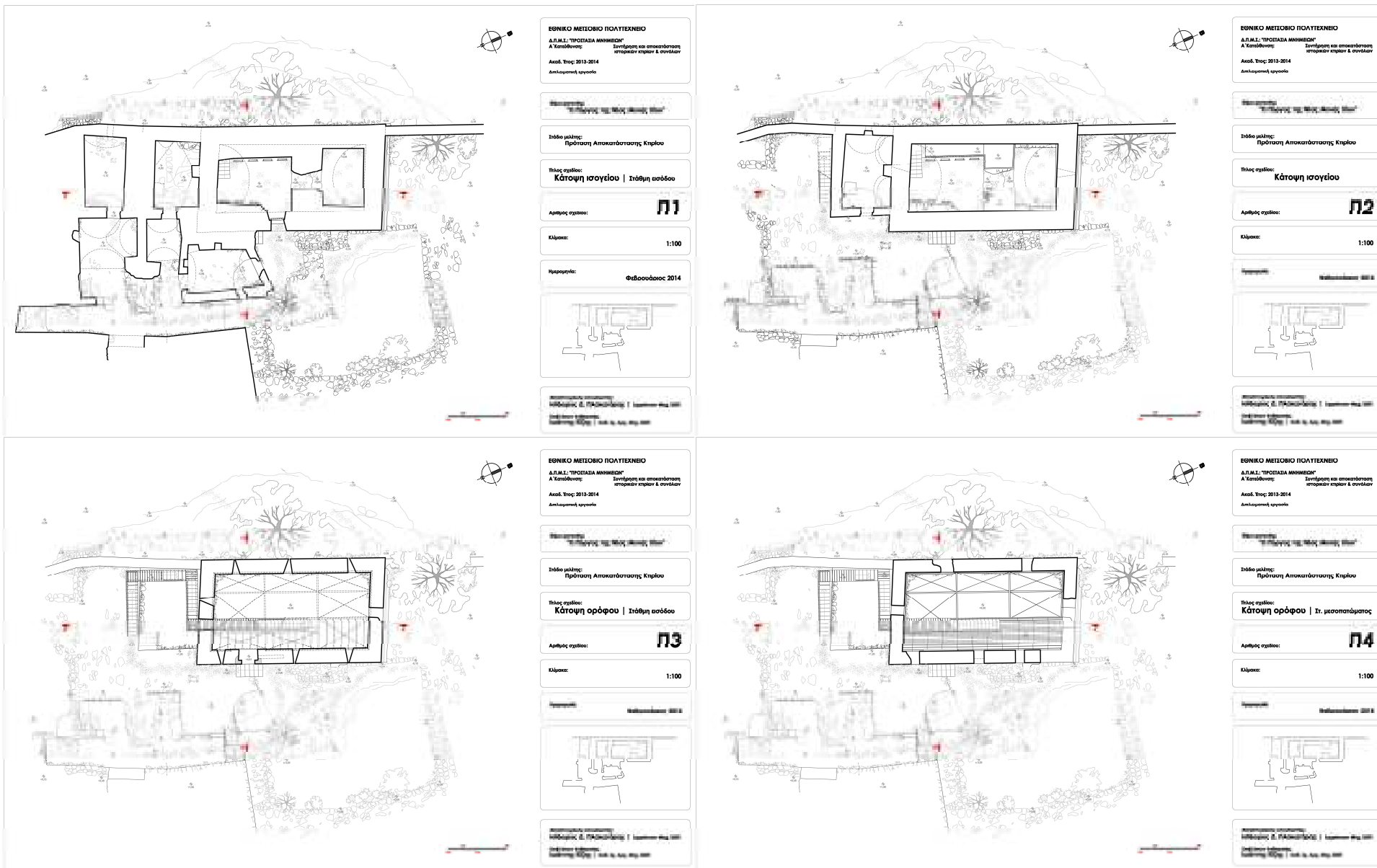

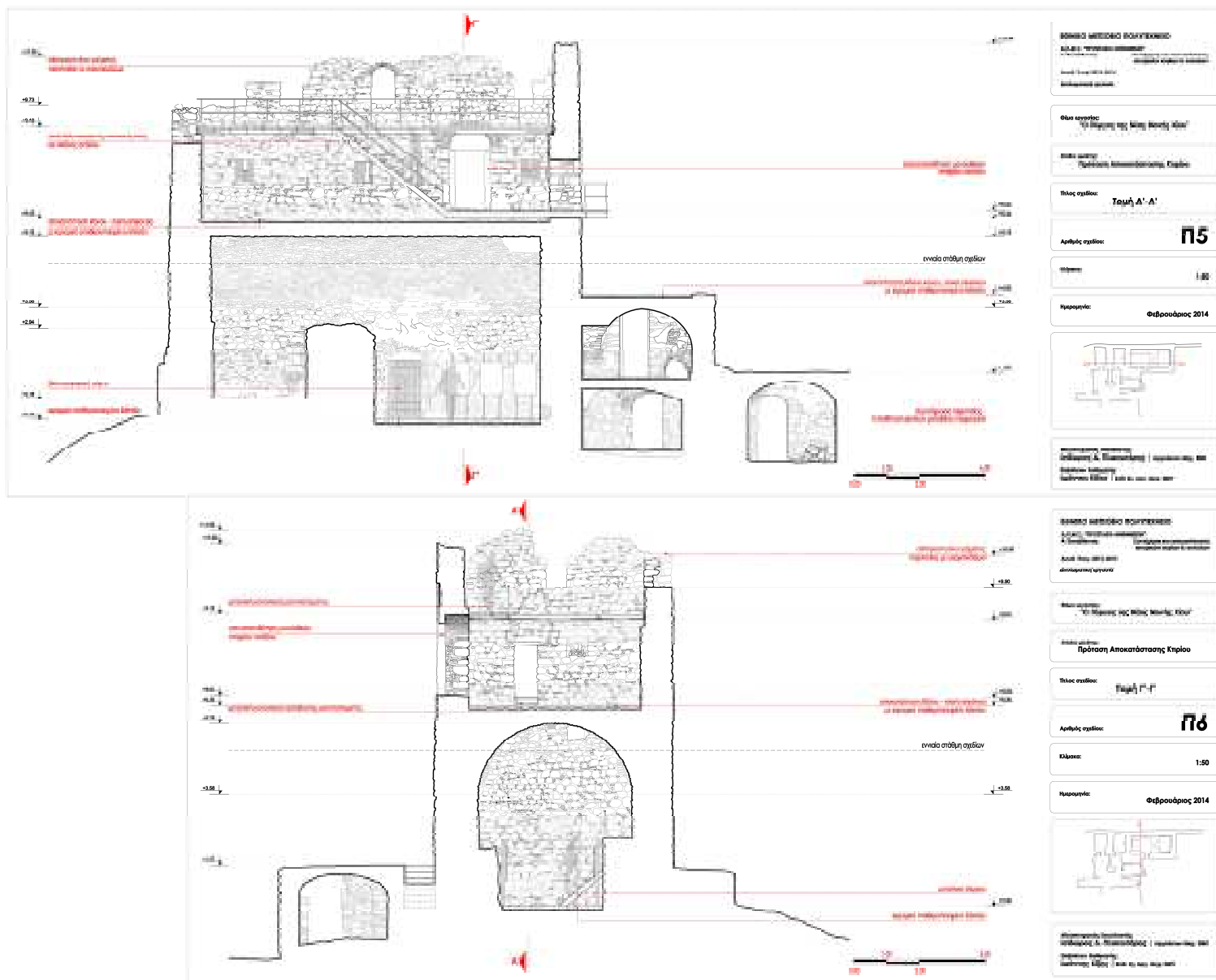

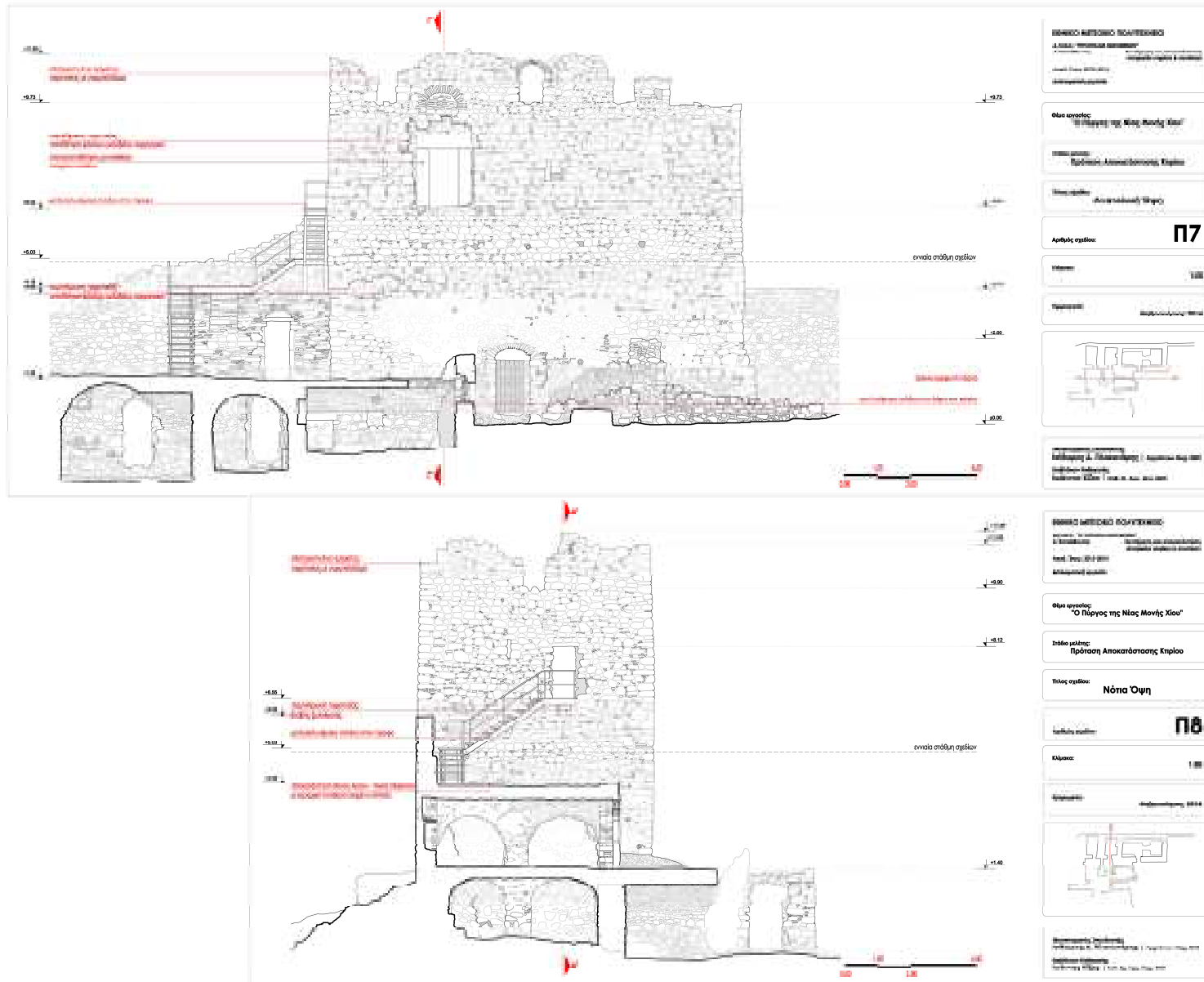

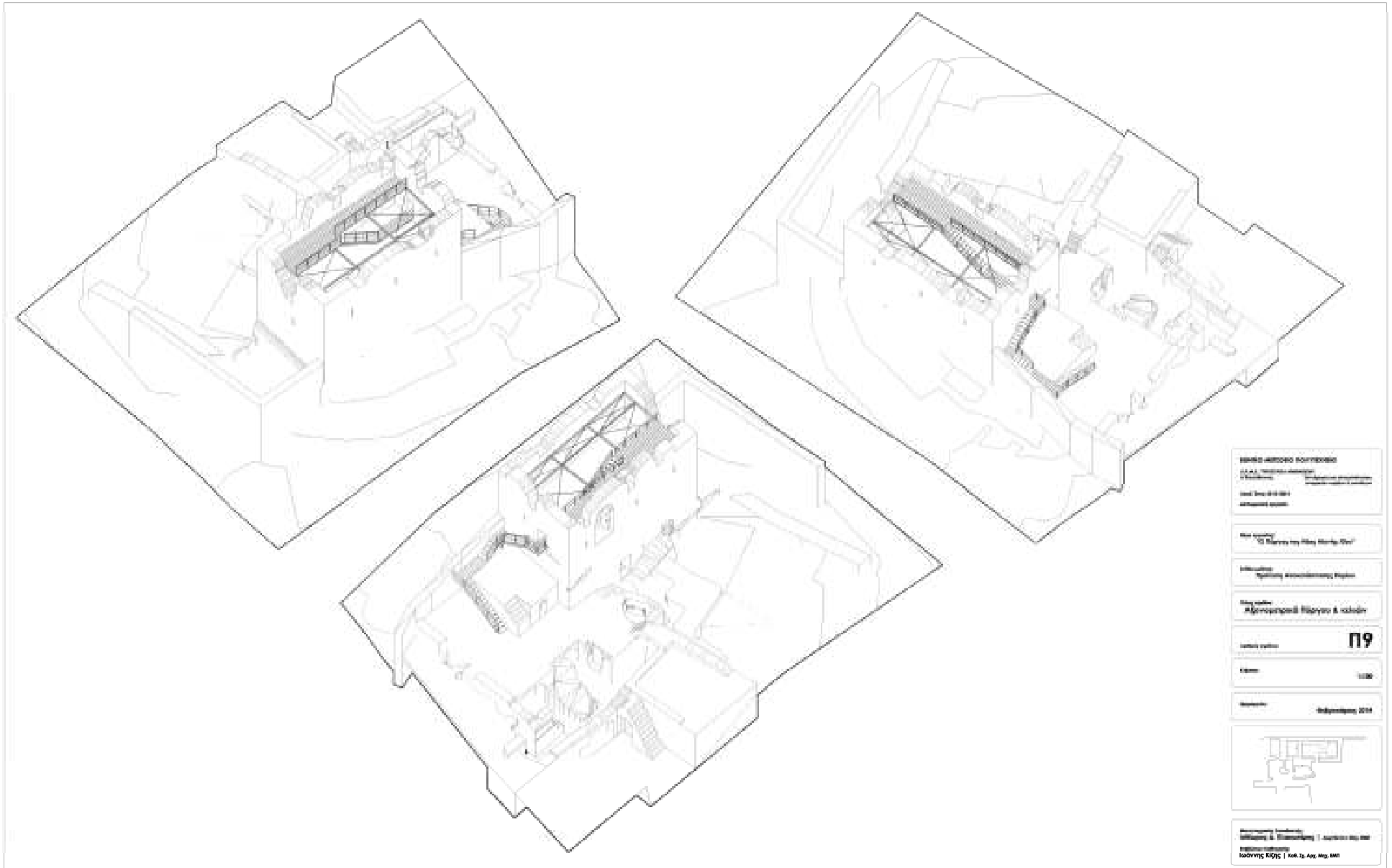

Σχέδια Πρότασης Αποκατάστασης Κτιρίου - εκτός κλίμακας

ΣΧΗΜΑ ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΟΥΜΠΟΥ 1:100 Σχ. 100/1000 10/05/2013 10/05/2013
Περίληψη: "Ο Πύργος της Νέας Μονής Χίου"
Προβλεπόμενος: Αρχιτεκτονικός Σχολικός
Κατάσταση: Μεταπτυχιακό Πτυχίο & τίτλων
Κλίμα: 109
Κλίμα: 109
Μέγεθος: 1000x1000 2014

Επιμέλεια Σχεδίου: Ισίδωρος Πλακωτάρης 10/05/2013 Επιβλέπων: Ιωάννης Κιζής 10/05/2013
--